

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
POLITIKAS ZINĀTNES NODAĻA

**IESPĒJAMIE DROŠĪBAS DILEMMAS RISKI –
ĶĪNAS UN ASV ATTIECĪBĀS
DIENVIDĶĪNAS JŪRAS REĢIONĀ**

BAKALAURA DARBS

Autore: **Anete Rožukalne**

Studenta apliecības Nr. : ar14031

Darba vadītājs: Doktorantūras students

Mārtiņš Hiršs

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā aplūkotas Ķīnas un ASV attiecības 21. gadsimtā saistībā ar Dienvidķīnas jūras reģionu. Darba mērķis ir apskatīt ASV un Ķīnas attiecības caur drošības dilemmas prizmu. Tiks apskatīts drošības dilemmas koncepts, tā attīstības vēsture un veidošanās nosacījumi. Tiks veikta analīze, balstoties uz šī brīža situāciju starp ASV un Ķīnu, noskaidrots, kādā drošības dilemmas posmā ir abu valstu attiecības – pasīvajā, aktivizētajā, akūtajā vai spirālē. Darbā izvirzīta hipotēze: ASV un Ķīnas attiecības ir nonākušas drošības dilemmas drošības dilemmas modeļa pedējā posmā – aktivizētajā drošības dilemmā. Minētā hipotēze pētījuma gaitā apstiprinājās.

Atslēgas vārdi: drošības dilemma, pasīvā drošības dilemma, aktivizētā drošības dilemma, akūtā drošības dilemma, drošības dilemmas dinamika, ASV, Ķīna, Dienvidķīnas jūra.

ANNOTATION

The main focus of this thesis is the relationship between the United States and China and its implications with regard to the South China Sea in the 21st century. The goal is to research this American-Chinese relationship through the prism of security dilemma. The concept of security dilemma, its development and the conditions that are necessary to form the dilemma, are characterized. The analysis is based on the exploration of the current situation between the U.S. and China. The work seeks to conclude what phase of the security dilemma the American-Chinese relationship currently is: in dormant, activated or deep security dilemma, or in the spiral. The following hypothesis was developed: the American-Chinese relationship currently is in the activated phase of the security dilemma. The hypothesis proved to be correct.

Key words: security dilemma, dormant security dilemma, activated security dilemma, deep security dilemma, security dilemma dynamics, the United States, China, South China Sea.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

UNCLOS – 1982. gada Apvienoto Nāciju Jūras tiesību konvencija

Ķīna – Ķīnas Tautas Republika

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

NATO – Ziemeļatlantijas Līguma organizācija (*North Atlantic Treaty Organization*)

FONOP – Brīvība patrulēt jūrās un lidot gaisa telpā (*Freedom of navigation operation*)

SATURS

APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	4
IEVADS	6
1.DROŠĪBAS DILEMMAS KONCEPTS	11
1.1.Ofensīvais – defensīvais reālisms.....	20
1.2.Preventīvs un profilaktisks karš.....	22
1.3. Drošības dilemmas dinamika	23
1.4.Psiholoģiskie regulatori	25
1.5.Materiālie regulatori	27
1.6.Drošības dilemmas dinamikas modelis	30
2.DROŠĪBAS DILEMMA DIENVIDĶĪNAS JŪRĀ	34
2.1.Konflikta apraksts.....	34
2.2. Ķīnas militārais nodrošinājums, tā attīstība.....	41
2.3. ASV un Ķīnas attiecības Dienvidķīnas jūrā; drošības dilemmas attīstība.....	46
2.4.Iespējamie drošības dilemmas riski Ķīnas-ASV attiecībās	56
SECINĀJUMI.....	58
PIELIKUMI	60
1.pielikums. <i>No anarhijas līdz drošības dilemmai un karam</i>	61
2.pielikums. <i>No drošības dilemmas līdz spirālei</i>	62
3.pielikums. <i>Dienvidķīnas jūra</i>	63
4.pielikums. <i>Gāzes un naftas rezerves Dienvidķīnas jūrā</i>	64
5.pielikums. <i>Ķīnas iekšzemes kopprodukta pieaugums</i>	64
6.pielikums. <i>Pareģojums, kad Ķīnas ekonomika apsteigs ASV</i>	65
7.pielikums. <i>2014.gadā Ķīnas izvietotais naftas urbšanas tornis Paraselu salu teritorijā</i>	66
8.pielikums. <i>Satelīta uzņēmums – Gaivena rifs Spratlīja arhipelāgā</i>	66
10.pielikums. <i>Skrejceļu salīdzinājums Dienvidķīnas jūrā</i>	68
11.pielikums. <i>ASV un Ķīnas incidenti jūrā un gaisā 2001., 2002., 2009.gadā</i>	68
12.pielikums. <i>Ķīnas un ASV militāro tēriņu salīdzinājums</i>	69
13.pielikums. <i>Pirmā un otrā salu ķēde</i>	70
14.pielikums. <i>EEZ</i>	71
15.pielikums. <i>EEZ Dienvidķīnas jūrā</i>	72
16.pielikums. <i>ASV izvietotās bāzes Filipīnās</i>	73
IZMANTOTĀS INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS	74

IEVADS

Šobrīd starptautisko attiecību jomā plaši apspriests un uzmanību guvis Dienvidķīnas jūras konflikts. Tā aizsākumi meklējami jau pagājušajā gadsimtā – laikā, kad noslēdzās Otrais pasaules karš. Neskaidrības par teritoriālajiem ūdeņiem sākās, kad reģionālās valstis sāka pieprasīt noteiktu daļu Dienvidķīnas jūras teritorijas, taču nekādas juridiski saistošas vienošanās, kurā tiktu nostiprinātas šādas tiesības, netika noslēgtas, un vēl šodien nav ieviests leģitīms līdzeklis, kā atrisināt pastāvošo konfliktu starp iesaistītajām reģiona valstīm. Šī iemesla dēļ Ķīnas Tautas Republika (turpmāk – Ķīna) neievēro starptautisko tiesību normas, konkrētāk, tiek pārkāpta 1982. gada Apvienoto Nāciju Jūras tiesību konvencija (turpmāk – UNCLOS). Ķīna rīkojas saskaņā ar pašu izdotajiem likumiem (*nine-dash line* – deviņu svītru līniju normām), kuri nav atzīti starptautiski, tādējādi valsts rīcību var dēvēt par nelikumīgu.

Ķīna par leģitīmu atzīst pašu izdoto dokumentu, kurā Dienvidķīnas jūras teritorija atrodas Ķīnas īpašumā. Šo teritoriju dēvē par deviņu svītru līniju (*nine dash line*), kura, lūkojoties kartē, aptver gandrīz visu esošo Dienvidķīnas jūras apgabalu. Ķīnas “deviņu svītru līnijas teritoriālā prasība” nav atzīta nevienā rietumu organizācijā, tādējādi tiek uzskatīts, ka Ķīna ir uzsākusi nelegālas darbības, pieņemot, ka var brīvi rīkoties attiecīgajā teritorijā. 2014. gadā Ķīna sāka veikt uzbērumus Dienvidķīnas jūras teritorijā uz jau esošajiem arhipelāgu rifiem, izmainot pastāvošo dabas veidojumu un radot mākslīgas salas. Šo darbību rezultātā konfliktā iesaistījies lielvara Amerikas Savienotās Valstis (turpmāk – ASV) un arī attiecīgās starptautiskās varas iestādes, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Pastāvīgā šķīrējtiesa, kas atrodas Hāgā, vēršot pasaules uzmanību un norādot uz Ķīnas nelikumīgajām darbībām, piekopjot šādu politiku reģionā. Tomēr Ķīna situāciju vērtē tieši pretēji – tā attaisno savas darbības, jo to mērķis ir valsts suverenitātes nosargāšana. Pārējās iesaistītās puses to dēvē par militarizāciju ar mērķi paplašināt teritorijas, vienlaicīgi apdraudot parējos starptautiskās arēnas dalībniekus.

Kopš brīža, kad sākās salu veidošanas uzbērumi, nevar novērot, ka konfliktā būtu redzamas kādas izmaiņas uz labo pusi, jo Ķīna nav atkāpusies no savas politikas. Tāpat arī raugoties no starptautiskās sabiedrības skatu punkta, vēl aizvien nav izdots neviens dokuments, kas norādītu un ļautu starptautiskajām organizācijām rīkoties, lai novērstu pastāvošo situāciju un lai nebūtu iespējas konfliktam pāraugt vēl lielākos postījumos, kā piemēram, karā.

Dienvidķīnas jūra apskalo Ķīnu, Vjetnamu, Taivānu, Filipīnas, Malaiziju, Bruneju. Arī šīs valstis, neskaitot Ķīnu, pieprasa noteiktu daļu no jūras teritorijas, kurā atrodas Spratlija (*Spratly islands*) un Paraselu (*Paracel islands*) salas. Laika gaitā šīs teritoriālās prasības ir

kļuvušas par savstarpējo konfliktu izcelšanās iemeslu. Problēma ir jautājums: kurai no valstīm pienāksies attiecīgā teritorijas daļa. Pēc Otrā pasaules kara netika skaidri noteiktas jūras teritorijas robežas ar reģiona valstīm. Uz Paraselu un Spratlīja salām pretendē Ķīna, Vjetnama un Filipīnas (Japāna pieprasa Paraselu salas). Domstarpības ar Vjetnamu aizsākās 2014. gada maijā, kad Ķīnai, izvietojot masīvu naftas urbšanas torni Paraselu salās, Vjetnamas iedzīvotāji pauda zināmu savu neapmierinātību un uzsāka plašus protestus. Šobrīd Ķīna attaisno savas darbības, tomēr militarizācijas apjomi un ātrums, kādā tas palielinās, apdraud citu valstu drošību. Kopš deviņdesmitajiem gadiem Ķīnas militārais budžets pieaudzis vairāk nekā desmit reizes.

Konflikta būtība ir par pieeju resursiem un globālajiem tirgus ceļiem, proti, Dienvidķīnas jūra ir bagāta ar resursiem, tai skaitā naftu un gāzi. Ik dienu to šķērso neskaitāms daudzums tirdzniecības kuģu, tādējādi valsts, kura iegūtu pilnas īpašuma tiesības uz šo teritoriju, iegūtu arī resursus un iespēju būt noteicošajai par to, kā tiek virzīti šie globālie tirdzniecības ceļi: ļaut vai neļaut tirdzniecības kuģiem tikt līdz attiecīgo reģiona valstu krastiem. Šis ir būtisks valstu instruments, kā ietekmēt pārējās valstis, kā iegūt kādu labumu pārrunu vai “kaulēšanās”, vai kādas stingrākas metodes rezultātā. Aptverot šo bagāto resursu nozīmi, pārējās reģiona valstis nevēlas atzīt Ķīnas darbības par likumīgām, interpretējot to, kā svešu teritoriju piesavināšanos.

Izceļoties vērā ņemamam konfliktam, ASV sāk izjust nedrošību, jo varas balanss reģionā sāk mainīties, tātad arī izmainot ASV ietekmes sfēras – liekot tai zaudēt kontroli pār noteiktu apgabalu. Apdraudējuma iemesls ir arī Ķīnas neskaidrie nolūki attiecībā pret lielā militārā ekipējuma izvietojumu Spratlīja salās. Lai iegūtu vispārēju priekšstatu par pastāvošo situāciju, ASV veica uzlidojumus pār Dienvidķīnas jūras teritoriju, atklājot pārsteidzošus fotouzņēmumus, kuros redzamos, kā gada laikā Ķīnas valdība krasi izmainījusi rifu izskatu. Šie lidojumi ar izlūkošanas lidmašīnām notikuši ne reizi vien – jau 2001. gadā šāda lidojuma rezultātā notika negaidīta sadursme starp Ķīnas un ASV lidaparātiem – ASV EP-3 un Ķīnas F-8.¹ 2016. gadā veiktie lidojumi tika pārtverti no Ķīnas puses ar šādu brīdinājumu: pamest Dienvidķīnas jūras teritoriju vai arī tiks mērķēti militāri ieroči ASV izlūklidmašīnas virzienā, jo tā nepamatoti atrodas svešā teritorijā. Šāda saspīlētība abu valstu attiecības noved pie nedrošības un drošības dilemmas izcelšanās un tās tālākas attīstības starptautiskā anarhiskā sistēmā, pievēršot arī pārējās pasaules uzmanību, jo savstarpēja konflikta izcelšanās gadījumā tiktu iesaistīti abu pušu sabiedrotie un tādējādi varētu izcelties Trešais pasaules karš.

¹ Congressional Research Service. (2001). *CRS Report for Congress. China-U.S. Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications*. p.4. Pieejams: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30946.pdf> (aplūkots 1.04.2017.)

Ar drošības dilemmas un tās izraisīto fenomenu konceptiem (drošības dilemmas dinamika, drošības dilemmas spirāles modelis) tiek skaidrots, kā starptautiskā sistēmā izceļas konflikts starp divām valstīm. Šī teorija palīdz skaidrot arī konflikta starp nevalstiskajiem aktieriem izcelšanās iespējas. Drošības dilemma skaidro, kā starp divām mierpilnām valstīm var izveidoties konflikts – pat tāda mērogā, kas var pāriet kara stāvoklī. Šis koncepts ļauj gan novērtēt, gan analizēt starptautiskās sistēmas vidi. Izprotot drošības dilemmas būtību, iespējams saprast konflikta izcelšanās cēloņus un tādējādi nonākt līdz iespējamajiem risinājumiem, lai samazinātu konflikta eskalāciju. Tāpat ar tās palīdzību var izanalizēt potenciālos tos riskus, kur abu valstu attiecības var nonākt, ja nekas netiks veikts situācijas uzlabošanai. To var dēvēt arī par baiļu izraisītu procesu, kurš veido rīcības-atbildes reakcijas, atrodoties nedrošības stāvoklī. Šāds stāvoklis var pāraugt vēl lielākā baiļu, nedrošības situācijā no pretinieka iespējam pakļaut un/vai iznīcināt, tādējādi zaudējot esošo pozīciju starptautiskajā sistēmā. Aktieri uzkrāj spēku, lai mazinātu bailes un justos pārliecinātāki par savām pozīcijām. Tomēr šāds scenārijs izraisa tikai vēl lielākas bailes pārējos aktieros, veicinot drošības dilemmas dinamikas attīstību.

Divi materiālie regulatori, kas nodrošina drošības dilemmas dinamikas veicināšanu vai mazināšanu, kā arī regulē tās attīstības ātrumu, tiek izdalīti kā: psiholoģiskie un materiālie regulatori. Tie papildina viens otru, uzkrājot spēku (materiālais regulators), tiek veicinātas bailes (psiholoģiskais regulators). Ja viens no drošības dilemmas regulatoriem netiek novērots, tad drošības dilemmas dinamika nespēj attīstīties.

No drošības dilemmas teorijas viedokļa divu valstu mierpilnas attiecības līdz kara stāvoklim ietver zināmus posmus. Starp diviem aktieriem (valstīm) A un B pastāv mierpilnas attiecības, bet tad noteiktu apstākļu dēļ situācija izmainās. Kopumā pastāv trīs galvenie posmi: pirmais ir drošības dilemmas modelis, tālāk seko pelēkā zona un, treškārt, spirāles modelis. Drošības dilemmas modelis var tikt ietverts sīkākā iedalījumā. Pirmkārt, ir pasīvā drošības dilemma – abas puses ir miermīlīgas un to nodomos nav nodarīt viena otrai pāri, to mērķis nav kaitēt, taču rodas situācijas, kuru rezultātā tiek veicināta ofensīvā spēka uzkrāšana, novedot abas valstis aktivizētajā drošības dilemmā. Turpmākā posma jeb pelēkās zonas izcelšanās izraisošie faktori ir rīcības un reakcijas un materiālie un psiholoģiskie regulatori, veicinot neskaidrību un vienlaicīgi arī pārpratumus par otras puses mērķiem, nodomiem un nolūkiem, padarot aktuālu jautājumu par valsts drošību un dinamikas attīstību tālākā fāzē, akūtajā drošības dilemmā.

Pelēkā zona sākas ar akūto drošības dilemmu, šajā posmā iesaistīto valstu nodomi mainās no labdabīgiem uz ļaundabīgiem. Nākamais posms ir t.s. spirāles modelis, kurš, mainoties valstu nodomiem, sākas ar spirāli jeb situāciju, kad materiālie un psiholoģiskie

regulatori izsauc atbildes reakcijas, kuras saasina pastāvošās attiecības, kā arī paralēli tiek saasināts drošības dilemmas dinamika, novedot abas valstis spirālē, kad notikumu gaita sāk attīstīties daudz straujāk un kļūst neparedzama. Spirāles fāze atbild par iesaistīto aktieru nodomu identificēšanu, no kā atkarīga tālāka situācijas norise. Proti, tālākais ir atkarīgs no tā, vai šie nodomi ir ļaundabīgi no abām pusēm vai tikai vienas. Jebkurā gadījumā darbību un pretdarbību procesā var tikt izraisītas postošas sekas, turpinot iesaistīt psiholoģiskos un materiālos regulatorus.²

Bakalaura darba **mērķis ir** aplūkot ASV un Ķīnas attiecības caur drošības dilemmas prizmu, sākot ar 21.gadsimtu. Tiks apskatīts drošības dilemmas koncepts, tā attīstības vēsture un veidošanās nosacījumi. Tiks veikta analīze, balstoties uz šī brīža situāciju starp ASV un Ķīnu (identificējot drošības dilemmas psiholoģiskos un materiālos regulatorus). Tiks noskaidrots tas, kādā drošības dilemmas posmā ir abu valstu attiecības, kā arī kādu ietekmi minētie regulatori atstāj uz šīm attiecībām. Atsevišķa nodaļa veltīta Ķīnas militarizācijas attīstībai. Tas darīts ar mērķi atbilstoši novērtēt pastāvošo situāciju un novērtēt draudu līmeni jeb potenciālos riskus turpmākajai attīstības gaitai.

Bakalaura darba **izpētes jautājums** – kādā drošības dilemmas posmā atrodas ASV-Ķīnas attiecības?

Bakalaura darba **hipotēze** – ASV un Ķīnas attiecības ir nonākušas drošības dilemmas spirāles modeļa pirmajā posmā – spirālē.

Bakalaura darba **metodoloģija** – gadījuma izpēte, izmantojot drošības dilemmas teoriju, ietverot drošības dilemmas konceptu, tā materiālos un psiholoģiskos regulatorus, apskatot un izanalizējot drošības dilemmas dinamikas modeli un tā posmus, lai noteiktu, kurā posmā pašlaik atrodas ASV un Ķīnas attiecības.

Drošības dilemmas regulatori ir saistīti ar drošības dilemmas dinamiku. Materiālie regulatori ir darbības un/vai faktori, kuri izraisa nedrošības sajūtu otrā pusē, jo šo darbību rezultātā valsts tiek fiziski ietekmēta, un tādējādi tas izsauc pretdarbību no otras valsts. Psiholoģiskie regulatori ir vairāk atbildīgi par sajūtām, netveramām parādībām – bailēm, nedrošību, kura rodas, vienai no valstīm uzkrājot spēku, vai arī veicot darbības tās virzienā – ar vai bez nodoma kaitēt. Psiholoģiskais regulators var būt ģeogrāfiskais atrašanās stāvoklis, kurš ietekmē valsts drošību pozitīvā vai negatīvā veidā, kā arī etniskās grupas, kuras izjūt nedrošību kontaktā ar citām grupām. Cēloņsakarību virkne jeb drošības dilemmas dinamikas modelis attēlo to, kā attiecības starp divām valstīm var no mierpilnām pārtapt kara stāvoklī, ņemot vērā anarhijas apstākļus.

² Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies. vol. 18, no. 3, p. 618.

Bakalaura darbs sastāv no divām daļām: teorētiskās un empīriskās daļas. Teorētiskā apskate ietver drošības dilemmas koncepta, psiholoģisko, materiālo regulatoru, drošības dilemmas dinamiku, tā modeļa un spirāles raksturojošo daļu. Empīriskā daļa veltīta ASV un Ķīnas attiecību attīstībai 21. gadsimtā, vērojot lielāko uzmanību pēdējai desmitgadei. Attiecības tiks aplūkotas no drošības dilemmas koncepta un tā ietverošo sastāvdaļu perspektīvas, mēģinot identificēt to, kādā posmā šobrīd šīs attiecības atrodas, kādi ir potenciālie riski situācijas pasliktināšanās gadījumā.

1.DROŠĪBAS DILEMMAS KONCEPTS

Laikā, kad starptautiskajās attiecībās dominēja reālisma pieeja, radās viens no šīs pieejas atzaru konceptiem – drošības dilemma. Ar tās palīdzību skaidro valstu savstarpējās attiecības, izmantojot baiļu, nodomu un nedrošības faktoros. Drošības dilemma, kuru bieži dēvē par spirāles modeli, ir koncepts, ko izmanto starptautisko attiecību skaidrošanai. Tā atspoguļo situāciju, kurā valsts veiktās darbības drošības palielināšanai, piemēram, palielinot militāro varu vai veidojot alianses, var izraisīt pārējās iesaistītajās valstīm tādu pašu vai līdzīgu atbildes reakciju, veicinot lielāku savstarpējo spriedzi, kas var novest līdz konfliktam, pat tad, ja neviena no pusēm to īsti nevēlas.³

Konceptu pielieto, lai izskaidrotu, kā valstis, savstarpēji mijiedarbojoties, nonāk konfliktsituācijā viena ar otru, bieži vien pat neapzinoties cēloni. Bakalaura darba teorētiskais ietvars ir drošības dilemma, kura ir atvasināta no reālisma pieejas, tādēļ uzsvars tiek likts uz reālisma pamatprincipiem. Starptautiskā sistēma tiek uztverta kā anarhija, kur nav augstākas varas jeb pasaules valdības, kura spētu ietekmēt pastāvošo situāciju, ieviešot kārtību. Šis koncepts reālistiem palīdz izskaidrot kara izcelšanos, balstot to starptautiskajā sistēmā, kurā, pēc reālistu domām, valda anarhija. Tāpat konflikti tiek skaidroti, raksturojot indivīdu dabas īpatnības.⁴

Šāds pasaules modelis pastāvējis jau kopš cilvēces sākuma. Indivīdu līmenī cilvēks mijiedarbībā ar citiem indivīdiem izjūt pastāvīgas bailes un nedrošību, jo nav pārliecināts par iesaistīto pušu nodomiem un nākotnes plāniem attiecībā uz viņu. Tādēļ instinktīvi, sajūtot nedrošību, tiek palielināti resursi jeb vara, lai nepieciešamības gadījumā, varētu aizstāvēt savu eksistenci. Pie tāda paša stāvokļa valstis nonāk nacionālā līmenī.

Ar šī koncepta palīdzību izskaidroti tādi konflikti kā Pirmais pasaules karš, Aukstā kara sākums un beigas, etnisko konfliktu izcelšanās bijušās PSRS republikās, bijušajā Dienvidslāvijā un Āfrikā.⁵ Vēl būtiskāk, drošības dilemmas teorija ir pielietota, izvirzot rīcībpolitiku dažām ļoti aktuālām problēmām starptautiskajā politikā, ieskaitot bruņošanās

³ Jervis, R. (1978) *Cooperation under the Security Dilemma*. World Politics vol. 30, no.2.p. 167.–174; Jervis, R. (1978). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. p. 58.–113.

⁴ Wheeler N., Booth K. *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1>

⁵ Posen, B.R. (1993) *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*. Survival. Vol.35, no.1. Spring 1993. p.27.-47.

sacensības pārvaldīšanu, ilgstošu miera nodrošināšanu etniskajos konfliktos un izvairīšanos no iespējamā konflikta starp strauji augošo Ķīnu un ASV par valdošā hegemonu statusu.⁶

Ir vairāki koncepta definētāji un attīstītāji. Starp tiem ir britu vēsturnieks Herberts Baterfields (*Herbert Butterfield*), kurš aprakstīja šo terminu grāmatā “Vēsture un Cilvēku Attiecības” (*History and Human Relations*). Viņš drošības dilemmu vērtēja kā absolūti nepatīkamu situāciju; dilemmu dēvēja par nesamazināmu. Lielu ieguldījumu koncepta izveidē un attīstībā ieguldījis arī vācu zinātnieks Džons Hercs (*John Herz*) savā 1951. gadā izdotajā grāmatā “Politiskais Reālisms un Politiskais Ideālisms”. Nozīmīga loma koncepta attīstīšanā ir arī Robertam Džervisam (*Robert Jervis*). Šie autori aizsāka starptautiskās vides skaidrošanu ar drošības dilemmas palīdzību. Viņi pirmie raksturoja to, kā valstis, atrodoties pastāvīgā mijiedarbībā, var nonākt līdz kara stāvoklim. Mūsdienās šo konceptu pielieto, lai skaidrotu iesaistīto aktieru mijiedarbības ietekmi un sekas, pie kādām tā varētu novest, izjūtot pastāvošu nedrošības pieaugumu.⁷ Gan Hercs, gan Baterfields redzēja vienādus drošības dilemmas cēloņus, tomēr to viedokļi par drošības dilemmas mazināšanu atšķīrās.⁸

Drošības dilemma sastāv no diviem atsevišķiem konceptiem: drošība un dilemma. Nikolass Vīlers (*Nicolas Wheeler*) un Kens Būts (*Ken Booth*) drošības definējumu balsta vērtībā, kura tiek attiecināta uz indivīdiem, grupām vai valstīm kā brīvība no draudiem. Drošības garantēšana ir valsts galvenais pienākums. Dilemmas definīcija ietver izvēli starp divām iespējām, kuras abas dotu vienlīdzīgi nevēlamu rezultātu. Neviena no izvēlēm nav apmierinoša, bet tomēr ir jāpieņem lēmums, par kuru izšķirties.⁹ Drošības dilemma – situācija, kurā nonākušas iesaistītās konflikta puses, skarot valstu drošību, cenšoties pieņemt lēmumu par izšķiršanos starp diviem nevēlamiem scenārijiem.¹⁰

Ar drošības dilemmas konceptu tiek skaidroti kara izcelšanās cēloņi, starp tiem arī tādu karu cēloņi, kam nav uzbrukuma rakstura. Džons Hercs min, ka aktieris, lai izvairītos no iespējamā pāridarījuma no pretinieka puses, palielinās savu drošību ar nepieciešamajiem līdzekļiem. Piecpadsmītajā gadsimtā pirms mūsu ēras Tukidīds secināja, ka karš starp Atēnām un Spartu izcēlās, jo Atēnas laika gaitā palielināja savu varu, ieviešot Spartā bailes un

⁶ Christensen, T.J. (1999). *China, the U.S.-Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia*. International Security 23, no. 4. p.49–80; Christensen. (2002). *The Contemporary Security Dilemma: Deterring a Taiwan Conflict*. Washington Quarterly. 25, no. 4. p. 7–21.; Kaufmann, C.D. (1996). *Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars*. International Security 20, no. 4.p. 139.-75.

⁷ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, vol. 18, no. 3, p. 587-588. ; Roe, P. (1999). *The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a 'Tragedy'?* Journal of Peace Research vol. 36, no. 2.p. 183.–202.

⁸ Wheeler N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. International Relations, vol. 22, no. 4. p. 2.

⁹ Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 30.

¹⁰ Turpat.

nedrošību. Abas iesaistītās puses nebija pārliecinātas par otras puses mērķiem un nodomiem, rezultātā izraisot lielvaru karu.¹¹

Aktieru indivīdu līmenī uzvedību veido sociālais pamats, proti, sociālais spiediens un mijiedarbība – iznīcināt vai nogalināt. Indivīda priekšā ir dilemma, izvēle starp diviem iznākumiem. Protams, indivīds izvēlēsies to, kas ļautu izvairīties no iespējamajiem draudiem, palielinot tā drošību. Starptautiskās sistēmas līmenī dominē pašpalīdzība, izvirzot to kā galveno prioritāti saskarē ar citām valstīm. Abu līmeņu kopīgā iezīme ir piesardzība, kura rodas no neuzticības pret starptautiskās sistēmas dalībniekiem, tādējādi novedot pie pārejas uz drošības dilemmu.¹²

Džons Hercs drošības dilemmu definē kā situāciju, kurā indivīdi ir noraizējušies par savu drošību, jo pastāv iespējamība, ka pārējie aktieri var uzbrukt, pakļaut, dominēt vai iznīcināt. Lai pasargātu sevi no šāda iznākuma, indivīdi ir virzīti palielināt savu varu, lai mazinātu citu indivīdu iespēju ietekmēt sevi. Taču šāda rīcība pārējos aktieros vieš nedrošības sajūtu un apzināti vai neapzināti liek sagatavoties ļaunākajam scenārijam. Tā kā neviens nekad nevar justies pilnībā drošs pasaulē, kurā valda sāncensība un vara, drošības dilemma ir neizbēgams cikls.¹³ *Status quo* nozīmē stabilu stāvokli starptautiskajā sistēmā, kurā valda noteikta kārtība..¹⁴

Džons Hercs definēja sešus drošības dilemmas faktoros: 1) galvenais drošības dilemmas cēlonis jeb izraisītājs ir anarhija; 2) valstu nedrošība un savstarpējās bailes par katras nodomiem; 3) cenšoties izbēgt vai izvairīties no drošības dilemmas, valstis pavairo savu varu, radot varas sacensības ciklu; 4) valstis, kuras tiecas izbēgt no drošības dilemmas, vienlaikus pavairo savu varu, taču nepavairo savu drošību, novedot sevi pie pašiznīcības; 5) drošības dilemma ir viens no kara izcelšanās iemesliem, bet tā nav visu karu cēlonis; 6) drošības dilemmas dinamika ir sevi pastiprinošs ļauns cikls.¹⁵

Hercs uzsvēra arī nedrošību, kuru izjūt valstis – nerimstošās bailes rada uztveri, ka ofensīvais uzbrukums ir drošāks nekā defensīvais, un jebkurā gadījumā nepieciešams iegūt arvien vairāk varas. Šis paradokss ļauj realīstiem izskaidrot, kādēļ karš pārvēršas par realitāti, kaut arī visas iesaistītās puses vēlas mierpilnu konflikta risinājumu.¹⁶ Katra valsts savu rīcību

¹¹ Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 35.

¹² Wheeler, N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. *International Relations*. vol. 22, no. 4, p. 494.

¹³ Herz, J. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. *World Politics*, 2:2. Cambridge University Press. p.157.

¹⁴ Herz, J. (1951). *Political Realism and Political Idealism: A Study in Theories and Realities*. Chicago: University of Chicago Press. p. 3.; Booth, K., Wheeler, N. (2007). *The Security Dilemma*. Palgrave Macmillan. p. 21-26.

¹⁵ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. *Security Studies*, vol. 18, no. 3, p.591.

¹⁶ Herz, J. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. *World Politics*, 2:2. Cambridge University Press. p.157.-180.

klasificē kā defensīvu aizstāvības nevis uzbrukuma (ofensīviem) nolūkiem, taču citi aktieri to uztver kā draudus savām nacionālajām interesēm.¹⁷ Šāda pasaule sastāv no nepārtraukti savstarpēji konkurējošām varas vienībām.¹⁸ Hercs, veicot novērojumus indivīdu līmenī, pielīdzināja un atrada korelācijas ar valstu līmeni un nonāca pie secinājuma, ka galvenais iemesls ir pašsaglabāšanās instinkts, kas neļauj sistēmas aktieriem izbēgt no drošības dilemmas apburtā loka.¹⁹ Proti, katra valsts apzinoties, ka, pavairojot savu varu, tā palielina un saglabā savu drošību, tikmēr palielinot citas valsts nedrošību, radot bruņošanās sacensību un pierādot, ka absolūta drošība neeksistē. Šādā starptautiskā sistēmā, kur pastāvīgi konkurē varu vienības, valstis nekad nejutīsies pilnībā drošas.²⁰ Viņš kā primāro konflikta faktoru izvirza valstu vēlmi izdzīvot, kas savukārt noved pie tā, ka valsts šādā veidā cenšas rast veidu, kā pavairot savu varu.²¹

Roberts Džerviss apgalvo, ka, lai pateiktu, kāpēc valstis ar fundamentāli saderīgiem mērķiem (piemēram, mierīgas līdzāspastāvēšanas mērķis) tomēr nokļūst pie savstarpēja konflikta vai ekstremālos apstākļos pie kara, jāizprot valstu drošības dilemmas. Minētais autors uzskata, ka valsts, kas ir labdabīga šodien, var kļūt ļaundabīga nākotnē.²² Tas arī liek valstīm iedomāties ļaunāko iespējamo scenāriju un gatavoties tam – palielinot militāro budžetu, lai, ja gadījumā, nākotnē, ļaunākais scenārijs tomēr piepildās, valstij būtu spēcīga materiālā/ militārā aizmugure.²³ Atskatoties vēsturē, drošības dilemmas dēļ, izcēlušies vairāki konflikti – Aukstais karš, konflikti, kuri izcēlušies Eiropā pēc Aukstā kara, ASV Kodolieroču rīcībpolitikas problēmas.²⁴ Gluži kā Hercs, Džerviss noliedz, ka drošības dilemmas ir visu konfliktu cēlonis.²⁵

Kopumā Džerviss nonāca pie septiņām drošības dilemmas pazīmēm: 1) drošības dilemmas izcelsme ir strukturāla; 2) dilemmas saistāas ar nedrošību un bailēm, kuras pavada valsti par citu valstu šodienas un tālākas nākotnes mērķiem un nodomiem; 3) drošības

¹⁷ Turpat. p.157.

¹⁸ Herz, J. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. *World Politics*, 2:2. Cambridge University Press. p.157.

¹⁹ Herz, J. (1951). *Political Realism and Political Idealism: A Study in Theories and Realities*. Chicago: University of Chicago Press. p. 3.

²⁰ Buzan, B. (1984). *Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations*. *Journal of Peace Research*. vol. 21, no. 2, p. 110. ; Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. *Security Studies*, vol. 18, no. 3, p.590.

²¹ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. *Security Studies*, vol. 18, no. 3, p.590.-591.

²² Jervis, R. (1978). *Cooperation under the Security Dilemma*. *World Politics* 30 (2), p. 169.

²³ Jervis, R. (2011). *Dilemmas about Security Dilemmas*. *Security Studies*, 20:3. p. 417.

²⁴ Jervis, R. (2001). *Was the Cold War a Security Dilemma?* *Journal of Cold War Studies* 3:1. p. 36.-60.; Larson, D. (1987). *Crisis Prevention and the Austria State Treaty*. *International Organization*. p.41.; Evera, S.V. (1990). *Primed for Peace: Europe after the Cold War*. *International Security*, 15:1. p. 11-17. ; Glaser, C.L. (1990). *Analyzing Strategic Nuclear Policy*. Princeton: Princeton University Press.

²⁵ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. p.75., 80.

dilemmu izraisa citu valstu rīcības, kura sākotnēji domātas kā tādas, kurām ir aizsardzības raksturs un kuras ir veiktas bez iepriekšēja nodoma; 4) drošības dilemma var izraisīt pašiznīcinošas un neparedzētas sekas, tādējādi samazinot drošību; 5) tās rezultātā var tikt izraisīts karš; 6) neskatoties uz to, ka tā var būt kara cēlonis, tā nav atbildīga par visu karu izcelšanos; 7) drošības dilemmas dinamikai aizsākoties, tā pati sevi pastiprina un ievieļ vēl dziļākā konfliktā, nekā pirms tam, atveidojot spirālei līdzīgu iznākumu.²⁶

Agrīnie reālisma pētnieki uzskatīja, ka valstīm ir jābūt agresīvām, lai izdzīvotu. Reālists Tomass Hobss (*Thomas Hobbes*) uzsvēra, ka spēcīgā vara vienmēr dominēs pār vājo, un, ja vājajai valstij nav nekādu resursu, lai nodrošinātu sev varas pozīcijas, tad tās īpašumā nav nekas, lai novērstu spēcīgās valsts dominēšanu pār to. Džons Mieršaimers (*John Mearsheimer*), turpinot Hobsa pieeju, min, ka valstīm, kuru nodomos ir tikai tiekšanās pēc pašsaglabāšanās, nav nemaz citu iespēju, kā tikai samazināt citu valstu, kuras tiek uztvertas kā draudi, relatīvo varu.²⁷

Saskaņā ar Keneta Volca (*Kenneth Waltz*) pieņēmumu par pasauli izdzīvošana ir valstu galvenā motivācija, jo nepastāv vienota pasaules valdība, kura kontrolētu valstu mijiedarbību. Tā vietā, starptautisko attiecību arēna ir anarhiska, un valstīm pašām jākontrolē pastāvošā situācija, kā arī jānovērtē, kādus instrumentus un rīcībpolitiku pieņemt, lai saglabātu savu statusu. Valstis nezticas viena otras nodomiem, kā rezultātā tās cenšas palielināt savu drošību, novedot pie drošības dilemmas situācijas.²⁸

Herberts Baterfielts attīstīja nesamazināmās dilemmas konceptu (*irreducible dilemma*). Viņš norādīja, ka valstis, kuras ir mierpilnas un uz aizsardzību vērstas, provocē citas valstis, liekot tām izturēties tā, ka savstarpējā nedrošība paaugstinās. Viņš min, ka šādā situācijā izveidojas neuzticības spirāle.²⁹ Starptautisko attiecību teorijā drošības dilemma bieži vien tiek uztverta kā nekontrolējama nedrošības spirāle. Dilemma parādās starp suverēnām valstīm, kuras neveiksmīgi definē savu nedrošību.³⁰ Valstis neapzināti vai apzināti rada nesaskaņas viena ar otru – tās veic noteiktas darbības, lai palielinātu savu drošību, bet tas var rezultēties konflikta eskalācijā un kara izcelšanās iespējā.³¹ Baterfielts turpina, ka lēmumu pieņēmēju spēkos nav pārvarēt savstarpējo neuzticības un aizdomu dinamiku, izraisot Hobsa bailes (*Hobbesian fear*). Līdzīgi kā cilvēku bailes, Hobsa bailes, bīstas no varmācīgas nāves,

²⁶ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, vol. 18, no. 3, p.592.

²⁷ Mearsheimer, J.J. (1994). The False Promise of International Institutions. *International Security* 19:1. p. 11.-12;

Mearsheimer, J.J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton. p. 1.-3.

²⁸ Baylis, J., Smith, S. (2005). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford University Press. 3rd ed.

²⁹ Wheeler, N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. *International Relations*. vol. 22, no. 4, p. 493.

³⁰ Taliaferro, J.W. (2000). *Security Seeking under Anarchy. Defensive Realism revisited*. The MIT Press. p.136.

³¹ Taliaferro, J.W. (2000). *Security Seeking under Anarchy. Defensive Realism revisited*. The MIT Press. p.137.

kura eksistē arī politiskajā līmenī.³² Drošības dilemma ierauj valstis karā, kaut arī iesaistīto pušu nodomos nav kaitēt viena otrai.

Džons Hercs ticēja, ka pastāv iespēja abām iesaistītajām pusēm izvairīties no drošības dilemmas. Tas iespējams, apzinoties drošības dilemmas dinamiku (abu pušu baiļu naidīgumu) un rīkojoties saskaņā ar informāciju par to, kā vairot savstarpējo drošību. Apzinoties to un valstu attiecību dinamikas specifiku konkrētā laika posmā, abas vai kāda no pusēm var būt ieguvēja/-s. Lai pie šādas informācijas nonāktu, Batefields min, ka jāiedomājas sevi pretinieka vietā, lai spētu apzināties, kādas bailes un neuzticību tas izjūt pret starptautiskās sistēmas aktieriem. Šāda prāta spēle palīdzētu saprast otra pozīcijas un, iespējams, iedarbinātu drošības dilemmu pretējā virzienā – nolīdzinot nesaskaņas un uzsākot racionālu un bez bailēm pavadītu savstarpēju sadarbību, taču tā neatrisinātu dilemmu pilnībā.³³ Problēma rodas tajā, ka valsts A netīši izprovocē valsts B rīcību, jo valsts B saskata A rīcību kā naidīgu. Taču A valsts naidīgā rīcība patiesībā ir atbildes reakcija uz B valsts jau iepriekš veiktu rīcību – liekot abām pusēm nejauši, pat negribot, gatavoties ļaunākajam iespējamajam scenārijam.³⁴ Džerviss attīstīja šo ideju tālāk, proti, kamēr valstu līderi neredzēs un neapzināsies, kādu ļaunumu patiesībā nodara, cenšoties nosargāt un saglabāt *status quo* ar ieroču pavairošanu, dilemma nemazināsies. Citas valstis, kuras nesaskatīs sevi pirmās valsts vietā un neizpratīs iemeslus, kādēļ tā rīkojas noteiktā veidā, trauksmes pavadītas, sāks apbruņoties, taču to mērķis nebūs agresīvs, tam būs aizsardzības raksturs, jo to rīcību pavadīs bailes no pirmās valsts iespējamā uzbrukuma.³⁵

Apvienojot Herberta Batefielda, Roberta Džervisa un Džona Herca drošības dilemmas definējumus, Šipings Tangs (*Shiping Tang*) ir izveidojis tādu drošības dilemmas formulējumu, kurā apvienotas astoņas galvenās pazīmes: 1) drošības dilemmas avots ir anarhija; 2) anarhijas apstākļos valstis nav drošas par citu valstu pašreizējiem nodomiem, jo, ja arī tie ir zināmi, tie jebkurā brīdī var mainīties, tā rezultātā rodas bailes; 3) drošības dilemmas raksturs ir netīšs, proti, tā var attīstīties starp divām mierpilnām valstīm, kuru nodomos nav apdraudēt vienu otru, bet visbeidzot, ņemot vērā visus apstākļus, mierpilnas attiecības var arī zaudēt savu raksturu; 4) valstis koncentrē varu un palielina aizsardzības spējas, kuras var izmantot uzbrukumam neziņas dēļ; 5) drošības dilemmas dinamika attīstās

³² Wheeler, N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. International Relations. vol. 22, no. 4, p. 493.

³³ Wheeler, N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. International Relations. vol. 22, no. 4, p. 5.

³⁴ Wheeler, N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. International Relations. vol. 22, no. 4, p. 493. ; Hacke, C., Puglierin, J. (2007). *John. H. Herz: Balancing Utopia and Reality*. International Relations. vol. 21, no. 3, p. 372.

³⁵ Jervis, R. (1978). *Cooperation under the Security Dilemma*. World Politics 30 (2), p. 181.

pati, novedot pie draudīgām un netīšām situācijām, pasliktinot attiecības un uzsākot bruņošanās sacensību vai pat karu; 6) palielinot aizsardzības spējas, tiek palielinātas arī uzbrukuma spējas, potenciālo attīstību vedot pie pašiznīcības (pieaugot spēkam, samazinās drošība); 7) šāda notikumu attīstība var novest pie bruņota uzbrukuma, no kura iespējams arī izvairīties; 8) drošības dilemmu var ietekmēt arī citi atsevišķi faktori, piemēram, ģeogrāfiskais stāvoklis, nacionālisms, iedzīvotāju mentalitāte, asimetriskais varas sadalījums. Anarhija, ļaundabīgu nodomu trūkums un spēka uzkrāšana ir galvenie avoti patiesas drošības dilemmas eksistencei. No visiem astoņiem pirmie četri ir cēloņi, bet pārējie ievirza situāciju tālākā dilemmā.³⁶

Drošības dilemmas process ietver divus līmeņus – interpretācijas un atbildes. Interpretācijas līmenis ietver otras puses spējas, motīvus un nodomus un to, kā tie tiek interpretēti. Atbilde tiek formulēta pēc interpretācijas un raidīta pretiniekam.³⁷ Par nedrošību un bailēm no pretinieka nodomiem atbildīgi ir materiālie un psiholoģiskie regulatori, kuri tiks aprakstīti nākamajās apakšnodaļās.³⁸

Apkopojot šo autoru interpretācijas par drošības dilemmu, tās pazīmēm un izpausmēm, var spriest, ka tās nav viennozīmīgas. Tas, protams, veicina kritikas pret šo konceptu rašanos, jo nepastāvība definējumos rada neskaidrības. Lai mazinātu kritikas apjomus, autori Kens Būts un Nikolass Vīlers (*Ken Booth; Nicholas Wheeler*) apkopojuši trīs drošības dilemmas aspektus. Pirmkārt, tas, ka cilvēku raksturs ir drošības dilemmas pamatā. No tā un starptautiskās sistēmas struktūras nevar izbēgt. Šī acīmredzami ir reālistu pieeja, kura visa pamatā saskata cilvēku ļauno dabu un anarhijas dominanci starptautiskajā sistēmā. Otrkārt, svarīgi atzīmēt, ka anarhiju iespējams mazināt ar nobriedušas sabiedrības attīstību. Treškārt, pamatojoties uz tādām pieejām kā kritiskā teorija (*Critical Theory*), pasaules sabiedrības doma (*World Society Thinking*) un pasaules kārtība (*World Order*), tiek izvirzīts arguments, ka, paplašinot starptautiskās kopienas, iespējams izvairīties no drošības dilemmas. Bakalaura darbs galvenokārt tiek balstīts pirmajā pieejā nacionālā līmenī.³⁹

Pašiniciēta drošības dilemma rodas, ja valsts amatpersonas rīkojas saskaņā ar pieņēmumu par sliktākā scenārija izpildīšanos. Piemēram, Aukstā kara laikā PSRS pavairoja savus aizsardzības nolūkiem veiktos tēriņus un padarīja komunisma valsti par tik militāri spēcīgu, ka tā spēja izmantot ASV ievainojamību. Džervis turpina, ka pārmērīgie Padomju

³⁶ Tang, S. (2010). *The security dilemma and ethnic conflict: toward a dynamic and integrative theory of ethnic conflict*. British International Studies Association.

³⁷ Booth, K., Wheeler, N. (2008). *Uncertainty. The security dilemma: Fear, cooperation and trust in world politics*. Basingstoke Palgrave Macmillan. p. 4-5.

³⁸ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 620.

³⁹ Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 57.

Savienības izdevumi un militārā ekipējuma apjoms izraisīja bailes ASV. Neraugoties uz to, kā tika uztverti PSRS nodomi, ASV pieņēma vissliktāko scenāriju kā realitāti un palielināja savu militāro varenību, turpinot bruņošanās sacensību un Aukstā kara pastāvēšanu.⁴⁰

Divas valstis, kuras pavada šādi aizspriedumi vienai pret otru, atrodas savstarpējā naidīgumā. Nevajadzīgā militārās varas pavairošana liek valstīm nonākt pie varu sacensības. Sekojoši starptautiskā sistēma kļūst par tādu, kurā norisinās plaša bruņošanās sacensība, kas notiek ar mērķi aizstāvēt katras valsts intereses. Līdz ar to sistēma kļūst nedrošāka kā iepriekš.⁴¹ Viena valsts, pavairojot savu varu, automātiski samazina otras valsts varu. Drošības dilemma ir neizbēgama; tikai valstis, kuras patiesi ir defensīvas, varētu apturēt agresīvo spirāli.⁴²

Drošības dilemmas skaidrošanai viens no biežāk minētajiem piemēriem ir Pirmā pasaules kara izcelšanās. Tobrīd Eiropā eksistēja vairākas lielvaras, kuras tieši šī iemesla dēļ, jūtoties nedroši un apdraudēti, bija spiestas apbruņoties, kas noveda pie kara eskalācijas. Vācijas gadījums spilgti atspoguļo to, kā savu veikto rīcību dēļ tā turpināja drošības dilemmas spirāli – bruņošanās un spēku mobilizāciju divās frontēs. Vācu spēku mobilizācija izveidoja spiedienu citās valstīs, novedot tās pie lēmuma arī uzsākt militāro spēku mobilizāciju.

Svarīgs aspekts, raugoties no citas puses, kādēļ izceļas drošības dilemma, ir Paula Huta (*Paul K. Hut*) definētais atturēšanas modelis (*deterrence model*). Valstu nodomos ir atturēt uzbrukumu, bet arī šāda stratēģija potenciālajā uzbrucējā var izraisīt šaubas un neizpratni par valsts mērķiem un plāniem. Atturēšana līdz ar to nav savas drošības pavairošana, bet gan gatavošanās uzbrukumam. Šādā situācijā izceļas drošības dilemma, veidojot valstij priekšstatu, ka tai nepieciešams veikt uzbrukumu pirmajai, lai iegūtu priekšrocības.⁴³ Atturēšanas modeli izdala trīs tipos:

1. bruņota uzbrukuma novēršana no savas valsts teritorijas – tiešā atturēšana (*direct deterrence*);
2. bruņota uzbrukuma novēršana no citas valsts teritorijas – paplašinātā atturēšana (*extended deterrence*);
3. izmantot atturēšanas stratēģiju pret īslaicīgu draudu vai uzbrukumu – tūlītēja atturēšana (*immediate deterrence*).

⁴⁰ Montgomery, E.B. (2006). *Breaking out of the Security Dilemma: Realism, Reassurance, and the Problem of Uncertainty* International Security 31:2. p. 174.-175.; Jervis, R. (2001) Was the Cold War a Security Dilemma? Journal of Cold War Studies, 3:1. p. 36.-60.

⁴¹ Glaser, C.L. (2010). *Rational Theory of International Politics: The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton: Princeton University Press. p. 57.-90.

⁴² Copeland, D.C. (2011). *Rationalist Theories of International Politics and the Problem of the Future*. Security Studies, 20:3, p. 441.-450.

⁴³ Huth, P.K. (1999). *Deterrence and International Conflict: Empirical Findings and Theoretical Debates*. Annual Review of Political Science 2. 25–48

Iepriekš minēts, ka anarhija ir visu problēmu cēlonis un ka tā ir atbildīga par valstu nedrošību, bailēm, pārpratumiem un neskaidrību. Ja pastāvētu pasaules valdība, kuras spēkos būtu valdīt pār visām valstīm un nepieciešamības gadījumā noteikt un sodīt vainīgo, ja ir pārkāpta kāda starptautiska tiesību norma un/vai ir redzami centieni iekarot citu valsti, tad valstis nedzīvotu pastāvīgās bailēs par savu eksistenci, un tām nebūtu konstanti jādomā par savu aizsardzību un agresoru, kurš varētu atņemt drošības pozīcijas. Tomēr, pasaules valdība nepastāv un valstis, tāpat kā indivīdi, nespēj paredzēt pilnībā visu, ko varētu darīt citas valstis. Sadarbība starp valstīm, lai mazinātu bruņošanās sacensību, var būt ļoti sarežģīta, jo, iespējams, ka valsts darbojas slepeni un neatklāj savus patiesos nolūkus, sakot vienu, bet rīkojoties pilnīgi savādāk. Šāda krāpšana saasina drošības dilemmu – visi aktieri baidās no nodevības.⁴⁴

Valstis pašas sekmē drošības dilemmas eksistenci, jo tās nepārtraukti pavada kļūdaini spriedumi, pārpratumi, neskaidri priekšstati par pārējo valstu motīviem un nodomiem. Valstu līderi nonāk pie nepareiziem secinājumiem par esošo situāciju; problēmu cēlonis bieži vien ir aplama kļūdaina informācija un aprēķini. Iemesls šīm pretrunām ir nesekmīgā vai neesošā komunikācija valstu starpā. Bieži rodas situācijas, kad valstu līderi savās runās izsakās neskaidri par saviem nākotnes nodomiem, vai tieši pretēji – izsakās ļoti skaidri, minot kādu konkrētu piemēru vai stratēģiju, kas izstrādāta ar mērķi pateikt, kā esošo problēmu, situāciju risināt. Tomēr problēma ir apstākļi, ka netiek veikta kvalitatīva, savstarpēja līderu komunikācija, lai nepārprastu pateikto un saskaņotu attiecīgās darbības mērķa sasniegšanai ar citiem starptautiskās sistēmas aktieriem. Viens no kara izcelšanās iemesliem ir nesekmīga, kļūdaina savstarpējā komunikācija.⁴⁵

Apzināšanās, ka citas valstis ir pārākas militārā ziņā vai kādā citā aspektā vēl vairāk sēj nedrošību un bailes. Taču pastāv arī gadījumi, kad valstis izsakās skaidri par saviem nodomiem, bet kļūdaini spriedumi un secinājumi ir viens no galvenajiem drošības dilemmas virzītājiem. Ja būtu iespējams salīdzināt, kāda konflikta abu iesaistīto pušu patiesos nodomus un otras puses veiktos secinājumus, ne vienmēr, bet noteikti parādītos gadījumi, kad abi informāciju lauki⁴⁶ atšķirtos ar uzsvērtajām problēmām un no tām izrietošajām rīcībām, lai risinātu radušās problēmas. Otras puses nodomu pārvērtēšana vai pārspīlēšana ir ļoti aktuāla problēma, kuras dēļ arī pagātnē izraisīti kari. Piemēram, Aukstā kara laikā varēja novērot tādu kā spēli starp divām lielvalstīm (“kur un kā nokritīs pamestā bumba”). Pārfrāzējot, kā ASV un PSRS reaģēs uz pret tām raidītajām rīcībpolitikām, ievēdot konfliktu spirāles situācijā. Valstu

⁴⁴ Posen, B.R. (1993) *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*. Survival. Vol.35, no.1. Spring 1993. p.28

⁴⁵ Dowding, K. (2011). *Encyclopedia of Power*. SAGE: U.S. 595.lpp

⁴⁶ Valsts B pārprot Valsts A sākotnējo rīcības nodomu, motīvu. Tādēļ „abi informācijas lauki” atšķiras. Valsts B, redzot valsts A rīcību, interpretē tās nodomu savādāk.

rīcībpolitiku atbildīgie uztvertos notikumus var novērtēt dažādi, proti, kā neapdraudošus, bet varbūt patiesībā tie ir bīstami. Lai nenovestu situāciju līdz tādai, kurā karš tiek uztverts kā vienīgais izejas variants, nepieciešams kārtīgi iedziļināties, pareizi uztvert un atbilstoši reaģēt uz rīcību no otras puses.⁴⁷

1.1. Ofensīvais – defensīvais reālisms

Pēc Otrā pasaules kara Hans Morgentaus (*Hans Morgenthau*) izstrādāja vienu no starptautisko attiecību skaidrošanas teorijām – reālismu. Paralēli attīstījās arī citas pieejas, kuru piekritēji raidīja kritiku reālisma virzienā, tomēr, neskatoties uz kritiku, reālisms ir aktuāls un plaši pielietots arī mūsdienās. Galvenie kritizētāji pārstāvēja turpmāk uzskaitītās pieejas: demokrātiskā miera skola (*Democratic Peace School*), konstruktīvisms, liberālais institucionālisms, kā arī liberālais internacionālisms. Paši reālisma autori nav bijuši vienoti savos viedokļos, līdz ar to reālisms ir iedalīts apakškategoriņās, ar kuru palīdzību, skaidrojot noteiktu problēmu, tiek uzsvērtas būtiskākās tendences starptautiskajā sistēmā. Pirmā apakškategorija bija neoreālisms, kuru attīstīja Kenets Volcs (*Keneth Waltz*) 20. gadsimta septiņdesmitajos gados. Tā bija pirmā no Morgentausa klasiskā reālisma atšķirīgā reālisma kategorija. Vēlāk reālisma pieeja sadalījās vēl sīkāk, un tai šobrīd ir vairākas apakškategorijas: ofensīvais reālisms (*offensive realism*), defensīvais reālisms (*defensive realism*), strukturālais reālisms (*structural realism*), neoklasiskais reālisms (*neoclassical realism*), specifiskais reālisms, eventuālais reālisms (*contingent realism*) un vispārējais reālisms (*generalist realism*).⁴⁸

Šajā darbā uzmanība pievērsta diviem reālisma veidiem – ofensīvajam un defensīvajam reālismam. Tos izšķir atkarībā no tā, kādam nolūkam valsts bruņojas. Ofensīvā reālisma teorētiķi apgalvo, ka anarhija ir galvenais faktors, kas nodrošina spēcīgu vēlmi pavairot savas spējas. Visas valstis tiecas pēc varas pavairošanas, salīdzinot sevi ar citām valstīm, jo tikai visspēcīgākās valstis var nodrošināt savu izdzīvošanu. Ofensīvā reālisma pārstāvis Mieršaimers, tāpat kā Morgentaus, apgalvo, ka lielvarām, tāpat kā cilvēkiem, piemīt tendence dominēt pār citiem. Atšķirībā no Morgentausa, Mieršaimers neuzskata, ka cilvēciskais faktors vai vēlme iegūt neierobežotu varu, ir atbildīgs par lielvaru vēlmi dominēt;

⁴⁷ Jervis, R. *War and Misperception*. p.101. Pieejams:

http://faculty.washington.edu/caporaso/courses/203/readings/jervis_Origin_and.pdf (aplūkots 3.03.2016.);

Wheeler N., Booth K. *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 2.04.2017.)

⁴⁸ Snyder, G.H. (2001) *Mearsheimer's World – Offensive Realism and the Struggle for Security*. p.149-150. Pieejams:

<http://ir.rochelleterman.com/sites/default/files/glaser%20review%20of%20measheimer.pdf> (aplūkots 15.04.2017.)

tā vietā lielvaras dzen vēlme nosargāt valsts drošību anarhiskos apstākļos. Cenšoties nosargāt savas pozīcijas un drošību, tiek palielināts arī uzbrukuma potenciāls, lai varētu sevi pasargāt pret jebkādu uzbrukuma iespējamību no citiem aktieriem. Mieršaimers apgalvo, ka valstis nekad nebeigs bruņoties, jo tās vienmēr vēlēšies būt nodrošinātas pret potenciālajām briesmām un draudiem; lai to panāktu, tās tieksies kļūt spēcīgākas. Valstis izpilda ekspansionistisku rīcībpolitiku, izrēķinot visu tā, lai ieguvumi atsver izmaksas. Aktieri anarhiskā sistēmā saskaras ar vienmēr klātesošiem draudiem par to, ka citi aktieri izmantos varu, lai nodarītu tiem pāri vai pat iekarotu tos. Šāds domāšanas veids liek valstīm palielināt savas varas pozīcijas – ar bruņošanās apjoma palielināšanu, vienpusēju (*unilateral*) diplomātiju, merkantilu vai pat pašnodrošinātu ārvalstu ekonomikas rīcībpolitiku (*foreign economic policies*) un ekspansiju.⁴⁹ ‘Ofensīvs’ nozīmē uzbrūkošs, tāds, kas pavairo savu varu, nevis, lai nodrošinātu savu drošību, bet pavairo varu, lai varētu dominēt pār pārējiem aktieriem, pielietojot savu varu un uzbrūkot. Relatīvo drošību iegūst uzbrūkot, tādējādi, samazinot savu upuru drošību.

Defensīvā reālisma zinātnieki apgalvo, ka starptautiskā sistēma nodrošina vēlmi pavairot savas spējas tikai noteiktos apstākļos. Valstis tiecas maksimizēt savu relatīvo drošību (nevis tiecas maksimizēt relatīvo varu (ofensīvais reālisms)). Defensīvs burtiski nozīmē – aizstāvošs, tātad darbības tiek veiktas, lai sevi pasargātu, aizstāvētu no apkārtējiem aktieriem; spēks tiek palielināts aizsardzības nolūkiem, nevis, lai justos spēcīgāks par kādu citu valsti un tādēļ uzbrūktu. Defensīvā reālisma pārstāvis Kenets Volcs uzsvēra, ka valsts cels savu militāro potenciālu tikai tad, kad tas būs nepieciešams, nevis apzināti centīsies iegūt pēc iespējas vairāk varas. Defensīvajā reālismā drošības dilemma ir viens no galvenajiem pieņēmumiem. Anarhijas ietekmē pielietotie valstu līdzekļi savas drošības pavairošanai samazina citu valstu drošību. Šī drošības dilemma izraisa valstīs bažas par citu valstu nākotnes nodomiem un varu. Atsevišķas valstis var pielietot tikai patiesi drošību meklējošas stratēģijas, bet netīši var radīt savstarpēja naidīguma vai konflikta spirāles. Valstis bieži, bet ne vienmēr seko ekspansionistiskai rīcībpolitikai, jo to valstu līderi kļūdaini tic, ka agresija ir vienīgais veids, kā padarīt un saglabāt savas valstis drošas.⁵⁰ Uzskatāms piemērs defensīvā reālisma pieejā – ASV nacionālā pretraķešu aizsardzības sistēmas attīstība (*the development of a national missile defense (NMD)*), humanitāri militāri iebrukumi (*humanitarian military interventions*) un to veikšana, un kruīza raķešu diplomātijas (*cruise missile diplomacy*)

⁴⁹ Pielāgošanās, izlīguma politika un ideoloģija; izvairīšanās no konfrontācijas.; Taliaferro, J.W. (2000). *Security Seeking under Anarchy. Defensive Realism revisted*. The MIT Press. p.2.

⁵⁰ Jervis, R. (1978). *Cooperation under the Security Dilemma*. World Politics, Vol.30, No.2 (January, 1978), pp 167-214

rīcībpolitika citu lielvaru ietekmes sfērās, kas vienlaicīgi ar pašreizējajiem rīcībpolitikas mērķiem samazina citu valstu drošību.⁵¹

Defensīvā reālisma teorētiķi apgalvo, ka valstis cenšas saglabāt esošo spēku līdzsvaru un militāro potenciālu. Ofensīvā reālisma pārstāvji neuzskata, ka *status quo* vara ir pastāvīga un bieži sastopama starptautiskajā politikā – jo valstis dzīvo tādā sistēmā, kura rada spēcīgu dziņu iegūt radušās iespējas pēc varas palielināšanas uz pretinieku rēķina un izmantot radušās izdevības, kad zaudējumus pārsniedz ieguvumi. Valsts lielākais mērķis attiecībā pret starptautisko sistēmu ir kļūt par hegemonu. Kenets Volcs piekrīt ofensīvā reālisma argumentam, ka augstākā vērtība anarhijas apstākļos ir valsts drošība, tādējādi primāri ir jānodrošina valsts drošība un izdzīvošana, un tikai pēc tam ir iespējams domāt par citu mērķu sasniegšanu, tādu kā ekonomiskā labklājība un miers. Rezumējot, primitīvais mērķis ir savas pozīcijas saglabāšana starptautiskajā sistēmā, un tālāk seko ietekmes pavairošana. Volcs tic, ka varas apjoms, kāds nepieciešams valsts izdzīvošanai, ir viennozīmīgi mazāks, nekā varas apjoms hegemonu statusa iegūšanai. Mieršaimers apgalvo, ka absolūtu hegemonu statusu iegūt ir diezgan neiespējami. Viņa mēraukla ir kodolieroču daudzums, ja valsts īpašumā ir tik daudz kodolieroču, ka tā var pilnībā iznīcināt pretinieku bez jebkādam bažām par to, ka pretinieks var nodarīt kādus kaitējumus pašai valstij. Tādēļ hegemonija tikai pastāv reģionālās hegemonijas veidolā. Mieršaimers uzskata, ka modernajā pasaulē ASV ir šāda loma.⁵²

1.2. Preventīvs un profilaktisks karš

Ja valstis ir ierautas drošības dilemmā un starp tām ir attīstījusies drošības dilemmas dinamika, ievirzot to spirāles fāzē, tad ir iespējami kara draudi. Tomēr arī kara mērķi ir dažādi. Džerviss izšķir divu veidu karus, kuri var izcelties starp valstīm: preventīvs karš (*preventive war*) un profilaktiskais karš (*pre-emptive war*).

Profilaktiskais karš ir tad, ja valstis izmanto militāras darbības pret “mērķi”, ja ir neapstrīdami pierādījumi, ka šis “mērķis” ir gatavs uzsākt militāru uzbrukumu un šo uzbrukumu attaisno starptautisko tiesību normas, kā tas noteikts paš aizsardzības klauzulā – ANO Statūtu 51. pantā. Valsts A uzbrūk, lai novērstu iespējamību, ka tā varētu kļūt par uzbrukuma upuri. A uzbruks, lai kavētu B iebrukumu, jo to pavada pastāvīgas bailes, ka B plāno iebrukt tajā. Ja uzbrukuma operācijas ir daudz efektīvākas nekā aizsardzības operācijas, valstis izvēlēsies uzbrukuma operācijas, ja tās vēlas izdzīvot. Šeit parādās profilaktiskā kara

⁵¹ Taliaferro, J.W. (2000). *Security Seeking under Anarchy. Defensive Realism revisited*. The MIT Press. p.2.

⁵² Snyder, G.H. (2001) *Mearsheimer's World – Offensive Realism and the Struggle for Security*. p.151-152. Pieejams: <http://ir.rochelleterman.com/sites/default/files/glaser%20review%20of%20measheimer.pdf> (aplūkots 15.04.2017.)

loģika, proti, ja uzbrukuma operācija ir efektīvāka, tā rada stimulu uzbrukt pirmajam, kad vien karš kļūst par iespējamu izvēli. Situācijā, kurā uzbrukuma spējas ir spēcīgas, militārā izdošanās ir visticamākais rezultāts. Jāņem vērā, ka uzbrukuma operācijas var izraisīt arī preventīvo karu, ja valsts sasniedz militāru ieguvumu, kaut gan īslaicīgu.⁵³

Preventīvs karš ir tad, ja pielieto militāras darbības pret mērķi, ticot, ka uzbrukums no mērķa valsts ir neizbēgams, un kavēšanās gadījumā tas palielinātu risku būt pašam par iebrukuma mērķi. Preventīvs karš izceļas brīdī, kad A uzbrūk pirmā, jo tā iepriekš ir novērojusi, ka spēku līdzsvars mainās, vai ir jau izmainījies B valsts labā. Šādā situācijā A, uzbrūkot pirmā, iegūst lielāku virsroku konflikta gaitā, nekā gaidot uzbrukumu no valsts B. Preventīvs karš, atšķirībā no profilaktiskā kara, nav motivēts ar uzbrukuma veikšanu pirmajam, bet gan sākt cīņu ātrāk, nekā vēlāk. Preventīvs karš ir balstīts uz kara neizbēgamības koncepta, tādēļ labāk ir karot tagad, kamēr izmaksas ir zemas, nekā vēlāk, kad izmaksas būtu lielākas, kad spēku līdzsvars vairs nav valsts labā. Šāda kara metode dominēja ASV prezidenta Džordža Buša administrācijas laikā, proti, ir labāk iznīcināt Sadama Huseina režīmu (kurš jau tajā periodā bija izcēlies un it kā apdraudēja reģiona mieru) tagad, nekā censties ar to tikt galā vēlāk, kad konfliktā tik iesaistīts režīms, nu jau apbruņojies ar kodolieročiem vai citiem masu iznīcināšanas ieročiem.⁵⁴

1.3. Drošības dilemmas dinamika

Drošības dilemmas dinamiku var dēvēt arī par intensitāti, kas rodas veikto darbību un atbilžu mijiedarbības procesā. Intensitāti nosaka un pastiprina materiālie un psiholoģiskie regulatori. Galvenā atšķirība starp abiem regulatoriem ir tāda, ka psiholoģiskie regulatori pavairo drošības dilemmas dinamiku, ja izmainās abpusēja nedrošība. Materiālie regulatori drošības dilemmas dinamiku pavairo ar valstu nodomiem un darbībām, kas iekļaujas tajos. Regulatoru klātbūtne nenozīmē, ka drošības dilemmas dinamika obligāti tiks pavairota, tā atsevišķos gadījumos ar regulatoru klātbūtni var arī tikt samazināta. Tā kā saspringtas attiecības starp valstīm nav vēlams iznākums, tad pētnieki sākuši meklēt veidus, kā varētu

⁵³ Posen, B.R. (1993) *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*. Survival. Vol.35, no.1. Spring 1993. p.28-29

⁵⁴ Barnes, J., Stoll, R.J. (2007). *Preemptive and Preventive War: A Preliminary Taxonomy*. The James A. Baker III Institute For Public Policy Rice University. Pieejams: http://www.bakerinstitute.org/media/files/Research/50987fa2/Preemptive_and_Preventive_War-1.pdf (aplūkots 28.04.2017.) ; Wirtz, J.J., Russel, J.A. (2003). *U.S. Policy on Preventive War and Preemption*. Pieejams: <https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/npr/101wirtz.pdf> (aplūkots 28.04.2017.); The Council on Foreign Relations (2004). *The Bush Administration's Doctrine of Preemption (and Prevention): When, How, Where?*.

samazināt drošības dilemmas dinamiku, ņemot par izpētes bāzi otras puses nodomus un analizējot, kā tie interpretēti un kāda stratēģija piemērota atbildes sniegšanai.⁵⁵

Drošības dilemmas dinamika sastāv no psiholoģisko un materiālo regulatoru virzītas interpretācijas un sniegtās atbildes. Interpretācija ietver izziņu par otras puses nodomiem, motīviem un spējām. Tādēļ izziņas faktors ir ļoti svarīgs; zināšanas, ko valsts ieguvusi un tālāk noformulējusi tās nodomos, parāda, kāda ir valsts interpretācija par otras puses plānotajām un veiktajām darbībām. Zināšanu līmenis ir noteicošais interpretācijas un atbildes stratēģiju līmenī. Informācija, kas ir valsts rīcībā, ir galvenais ietekmējošais faktors, kā formulēsies valsts nodomi un kā tā turpinās virzīt savas darbības pret otru pusi. Informācijas iegūšanas process ir ļoti plašs; valstis var apvienoties aliansē un uzzināt tādas detaļas par starptautiskās sistēmas dalībniekiem, kas ietekmētu to redzējumu un viedokli, kurš bez pievienošanās aliansei, iespējams, būtu pilnīgi citādāks. Arī iestāšanās starptautiskā organizācijā nodrošina jaunas informācijas pieplūdumu. Šādi, esot pastāvīgā kontaktā ar citām valstīm, ir iespējams kontrolēt un būt informētam par to, kādas darbības un mērķi ir citām valstīm, uzzinot arī tādu stratēģiski svarīgu informāciju kā militārais nodrošinājums, budžets un izvietojums savā un citu valstu teritorijās.⁵⁶

Interpretēt citas valsts darbības ir sevišķi grūts uzdevums. Lēmumu pieņēmējiem bieži jāaskaras ar nepatīkamām, bet ļoti nozīmīgām alternatīvām militārām rīcībpolitikām un citām politisko pozīciju struktūrām. Jāpieņem eksistenciāli lēmumi, balstoties uz pretinieka motīviem, spējām un nodomiem, mēģinot izprast, vai veiktās darbības ir potenciāli draudi vai bez ļaunu nodomu vadītas rīcības savas drošības vairošanai, vienlaicīgi atrodoties nedrošības stāvoklī.⁵⁷

Otrs posms – atbildes sniegšana – sākas, kad interpretācijas posms jau iestājies. Lēmumu pieņēmējiem jāsniedz racionāla atbilde – kā tie rīkosies un reaģēs uz pretinieka veiktajām darbībām, kādus secinājumus izdarīs; kā atbildēt uz pretinieka rīcību, vai sniegt atbildi mutiski vai fiziski, vai sniegt tādu atbildi, kas kļiedētu pretinieka bailes un šaubas? Pieņemot atbildi, kura ietver militāru līdzekļu izmantošanu, jāapzinās, ka vienlaicīgi savstarpējās attiecības tiks pakļautas riskam izcelties neuzticībai, tādējādi pavairojot savstarpējo naidu. Pieņemot atbildi, kura balstīta uzticībā otrai pusei, tādējādi nepielietojot militāros līdzekļus un nevirzot otras valsts virzienā darbības, kas varētu tai šķist aizdomīgas,

⁵⁵ Booth, K., Wheeler, N. (2008). *The Future. The security dilemma: Fear, cooperation and trust in world politics*. Basingstoke Palgrave Macmillan. p. 23-24.

⁵⁶ Milo, Y. (2013). *In the Eye of the Beholder: How Leaders and Intelligence Communities Assess the Intentions of Adversaries*. *International Security*, Vol. 38, Issue 1. p. 9-10.

⁵⁷ Wheeler N., Booth K. *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 2.04.2017.)

valsts arī riskē ar savu drošību. Gadījumā, ja nodomi izprazti nepareizi, tiek atbildēts miermīlīgi, tādējādi valsts riskē tikt pakļautai no otras puses.⁵⁸ Vitāla ir stratēģija un jautājums par to, kādā gultnē to ievirzīt kā atbildes reakciju pretiniekam. No stratēģijas ir atkarīgs tas, vai konflikta turpināsies vai norims. Veidojot stratēģiju, nevar akli paļauties un tikt vadītam ar bailēm, ir jāizanalizē pretinieka nodoms un sākotnējais mērķis. Resursu ieguve un teritorijas pavairošana ir vieni no tiem mērķiem, kādi var būt pretiniekam.⁵⁹

Lai labāk izprastu, kā tiek virzīta drošības dilemmas dinamika, tiks aplūkoti tās regulatori jeb virzītājspēki, kas var vai nu attīstīt konfliktu līdz spirālei un tālāk karam, vai tieši pretēji – to samazināt.

1.4. Psiholoģiskie regulatori

Psiholoģiskie regulatori formējas, valsts amatpersonām pieņemot lēmumus. Šo indivīdu priekšstati, uztvere un izpratne par esošo situāciju ir nozīmīgi. Ja tie ir kļūdaini, tad tiek pieņemts kļūdainis lēmums.⁶⁰ Pēc Kena Būta un Nikolasa Vīlera tiek izdalīti astoņi psiholoģisko regulatoru veidi: 1) netieša ienaidnieka iedomāšanās (*implicit enemy imaging*); 2) “nulle summas domāšana” (*zero-sum thinking*); 3) stratēģiskais redukcionisms; 4) doktrinālais reālisms (*doctrinal realism*); 5) sliktākā gadījuma prognoze (*worst-case forecasting*); 6) ideoloģiskais fundamentālisms; 7) etnocentrisms; 8) slepenība.⁶¹

Uzskaitītie psiholoģisko regulatoru veidi atbild par negatīvo dinamiku, kura pasliktina un saasina starpvalstu attiecības. Netieša ienaidnieka iedomāšanās liek visas pretinieka rīcības uztvert kā aizdomīgas. Nulle summas domāšanas veids izraisa paniku un kavē sadarbību. Stratēģiskais redukcionisms pārveido politiku uz militāro līdzsvaru. Doktrinālais reālisms uzsver pārspīlējoši konfliktējošo raksturu starpvalstu attiecībās. Sliktākā gadījuma prognoze pretinieka nodomos un darbībās saskata sliktāko iespējamo scenāriju, kaut ne vienmēr tā ir taisnība. Ideoloģiskais fundamentālisms uzsver un izšķir ‘mēs’ un ‘viņi’ uztveri. Etnocentrisms norāda uz to, ka sveša kultūra un parādības tiek vērtētas no sava etniskā kultūras viedokļa, mazinot izpratni un veicinot stereotipus, aizspriedumus un aplamus

⁵⁸ Wheeler N., Booth K. *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010,%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 2.04.2017.)

⁵⁹ Booth, K., Wheeler, N. (2008). *The Future. The security dilemma: Fear, cooperation and trust in world politics*.

Basingstoke Palgrave Macmillan. p. 28. ; Glaser, C. (1997). *The Security Dilemma revisited*. World Politics, Vol. 50, No. 1. p. 174.

⁶⁰ Wheeler, N., Booth, K. *Rethinking the Security Dilemma*. p.2. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010,%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 2.04.2017.)

⁶¹ Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 40

priekšstatus, novedot valstis nacionālistiskā sacensībā. Slepenība vairo aizdomas starpvalstu attiecībās un izraisa sarežģījumus draudu novērtēšanas procesā.⁶²

Lēmumu pieņemšana un “cita prāta problēma” (lēmumu pieņēmējs nesaprot pretinieka jeb citas valsts rīcību, tādējādi nezinot, kādi ir pretinieka nodomi).⁶³ Lēmumu pieņēmēji nav spējīgi izprast pretinieka rīcību, nodomus un motīvus, un iekļūt tā prātā. Problēmu rada tas, ka apkārt pastāvīgi valda dažādi ietekmējošie faktori, kuru dēļ rodas kļūdaini uzskati attiecībā uz pretinieka nodomu identificēšanu un novērtēšanu. Aizspriedumi un stereotipi, kuri izveidojušies uz priekšstatu un pārliecību pamata, ir subjektīvi. Arī informācijas apkopošanas veidi un birokrātijas slogs var izraisīt neskaidrības. Psiholoģiskie regulatori balstās uz iepriekšējiem priekšstatiem, pārliecībām par politiskajiem procesiem, kultūru un reliģiju.⁶⁴

Galvenais psiholoģisko regulatoru virzītājspēks un, tādējādi arī drošības dilemmas dinamikas veidotājs, ir bailes. Bailes par *status quo* zaudēšanu, ja viena no pusēm ir privilīģētā statusā. Bailes būs vēl lielākas, ja zaudējumi, mainoties *status quo*, būtu vēl lielāki. Drošības dilemmas izcelšanās iespēja parādās šo baiļu dēļ – puse, kuras pozīcijas *status quo* ir apdraudēts, palielinās savu varu, demonstrējot to arī otrai pusei.⁶⁵

Lēmumu pieņemšanas process ir galvenais faktors, no kura ir atkarīgs, vai un kā formēsies drošības dilemma un tās dinamika. Kļūdainais lēmums var izraisīt uzbrukumu, pakļaušanu vai iznīcināšanu, tādējādi pavairojot drošības dilemmu. Turpretī, pareizi uztverot un saprotot pretinieka raidītos signālus un sniedzot atbilstošu atbildes reakciju, var samazināt drošības dilemmu, jo abu pušu starpā veidotās attiecības ir balstītas uz savstarpēju uzticību un skaidrību par otras puses nodomiem un mērķiem. Lai uztvertu un pareizi izziņātu pretinieka raidītos signālus, jāņem vērā faktori, kas saistīti ar pretinieka izcelšanos un identitāti – ģeogrāfiskās, politiskās, vēsturiskās un kultūras atšķirības. Šie faktori var ietekmēt ne tikai lēmumu pieņemšanas procesu, bet arī pretinieka izziņas dinamiku. Taču ne vienmēr valdību vadītāji rīkojas „melns-balts” pozīcijās, ļoti bieži valstu vadītāji speciāli maldina pretinieku, lai apgrūtinātu un tādējādi paldzinātu viņa izziņas procesu.⁶⁶

⁶² Turpat.

⁶³ Wheeler, N., Booth, K. *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 6.04.2017.)

⁶⁴ Booth, K. (2014). Threat Assessment. *Strategy and Ethnocentrism*. Routledge, p 130.

⁶⁵ Wheeler, N., Booth, K. *Rethinking the Security Dilemma*. p.2. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 6.04.2017.); Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 620.

⁶⁶ Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 38.; Wheeler, N., Booth, K. (2008) *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams:

<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 6.04.2017.)

Drošības dilemmas psiholoģiskajā līmenī tiek izšķirtas kā interpretācijas dilemma un atbildes dilemma. Interpretācijas dilemma rodas vienas valsts uztverē par otru un tās rīcības raksturu: vai tā ir miermīlīga, vai mērķēta uzbrukt, provocējot nedrošību pretiniekā, palielinot savu, samazinot pretinieka drošību.

Ar atbildes dilemmas palīdzību cenšas atrisināt esošo situāciju, raisot jautājumus par to, kādu reakciju virzīt un kā uztvert pretinieka rīcību. Ja pretinieka rīcība iekļauj bruņošanos, aktuāli ir jautājumi par to, vai tie ir potenciāli draudi un vai atbildēt ar to pašu bruņošanos un aizsākt bruņošanās sacensību, pavairojot drošības dilemmu, kā arī tas, vai atbildēt ar nogaidīšanas politiku, kura samazinātu drošības dilemmu (bet tajā pat laikā valsts tad pakļautu sevi riskam tikt pakļautai un veidotu asociāciju kā vājš pretinieks).⁶⁷

1.5. Materiālie regulatori

Neskaidrais ieroču simbolisms (*ambiguous symbolism of weapons*) jeb materiālie regulatori ir nošķīrums starp aizsardzības un uzbrukuma ieročiem. Nošķirt ieročus pēc to mērķa ir sarežģīti. Nav viegli definēt to, kādu lomu tie ieņems valsts drošības labā tā, lai to pareizi uztver pārējie starptautiskās sistēmas dalībnieki. Tas ir tāpēc, ka tikpat kā neiespēji ir pārliecināt, ka tieši šis ierocis būtu vērsts tikai aizsardzības nolūkos un ka tas nekad netiks izmantots uzbrukšanai.⁶⁸

Šipings Tangs, apvienojot Roberta Džervisa un pievienojot vēl savus izpētītos regulatoru veidus, nonāk kopumā pie sešiem materiālo regulatoru veidiem: 1) polaritāte; 2) ģeogrāfija; 3) militārais nodrošinājums (uzbrukuma-aizsardzības līdzsvars); 3) uzbrukuma un aizsardzības ieroču nošķīrums; 4) asimetriskā vara; 5) sabiedrotie jeb ārējie aktieri; 6) etnisko grupu sajaukums un koncentrācija. Materiālie regulatori norāda, vai savstarpējās valstu attiecībās ir potenciāls konfliktam vai sadarbībai.⁶⁹

Tradicionālie un jaunie regulatori veido materiālos regulatorus. Ar ofensīvā-defensīvās teorijas palīdzību skaidro to, kam ir priekšrocība valsts drošības nodrošināšanā – aizsardzībai vai uzbrukumam. Tā arī iekļauj sevī jautājumu par uzbrukuma un aizsardzības ieroču nošķīrumu, vai tādu ir iespējams veikt, atklājot valstu drošības politikas kā drošības dilemmas

⁶⁷ Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 40.

⁶⁸ Wheeler, N., Booth, K. (2008). *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams: <http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010.%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1> (aplūkots 6.03.2017.)

⁶⁹ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 620 -621

attīstošas vai samazinošas starpvalstu attiecībās. Ofensīvā-defensīvā teorija balstās arī uz aizsardzības un uzbrukuma konceptu līdzsvaru.⁷⁰

Militārais nodrošinājums vistiešāk ir saistīts ar drošības dilemmas attīstību, proti, vai esošais ieroču daudzums pavairo vai samazina pretinieka nedrošību. Aizsardzības un uzbrukuma līdzsvara koncepts norāda, uz kuru pusi smagsvars ir sasvēries – aizsardzības vai uzbrukuma virzienā. Aizsardzību izvirzot kā priekšrocību, tā veidos mierpilnas, uz sadarbību tendētas attiecības, bet, uzbrukumu izvirzot kā priekšrocību, tas veidos uz konfliktu tendētas attiecības.

Līdzsvaram sasveroties uz aizsardzības pusi, valstis izmantos arī aizsardzības līdzekļus savas drošības palielināšanai, nepalielinot otras valsts nedrošību, mazinot iespēju izcēlties bruņošanās sacensībai. Mainoties līdzsvaram, mainās arī drošības dilemmas dinamika: vai tā samazināsies, vai palielināsies.⁷¹

Aizsardzības-uzbrukuma līdzsvaru ietekmējošie faktori ir ģeogrāfija un militārās tehnoloģijas. Ģeogrāfija ierobežo valsti veikt uzbrukumu ar neskaitāmiem šķēršļiem – kalniem, plašām upēm, okeāniem u.c. dabas veidojumi. Šķēršļi samazina drošības dilemmu, jo uzbrukuma iespējas paliek mazākas to ietekmē. Tieši pretēji, tie vairo abu valstu drošību. Tā kā uzbrukt būtu neizdevīgi, tad izmantotie ieroči tiktu pielietoti tikai aizsardzības nolūkiem, un karš vairs nebūtu iespējamība.⁷² Militārās tehnoloģijas, tieši pretēji, atvieglo valsti veikt uzbrukumu, jo attālums ir otršķirīgs starp abām valstīm. Attīstoties militārajiem ieročiem, mainās to sākotnējais mērķis. Piemēram, ja pagātnē konvencionālie ieroči (tanki, taktiskie gaisa spēki) primāri tika uztverti kā ieroči, kuri paredzēti uzbrukumam, tad šobrīd tie tiek uztverti kā ieroči, kas paredzēti aizsardzībai. Tanku pozīcijas, mērķus un uzbrukuma iespējas izmainījušas raķetes, kuras ieņem abas kategorijas – uzbrukuma un aizsardzības. Arī kodolieroči ieņem abas šīs kategorijas.⁷³

Uzbrukuma un aizsardzības ieroču nošķirums norāda uz valstu militāro kapacitāšu apjomu un tās perspektīvām uzbrukuma veikšanā vai atvairīšanā. Ja pārspēks ir uzbrukuma pusē, tad nedrošība pieaugs, ja aizsardzības, tad nedrošība samazināsies. Nošķirums identificē ieroču izmantošanas mērķi. Ieroči, kuri paredzēti aizsardzības nolūkiem, nesamazinot pretinieka drošību, palielinās savu valsts drošību, tādējādi šie ieroči ir nekaitīgi iesaistītajām pusēm. Ieroči, kuri paredzēti uzbrukuma nolūkiem, palielinot pretinieka nedrošību, palielinās savu valsts drošību, atklājot ieroču kaitīgo izmantošanas nolūku. Nošķirot ieroču pielietošanas mērķi, valsts var izsecināt citu valstu nolūkus un dot atbilstošu atbildes reakciju. Tomēr tas

⁷⁰ Jervis, R. (1978). *Cooperation Under security dilemma*. World Politics, Vol. 30, No. 2. p. 186-187.

⁷¹ Jervis, R. (1978). *Cooperation Under security dilemma*. World Politics, Vol. 30, No. 2. p. 186-187.

⁷² Turpat. p. 194

⁷³ Jervis, R. (1978). *Cooperation Under security dilemma*. World Politics, Vol. 30, No. 2. p. 197-198

nav tik viegli, jo ieroču nošķiršana ir ļoti sarežģīts un mulšinošs process, jo konkrēto ieroci var izmantot gan uzbrukuma, gan aizsardzības vajadzībām. Kļūdaini identificējot ieroču izmantošanas mērķi, tiek palielināta drošības dilemmas dinamika.⁷⁴

Ārējie aktieri pilda divas lomas drošības dilemmas veidošanas procesā. Pirmā loma ir brīdī, kad starp divām valstīm izveidojusies drošības dilemmas. Tad ārējie aktieri var būt sabiedrotie iesaistītajām valstīm vai vienai valstij. Otrajā lomā ārējie aktieri var būt arī drošības dilemmas veidotāji, radot spiedienu citu valstu virzienā, veicot noteiktas darbības pret noteiktām valstīm, šādi vairojot drošības dilemmas dinamiku un iesaistīto valstu nedrošību. Valstij iesaistoties aliansē, tā pavairo gan drošības dilemmas dinamiku, gan pretinieka nedrošību. Valsts iesaistīšanās aliansē liek citām valstīm sākt interpretēšanas procesu, lai dotu atbildes reakciju uz šādu darbību.⁷⁵

Asimetrisks varas sadalījums rodas situācijā, kad iesaistīto valstu spēku samērs nav vienāds, bet viena puse ir manāmi spēcīgāka par otru. Vājākas puses nedrošības līmenis būs daudz augstāks par spēcīgāko pusi. Tādējādi rodas spēku nevienmērība, kurā spēcīgākais aktieris ir spējīgs izlemt, kā un vai drošības dilemmas dinamiku samazināt un kādas rīcības veikt, lai to realizētu. Vājākā puse veiks tādas darbības, kuras radīs apdraudējumu spēcīgākajai pusei. Piemēram, aliansē apvienojas mazās valstis ar kādu lielo valsti, lai radītu draudus spēcīgākajai pusei. Spēcīgākā valsts šo rīcību var interpretēt kā draudus savai nacionālajai drošībai.⁷⁶Piemēram, kad 2004.gadā vairākas valstis, tai skaitā Baltijas valstis, pievienojās NATO, Krievija izjuta apdraudējumu savai nacionālajai drošībai, jo kaimiņos esošā alianse ik pēc noteikta laika paplašina savas ietekmes sfēras, apdraudot Krievijas intereses un nolūkus.

Etniskās grupas drošības dilemmas veidošanās procesā var tikt izmantotas kā līdzeklis vai kā elements, samazinot vai palielinot iesaistīto valstu nedrošību. Tās arī var izmantot kā līdzekli savstarpējās uzticības veidošanai un vairošanai – valsts izrāda citām valstīm toleranci pret etniskajām grupām (minoritātēm), ņemot vērā to, ka tās ir nozīmīgas noteiktām valstīm, šādi vairojot savstarpējo uzticību.⁷⁷

Materiālie regulatori tiešā mērā ir atbildīgi par drošības dilemmas dinamikas ietekmēšanu. Tiem tikai pastāvot, tie ietekmē iesaistīto aktieru interpretāciju un atbildes reakciju par esošajiem notikumiem. Veicot analīzi par materiālajiem regulatoriem, kuri ir

⁷⁴ Glaser, C. (1997). *The Security Dilemma revisited*. World Politics. Vol. 50, No.1. p. 186.-187.

⁷⁵ Tang, S. (2010). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. *The theory of Security Strategy for our time. Defensive Realism*. Palgrave Macmillan. p. 68

⁷⁶ Tang, S. (2010). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. *The theory of Security Strategy for our time. Defensive Realism*. Palgrave Macmillan. p. 66-67.

⁷⁷ Tang, S. (2010). The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. *The theory of Security Strategy for our time. Defensive Realism*. Palgrave Macmillan. p. 68

iesaistīti noteiktu valstu attiecībās, var nonākt pie iesaistīto valstu nākotnes nodomiem un mērķiem. Piemēram, konkrētas valsts militāro spēju kapacitāte noteiktā laika periodā – vai tā ir augusi vai samazinājusies; vai ir noslēgti kādi sadarbības līgumi ar citām valstīm, vai valsts ir pievienojusies kādā aliansē. Pēc šāda izziņas procesa otra valsts var sniegt atbildi – balstītu diplomātiskā un vai militārā stratēģijā, lai ietekmētu drošības dilemmas dinamiku.

1.6. Drošības dilemmas dinamikas modelis

Teorētiskajā daļā aplūkoti jau tādi koncepti kā drošības dilemma, drošības dilemmas dinamika un tās regulatori – psiholoģiskie un materiālie. Katrs no šiem konceptiem ieņem zināmu lomu drošības dilemmas attīstībā. Tādējādi pēdējais aplūkotais (regulatori) virza drošības dilemmas dinamiku, savukārt dinamika var iesaistīt valstis novest karā. Lai varētu izprast soli pa solim, kā anarhija var pāraugt karā, nepieciešams aplūkot drošības dilemmas dinamikas modeli, kurš ietver sevī vairākus posmus.

Virkne cēloņsakarību ir atbildīgas par anarhijas attīstību karā. Anarhijai valdot starptautiskajā sistēmā, rodas nedrošība, kura, baiļu pavadīta, izraisa savstarpēju valstu spēku sacensību. Valstīm mierīgi līdzpastāvot bez mērķa nodarīt viena otrai pāri, tās atrodas pasīvajā drošības dilemmā. Taču, rodoties savstarpējiem pārpratumiem un nedrošībai par otras puses varas pavairošanas nolūkiem, valstu attiecības var nonākt no pasīvās līdz drošības dilemmas modeļa pēdējai fāzei – aktivizētajai drošības dilemmai vai pelēkās zonas fāzei – akūtajai drošības dilemmai, atkarībā no drošības dilemmas dinamikas un materiālajiem, psiholoģiskajiem regulatoriem. Tad no pelēkās zonas attiecības var nonākt spirāles modeli, kur ļaunākajā iznākuma scenārijā starp aktieriem var izcelties karš.⁷⁸

Modelis, ko izstrādājis Šipings Tangs, norāda, kā divas miermīlīgas valstis var nokļūt līdz kara draudu vai pat kara stāvoklim. Aplūkojot šo modeli, var aplūkot trīs izdalītus posmus jeb fāzes – drošības dilemmas modeli, pelēko zonu un spirāles modeli. Pirmais noteicošais faktors cēloņsakarību virknē ir anarhija starptautiskajā sistēmā, kura izraisa bailes un nedrošību, kas savukārt rada neskaidrību par pretinieka mērķiem un nolūkiem, tādēļ pašpalīdzības ceļā, uzkrājot spēkus, tiecas pavairot izdzīvošanas iespējas un drošību. Drošības dilemmai ir vairāki veidi – pasīvā, aktivizētā un akūtā.⁷⁹

Valstu savstarpējās attiecības, atrodoties pasīvajā fāzē, norāda, ka tās uztur pasīvu drošības dilemmu – kad neviena no iesaistītajām pusēm nevēlas otrai nodarīt kādu

⁷⁸ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 616. ; 595. -596.

⁷⁹ Turpat. p.619

postījumu.⁸⁰ Tomēr situācija mainās, kad kāda no pusēm sāk raizēties par otras puses nodomiem, tad savstarpējās valstu attiecības nonāk nākamajā fāzē, kas arī ir drošības dilemmas modeļa pēdējā fāze – aktivizētā drošības dilemmā. Šajā fāzē sākas militāro spēku uzkrāšana, izraisot savstarpēju interpretācijas un atbilžu reakciju ciklu. Vēl vairāk pavairojot nedrošību starpvalstu attiecībās, iesaistot materiālos un psiholoģiskos regulatorus, tiek iedarbināta nākamā fāze – akūtā drošības dilema, kura atrodas pelēkajā zonā. Šajā drošības dilemmā krasi izmainās valstu nodomu raksturs – no labdabīgiem tie kļūst ļaundabīgi. Posms nodēvēts par pelēko zonu, jo šī ir fāze, kurā valstis ir sasniegušas galējo stadiju pirms situācija var eskalēties par kādu traģisku, tiešā veidā vērstu noziegumu pret otru. Tās ir savstarpēji antagoniskas, līdz ar to tas aktīvā regulatoru ietekmē ievēd attiecības spirāles modeļa pirmajā fāzē – spirālē. Šajā fāzē iesaistītās valstis izjūt apdraudējumu no otras valsts, jo tiek apdraudēta valstu nacionālā drošība un, lai to nosargātu, valstis var izmantot agresiju un militārās tehnoloģijas, lai nezaudētu savu pozīciju un saglabātu savu drošību. Spirālē valstis var izvēlēties starp divām iespējām, lai izmainītu savu nodomus – piedalīties abpusēju draudu vai imperiālisma/ekspansionisma veidošanā. Imperiālisma/ekspansionisma draudi izvēršas, kad vienai no iesaistītajām pusēm nodomi pārvēršas par ļaundabīgiem. Abpusējie draudi norāda, ka abas valstis ir gatavas nodarīt kaitējumu viena otrai.⁸¹

Turpmākā notikumu attīstībā iesaistās materiālie un psiholoģiskie regulatori, kuri var saasināt vai samazināt drošības dilemmu uz citu fāzi. Ir iespējams arī samazināt drošības dilemmu, ja imperiālisma/ekspansionisma valsts pārtrauc izplatīt draudus pret pretinieku, šādi samazinot nedrošību un pārejot uz akūtu drošības dilemmas fāzi. Bet, izvēloties otru ceļu, drošības dilema netiks samazināta. Pievienojot materiālos un psiholoģiskos regulatorus, attiecības var aizvirzīties līdz kara pasludināšanas iespējamībai.⁸² Modelis pierāda, ka drošības dilema var strauji nonākt līdz kara stāvoklim, kā arī, tieši pretēji, tā var samazināties un uzlabot starpvalstu attiecības. Katram posmam un faktoram ir liela nozīme, kādā virzienā drošības dilema attīstīsies.

Drošības dilema un reālistu starptautisko attiecību teorija spēj izskaidrot un paredzēt militāra konflikta iespējamību un intensitāti starp iesaistītajām valstīm. Drošības dilemmas teorētiski apgalvo, ka riski saistīti ar šiem konfliktiem ir ļoti augsti. Vēsturiski raugoties, starp valstīm ir izcēlušies lieli konflikti, piemēram, abi pasaules kari. Zināšanas par vēsturi liek apzināties, kādu spēku citi starptautiskās sistēmas aktieri ir uzkrājuši pagātnē un ka tāda iespējamība pastāv arī šodien. Šī apziņa vairo abpusējas bailes un sacensību. Izlīgšanas

⁸⁰ Turpat. p.618

⁸¹ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 616. ; 595. -596.

⁸² Turpat. p.620.

modeļi, kopā ar nevienlīdzīgu un mainīgu varu, vairoš stimulus preventīvajam karam. Ja valsts vēlas samazināt drošības dilemmu ar otru valsti vai, iespējams, arī samazināt konflikta iespējamību), tad tai jāmeģina saprast otras valsts stratēģisko redzējumu par tās situāciju, vai un kādēļ tā baidās par tās drošību un kādas militārās iespējas ir tai pieejamas. Samazinot draudu izjūtu otrā valstī un valsts iespējas, konflikta izredzes būs daudz mazākas. Lielvalsts kā sabiedrotā, var pateikt, ja valsts A nebeigs draudēt un iedvest bailes valstī B, tad tā nedosies palīgā un uzliks zināmus ierobežojumus abu attiecībām, no kā varētu zaudēt valsts A.⁸³

Iepriekš minētās koncepta neskaidrības – drošība, kas ir drošības objekts – indivīdi, režīms, valsts, vērtības, kam šie uzskaitītie piemēri seko. Kas ir nepieciešams, lai liktu indivīdiem vai valstīm justies droši?⁸⁴ Pašpalīdzība, kura rezultējas kā slepkavība iedves šaubas. Daži uzskata, ka *status quo* ir nepieņemams un vēlas to mainīt pat par augtām izmaksām, piemēram, nacistiskā Vācija bija gatava apdraudēt pašas eksistenci, lai iegūtu iespēju mainīt pasauli, balstoties uz savām vērtībām. Valstu raksturojumi ir dažādi, kurus grūti identificēt un nošķirt. Piemēram, valstu raksturs var būt kā agresoram, ekspansīvs, uz iespējām orientēts, risku pieņemošs, *status quo*, drošības meklētājs, no riska izvairīgs.⁸⁵

Valsts režīms arī ietekmē drošību attiecībās ar citām valstīm. Proti, demokrātiska valsts pret nedemokrātisku valsti attieksies citādāk. Liela iespējamība, ka šādu valstu mijiedarbībā radīsies sasprindzinājumi.

Demokrātiskas valstis savā būtībā ir mierpilnas un nelabprāt dotos karā ar citām demokrātijām, tās par līdzekli konfliktu risināšanā uzskata diplomātiju un sarunas. Taču nedemokrātiskas valstis ir mazāk paredzamas – lai sasniegtu mērķi, tās var izmantot dažādus līdzekļus, kuri ietver militāro nodrošinājumu.⁸⁶ Tādējādi, lai izmainītu drošības dilemmas fāzi vai arī, lai samazinātu pašu dilemmu, valsts režīma maiņa būtu viens no veidiem, kā to panākt, taču tas ir ļoti sarežģīts un grūti sasniedzams veids.

Reālisma pieejas ietvaros, tai kļūstot par 20. gadsimta dominējošo starptautisko attiecību pieeju, attīstījās drošības dilemmas koncepts, kura pamatā ir ideja par to, ka starptautiskās sistēmas galvenais aktieris ir valsts un tās cīņa par izdzīvošanu. Šāds domāšanas veids liek sagatavoties ļaunākajam iespējamajam scenārijam, jo neviena valsts nevar būt pilnībā droša par citas valsts nodomiem. Koncepts reālistiem palīdzējis skaidrot

⁸³ Posen, B.R. (1993). *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*.p.43.-45. Pieejams: <http://www.rochelleterman.com/ir/sites/default/files/posen-1993.pdf> (aplūkots 20.04.2017.)

⁸⁴ Jervis, R. (2001). *Was the Cold War a Security Dilemma?* p.39. Pieejams: <https://www.ou.edu/uschina/SASD/SASD2006/Jervis2001CWSecDil.pdf> (aplūkots 20.04.2017.)

⁸⁵ Turpat. p.39.-41.

⁸⁶ Fearon, J.D. (1994). Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes. *American Political Science Review* 88, no. 3, p.577–92.

kara izcelšanās iemeslus un starptautiskās attiecības pasaulē, kurā tās aktieri nepārtraukti tiecas vairot savu ietekmi un kurā nepastāv centrāla, vienota vara, kas varētu to kontrolēt. Drošības dilemma var pāraugt drošības dilemmas dinamikā, dinamika pāraugt spirālē, spirāle līdz karam (sk. 1.pielikumu)

Drošības dilemmas dinamika ir viena no vairāk pielietotajām reālistu starptautisko attiecību skaidrošanas teorijām. Tā izskaidro, kā divas mierpilnas valstis bez mērķa nodarīt otram pāri, anarhijas apstākļos var kļūt konkurējošas un ieraut sevi drošības dilemmas spirālē, kas var attīstīties līdz pat kara stāvoklim.

Aktivizētajā drošības dilemmā aizsākas psiholoģisko un materiālo regulatoru iesaiste procesā, kas nodrošina drošības dilemmas dinamikas virzību uz priekšu. Psiholoģiskie regulatori ir netveramas parādības, kā bailes un neziņa. Materiālie regulatori ir reāli veiktas darbības, kuras iebiedē otru pusi un/vai nodara pāri otrai pusei.

Apkopojot svarīgākos teorijas jautājumus, jāatzīmē, ka viena no reālisma paradigmām, kura tiek bieži izmantota mūsdienās, lai skaidrotu starpvalstu attiecības, ir tieši drošības dilemmas teorija. Kā jau tika iepriekš minēts, tā izskaidro to, kā divas mierpilnas valstis, kuru plānos nav nodarīt pāri kādai no starptautiskās sistēmas dalībniecēm, iekļūst konfliktā, kurš var pat novest līdz karam. Drošības dilemmas modelī ir divas fāzes: pasīvā un akūtā drošības dilemma. Pelēkajā zonā ir akūtā drošības dilemma. Spirāles modelī ir spirāles fāze. Galvenie drošības dilemmas dinamikas veicinātāji ir materiālie un psiholoģiskie regulatori, kuri katrs iedveš pretinieka neziņas un nedrošības sajūtu. Šī teorija autorei palīdzēs izskaidrot ASV un Ķīnas attiecību drošības dilemmu un noteikt, kurā attiecību fāzē abas valstis atrodas, lai varētu tālāk noteikt, vai kara briesmas ir reāla iespējamība.

2.DROŠĪBAS DILEMMA DIENVIDĶĪNAS JŪRĀ

Pētījuma otrā sadaļa ir empīriskā, un tā sadalīta vairākās apakšnodaļās. Nodaļa sākas ar konflikta īsu ieskatu. Turpināts ar apakšnodaļu par ASV un Ķīnas militāro nodrošinājumu, iekļaujot drošības dilemmas izcelšanās iemeslus. Pēdējā apakšnodaļa veltīta iespējamo risku apskatam. Apakšnodaļā par drošības dilemmas izcelšanās iemesliem izdarīti secinājumi saistībā ar darba hipotēzi. Tas veikts, izmantojot drošības dilemmas modeļus un to ietverošos komponentus. Tāpat nodaļā secināts, kādā fāzē atrodas abu iesaistīto pušu attiecības.

2.1.Konflikta apraksts

Lai izprastu konflikta norisi, ir svarīgi aplūkot konflikta izcelšanās iemeslus un noskaidrot to, kuras valstis ir iesaistītas konfliktā un, kāda ir šī brīža situācija. Sniegts neliels vēstures ieskats jautājumā par valstu teritoriālajām prasībām Dienvidķīnas jūrā, izceļot ASV un Ķīnas attiecību nozīmi šajā konfliktā.

Dienvidķīnas jūra atrodas stratēģiski nozīmīgā vietā – starp Malakas un Taivānas jūras šaurumiem. Tā savieno Indijas un Kluso okeānu. Ziemeļos no tās atrodas Austrumķīnas jūra un Dzeltenā jūra, kuru teritoriālā piederība arī tiek apstrīdēta starp reģiona valstīm. Dienvidķīnas jūra ir bagāta, raugoties no dažādiem aspektiem, ik gadu to šķērso vairāk nekā pusmiljons kuģu, padarot to par otru nodarbinātāko jūras ceļu. Galvenais ceļš, kas savieno Kluso un Indijas okeānu, ir caur Malakas šaurumu un Dienvidķīnas jūru.⁸⁷ (sk. 3.pielikumu)

Dienvidķīnas jūra ir bagāta ar resursiem – katru gadu nozvejo lielu skaitu zivju. Tās dzelmē atrodas lielas naftas un dabīgās gāzes rezerves. Starp Bruneju, Filipīnām, Vjetnamu un Malaiziju atrodas bagātākā naftas zona. (sk. 4.pielikumu) Ķīna ikdienā izmanto Dienvidķīnas jūras importa un eksporta ceļus, caur kuriem pārsvarā pārvadā naftu. 2012. gadā importētā nafta, kura tikusi pārvadāta pa šo nozīmīgo jūras ceļu, sastādīja 80% no visa Ķīnas naftas importa. Arī Dienvidkoreja un Japāna izmanto šo pašu jūras ceļu, to naftas imports sasniedza pat 90% 2012. gadā.⁸⁸

Dienvidķīnas jūra aptver Spratlīja un Paraselu arhipelāgus. Salu arhipelāgi nonākuši uzmanības lokā jau 20. gadsimta sākumā. Šo teritoriju īpašnieces laika gaitā bijušas vairākas valstis. Spratlīja arhipelāga daļas savā īpašumā turējušas atsevišķos vēstures posmos tādas

⁸⁷ LaFond, E. (2013). *South China Sea*. Encyclopedia Britannica. Pieejams:<https://www.britannica.com/place/South-China-Sea> (aplūkots 28.04.2017.)

⁸⁸ Blazevic, J. (2012). *Navigating the Security Dilemma: China, Vietnam, and the South China Sea*. Journal of Current Southeast Asian Affairs. 31, 4.p. 85.

vasltis kā Francija, Japāna (kura 1951.gadā pieprasīja salu rifu), Vjetnama, Filipīnas. Savukārt Taivāna, Ķīna un Vjetnama 20. gadsimtā sevi pasludināja kā tiesīgas salu īpašnieces. Filipīnas savas prasības izvirzīja 1955. gadā.⁸⁹

Pēc japāņu sakāves Otrajā pasaules karā, Sanfrancisko konferencē tika lemts, ko iesākt ar Japānas okupētajām teritorijām. Jau tajā laikā bija liela neizpratne par salu piederību, tādēļ konference beidzās, paziņojot, ka teritorija Dienvidķīnas jūrā nevienam nepieder. Šāds lēmums izveidoja labvēlīgus apstākļus šodienas konfliktam.⁹⁰ Neilgi pēc tam, Ķīnas valdība publicēja pašas iezīmētu teritoriju, kura aptvēra gandrīz visu Dienvidķīnas jūras teritoriju. Šis koncepts literatūrā tiek dēvēts par deviņu svītru līniju (*nine dash line*), jo sākotnēji, kartē iezīmētās teritorijas tika ievilkta ar deviņu svītru palīdzību. 1988. gadā Ķīna pirmo reizi parādījās Spratlija salās, kad tās militārie spēki iznīcināja Vjetnamas izvietoto garnizonu Džonsona dienvidu rifā.⁹¹

Vēsturiski Ķīna ir bijusi vairāk kontinentāla nevis jūras vara, kaut arī tai ir vairāk nekā četrpadsmit tūkstoš kilometru garš jūras krasts. Sākotnēji tā jūru asociēja kā potenciālo iebrukumu ceļu ārzemju agresoriem, nevis kā līdzekli, lai sasniegtu nacionālus mērķus. Taču šāds domāšanas veids izmainījās 20. gadsimta beigās, 21. gadsimta sākumā. Dažādi faktori tam bijuši par iemeslu – Ķīnas straujā un fenomenālā ekonomikas izaugsme, Pekinas politisko un ekonomisko interešu paplašināšanās un robežu strīdi ar kaimiņvalstīm. Ņemot šos aspektus vērā, Ķīnas valdība sāka pievērst lielāku uzmanību draudiem vitāli svarīgajās jūras komunikācijas līnijās, no kurām Ķīna arvien vairāk kļūst atkarīga.⁹²

Ķīnas un ASV attiecību dinamika aizsākusies vēl pirms Dienvidķīnas jūras konflikta, un to ir skāruši dažādi pārbaudījumi, kuri arī veido šī brīža attiecības. Kopš 1949. gada starp abām valstīm izcēlušās vairākas problēmas, kuras pārbaudījušas abu valstu diplomātiskās attiecības. Korejas karš, cilvēktiesību jautājums Tibetā, Vjetnamas karš, Tjaņņamiņa laukuma traģiskie notikumi – tie ir tikai daži no notikumiem, kas pasliktināja abu valstu savstarpējās attiecības. Taču pozitīvas pārmaiņas ieviesuši tirdzniecības līgumi, kuri pieprasa diplomātiju kā vienīgo konfliktu atrisināšanas līdzekli. Tuvojoties mūsdienām, attiecību daba ir mainījusies. Militāro varu sāk aizstāt ekonomiskā (psiholoģiskais regulators), liekot ASV baidīties par tās ekonomisko stāvokli un izaugsmi, un to, vai Ķīna to kādreiz pārspēs. Šo

⁸⁹ Pletcher, K. (2015). *Spratly Islands*. Encyclopædia Britannica. Pieejams: <https://www.britannica.com/place/Spratly-Islands> (aplūkots 25.04.2017.)

⁹⁰ Buszynski, L., Roberts, C.B. (2014). *The South China Sea Maritime Dispute: Political, Legal and Regional Perspectives*. Routledge: New York. p.6.

⁹¹ Pletcher, K. (2015). *Spratly Islands*. Encyclopædia Britannica. Pieejams: <https://www.britannica.com/place/Spratly-Islands> (aplūkots 25.04.2017.)

⁹² Cole, B.D. (2014). *The History of the Twenty-first-century Chinese Navy*. p.43. Pieejams: <https://www.usnwc.edu/getattachment/5c20e42d-5309-4644-8bf7-ea7932f99a49/The-History-of-the-Twenty-First-Century-Chinese-Na.aspx> (aplūkots 29.04.2017.)

valstu starpā vienmēr valdījusi neuzticība, kaut arī noslēgtas vairākas savstarpējas vienošanās par drošu līdzās pastāvēšanu un kuģošanu, un lidošanu reģionā. Neskatoties uz to, ASV valdība sūta izlūkošanas lidmašīnas, lai iegūtu vairāk informācijas par reģionā notiekošo. Ķīnas lidmašīnas un jūras kuģi izraisījuši vairākas provokācijas, kuru rezultātā gandrīz notikušas traģiskas sadursmes starp abām pusēm, kas liecina par to, cik neparedzami var būt iznākumi šādu mierīgu operāciju rezultātā.

2007. gadā Ķīna sāka ievērojami palielināt savu aizsardzības budžetu, lai uzlabotu tās karavīru dzīves un darba apstākļus, palielinot algas un nodrošinot labākus treniņus. Valsts integritāte un drošība arī tika iezīmēts kā svarīgs iemesls šī lēmuma pieņemšanai.⁹³ 2010. gadā Ķīna tika pasludināta kā pasaules otra lielākā ekonomika, un, kā vēsta eksperti, tās ceļš līdz pirmajai vietai nav tāls. (sk. 5. un 6. pielikumu) 2010. gadā tā kļuva par pasaules lielāko enerģijas patērētāju – 2009. gadā tās patēriņš sasniedza 2,3 miljardus tonnu enerģijas, kas ir par 4% vairāk nekā ASV. Tādējādi tā kļuva arī par lielāko naftas importētāju.⁹⁴

2011. gadā ASV nonāca pie lēmuma palielināt tās klātbūtni Āzijas reģionā, nākot klājā ar stratēģisko balansēšanas plānu Āzijas, Klusā okeāna reģionā (*pivot to Asia*), lai nostrprinātu un vairotu ekonomisko, diplomātisko un stratēģisko sadarbību. Šis ir pagrieziena punkts, kurā aizsākās drošības dilemmas attīstība, jo daudzi eksperti lēš, ka ASV šo lēmumu pieņēma kā atbildi Ķīnas straujajam ekonomikas pieaugumam.⁹⁵ Šis notikumu pavērsiens pievērša plašāku pasaules uzmanību reģionam un aizsāka rīcību un atbilžu ciklu, kurš, kā minēts teorijā, ir drošības dilemmas dinamikas viens no svarīgākajiem attīstības faktoriem.

2012. gads aizsākās ar Ķīnas paziņojumu par tās pirmo lidmašīnu bāzes kuģa patrulēšanas sākumu, kuras mērķis ir, pēc Pekinas stāstītā, suverenitātes pasargāšana. Tomēr ASV ekspertiem par šādu soli ir kardināli pretējs viedoklis. Tas esot signāls reģiona valstīm par Ķīnas militārās tehnikas nodrošinājuma palielināšanu un par to, ka tā ir gatava to izvietot.⁹⁶

Kaut arī Ķīnas darbību mērķis varētu šķist absolūti nekaitīgs, tas tomēr tāds varētu arī nebūt, bet to zina tikai Pekina. Šādu apgalvojumu apzinās arī pārējie starptautiskās sistēmas aktieri, kuriem anarhijas dēļ zūd ticība pārējiem aktieriem, it īpaši Ķīnai. Slepēnība, patieso rīcību iemeslu slēpšana un neesošā komunikācija noveda abas valstis šādā stāvoklī, kurā katrs spertais solis militārajā sektorā tika uzlūkots ar bažām un bailēm par to, kā tas iespaidos

⁹³ Council on Foreign Relations. *U.S. Relations With China*. Pieejams: <http://www.cfr.org/china/us-relations-china-1949---present/p17698> (aplūkots 2.05.2017.)

⁹⁴ Council on Foreign Relations. *China's Maritime Disputes*. Pieejams: http://www.cfr.org/asia-and-pacific/chinas-maritime-disputes/p31345#!/?cid=soc-facebook-in-interactive-infoguide_china_maritime_disputes-022716 (aplūkots 2.05.2017.)

⁹⁵ Council on Foreign Relations. *U.S. Relations With China*. Pieejams: <http://www.cfr.org/china/us-relations-china-1949---present/p17698> (aplūkots 2.05.2017.)

⁹⁶ Perlez, J. (2012). *China Launches Carrier, but Experts Doubt Its Worth*. The New York Times. Pieejams: http://www.nytimes.com/2012/09/26/world/asia/china-shows-off-an-aircraft-carrier-but-experts-are-skeptical.html?_r=1 (aplūkots 5.05.2017.)

katras individuālās puses nacionālo drošību.

Starptautiskās sistēmas aktieri nezina, kādam nolūkam Ķīna pavairoja savu aizsardzības budžetu un uzsāka militārās tehnikas modernizāciju. Arī anarhijas spiediens un ideoloģiskās atšķirības lika aktieriem gatavoties ļaunākajam iespējamajam scenārijam – psiholoģiskais regulators. ASV nācās spert pirmo soli, lai parādītu, ka tā nevēlas zaudēt savas, savu sabiedroto un arī Ķīnas pozīcijas esošajā *status quo*, izvietojot karavīrus un militāro tehniku Singapūrā un Austrālijā. Tomēr šāds notikumu pavērsiens tikai aizsāka materiālo un psiholoģisko regulatoru notikumu ciklu. Ķīna savukārt ASV rīcību uztvēra kā trauksmi un sāka veikt apbruņošanās darbus, piemēram, uzsākot patruļu ar tās pirmo lidmašīnu bāzes kuģi. Ķīnas pozīcija ietver dilemmu – suverenitātes nosargāšana vai apzināta/neapzināta virzīšanās nākotnē uz militāru uzbrukumu.

2014. gada aprīlī ASV valdība un Filipīnas noslēdza vienošanos – militāru paktu, kurš paredz desmit gadu ilgu sadarbību ar Filipīnām, ļaujot ASV palielināt sava karaspēka klātbūtni arhipelāgos, atvieglojot piekļuvi bāzēm, ieskaitot lidlaukus un ostas. Pakts ir drošības garants, proti, ja izceļas kāds konflikts Klusā okeāna rajonā un viena no pusēm ir apdraudēta, tad otrai ir jāsniedz savs atbalsts.⁹⁷ Tāpat arī ASV 2014. gada oktobrī atviegloja Vjetnamas ieroču embargo, kas tika darīts ar nolūku pavairot Vjetnamas spēju sevi aizsargāt konflikta izcelšanās gadījumā, lai Vjetnama būtu spējīga iegādāties ieročus un pasargāt sevi.⁹⁸ ASV aktīvā sadarbība ar Vjetnamu un Filipīnām liecina par diviem drošības dilemmas veicinošajiem faktoriem – ārējie aktieri un zināšanas. ASV veicina drošības dilemmas dinamiku, palielinot tās sabiedroto (konflikta reģiona valstu) drošību, samazinot Ķīnas drošību. Tiek radīts spiediens ASV-Ķīnas attiecībās, jo, kā noslēgtās vienošanās paredz, ASV jānodrošina palīgā, ja kādai no sabiedrotajām valstīm draud briesmas. Pat, ja jāiesaista militārie līdzekļi, kas arī vairākkārt pieminēts līderu vizītēs. Kad Baraks Obama tikās ar Vjetnamas premjerministru, no Vjetnamas puses izskanēja skaidra nostāja, ka ASV ir nepieciešams pavairot savu klātbūtni un izbeigt Ķīnas patvaļu Dienvidķīnas jūrā.⁹⁹ Ārējie aktieri pēc šādas sadarbības ir daudz paļāvīgāki pret ASV, pavairojot Ķīnas nedrošību, un sniedzot noderīgu informāciju Vašingtonai par reģionā notiekošo un Ķīnas valdību.

2014. gada maijā Pekina izvietoja masīvu naftas urbšanas torni Paraselu salu tuvumā, lai veiktu naftas izpēti darbus divu mēnešu garumā. Pēc šāda notikumu pavērsiena aizsākās

⁹⁷ Council on Foreign Relations. *China's Maritime Disputes*. Pieejams: http://www.cfr.org/asia-and-pacific/chinas-maritime-disputes/p31345#!/?cid=soc-facebook-in-interactive-infoguide_china_maritime_disputes-022716 (aplūkots 5.05.2017.)

⁹⁸ Turpat.

⁹⁹ Hunt, K., Sciotto, J., Hume, T. (2016). *China said to deploy missiles on South China Sea island*. CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2016/02/16/asia/china-missiles-south-china-sea/> (aplūkots 7.05.2017.)

plaši protesti Vjetnāmā, jo arī Vjetnama pretendē uz šo salu teritorijām.¹⁰⁰ (sk. 7.pielikumu)

Ķīnas valdība aktīvi uzsāka mākslīgo salu būvdarbus 2014. gadā. Veicot masīvus smilts uzbērumus, rifi tika pārveidoti par mākslīgām, cilvēku veidotām salām., Kopumā tika pārveidoti septiņi rifi – Subi rifs (*Subi Reef*), Fairī krosa rifs (*Fiery Cross Reef*), Miščīfas rifs (*Mischief Reef*), Geivena rifs (*Gaven Reef*), Kvarterona rifs (*Cuarteron Reef*) un Hjūgsa rifs (*Hughes Reef*). No dabas veidota rifa tie tika pārveidoti par mākslīgi izveidotām salām ar plašu militāro ekipējumu – ostām, lidlaukiem, bākām. Šāds notikumu pavērsiens ir satraucis ne tikai reģiona valstis, bet arī visu pasauli, tai skaitā ASV.¹⁰¹ (sk. 8. un 9.pielikumu)

Ķīnas valdība attiecībā pret deviņu svītru līniju norāda, ka Ķīnai ir neapstrīdama suverenitāte pār Dienvidķīnas jūras salām un to tuvajiem ūdeņiem, jūras gultni, augsnes apakškārtām.¹⁰² Daudzi novērotāji Ķīnas darbības vērtē kā t.s. “runā un paņem” stratēģiju, jo var novērot, ka Ķīnas valdība piedalās sarunās, paraksta līgumus un noslēdz vienošanās, bet tā turpina rīkoties pēc saviem ieskatiem.¹⁰³ Diendienā Ķīnas pieprasītās jūras teritorijas apsargā Ķīnas Krasta Sardzes kuģi (CCG), zvejas kuģi, mobilās naftas izpētes platformas.¹⁰⁴

Notiekošais Dienvidķīnas jūrā satrauc reģiona valstis, jo gadījumā, ja Ķīna iegūst hegemonu statusu un tiesības uz visu jūras teritoriju, reģiona valstīm nāksies saskarties ar noteiktām sankcijām. Piemēram, tiks kontrolēti jūras ceļi, tādējādi arī imports un eksports. Kaimiņvalstīm nāksies uzsākt sarunas ar Pekinu, un izpildīt tai saistošus nosacījumus. Ķīnas militārā un ekonomiskā vara ievērojami pieaugs, un tiks izmainīts reģiona spēku līdzsvars.¹⁰⁵ Apdraudēti būs ASV sludinātie principi – kuģošanas un lidošanas brīvība. ASV uzstāj, ka Dienvidķīnas jūra nepienākas nevienas valsts īpašumā, tieši pretēji, tie ir starptautiskie ūdeņi.

2015. gada maijā ASV veica lidojumu pāri Spratlīja salām, un tas nepalika nepamanīts. Ķīnas jūras spēki lika ASV lidmašīnai nekavējoties lidot atpakaļ.¹⁰⁶ Šis gadījums neveicina savstarpējo uzticību. Tāpēc interesants ir jautājums, kādēļ, lai Ķīna tā rīkotos, ja tā neko neslēpj. 2015. gada septembrī vizītē uz Vašingtonu devās Ķīnas prezidents Sji Dzinpins (*Xi Jinping*), kurš sarunās atklāja, ka salas netiek militarizētas, tajās tikai tiek izbūvēti

¹⁰⁰ Tiezzi, S. (2016). Vietnam to China: Move Your Oil Rig out of the South China Sea. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/04/vietnam-to-china-move-your-oil-rig-out-of-the-south-china-sea/> (aplūkots 5.05.2017.)

¹⁰¹ Hunt, K. (2016). *Showdown in the South China Sea: How did we get here?* CNN.Pieejams: <http://edition.cnn.com/2015/10/28/asia/china-south-china-sea-disputes-explainer/> (aplūkots 5.05.2017.); Council on Foreign Relations. *U.S. Relations With China*. Pieejams: <http://www.cfr.org/china/us-relations-china-1949---present/p17698> (aplūkots 5.05.2017.)

¹⁰² United Nations Oceans and Law Of the Sea. (2009). Communication from China to the United Nations. Pieejams: http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/vnm37_09/chn_2009re_vnm.pdf (aplūkots 5.05.2017.)

¹⁰³ Kazianis, H. (2013). China's Expanding Cabbage Strategy. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2013/10/chinas-expanding-cabbage-strategy/> (aplūkots 5.05.2017.)

¹⁰⁴ O'Rourke, R. (2017). Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress. Congressional Research Center. p.24. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹⁰⁵ Blazevic, J. (2012). *Navigating the Security Dilemma: China, Vietnam, and the South China Sea*. Journal of Current Southeast Asian Affairs. 31, 4.p. 79.

¹⁰⁶ Sciutto, J. (2015). *Exclusive: China warns U.S. surveillance plane*. CNN.Pieejams: <http://edition.cnn.com/2015/05/20/politics/south-china-sea-navy-flight/> (aplūkots 7.05.2017.)

skrejceļi. Aplūkojot satelīta uzņēmumus, eksperti stāsta, ka šādi skrejceļi ir spējīgi uzņemt bumbvedējus.¹⁰⁷ (sk. 10.pielikumu) ASV Aizsardzības departaments 2015. gada augustā paziņoja valdībai par Ķīnas aktivitātēm Dienvidķīnas jūrā. Kā atbildes reakciju 2015. gada oktobrī Vašingtona nosūtīja izlūkošanas lidmašīnas pāri Fairī krosa rifam, iebraucot Ķīnas teritoriālajos ūdeņos – 12 jūras jūdžu zonā no krasta. 2015. gada 30. novembrī abu valstu prezidenti atkal satikās vizītē, kurā tika runāts par nepieciešamību uzsvērt problēmas reģionā un tās risināt mierpilni, saskaņā ar starptautisko tiesību normām.¹⁰⁸

2016. gada februārī Paraselu arhipelāga Vudija salā (*Woody Island*) Pekina izvietoja kaujas lidmašīnas un raķetes. Atbildes reakcija no ASV puses bija vēl viena izlūkošanas operācija reģionā.¹⁰⁹¹¹⁰ Ķīnas vēstnieks ASV medijiem stāstīja, ka šāda rīcība ir vērtējama kā provokācija, kura nopietni var apdraudēt valstu drošību nākotnē. 2015. gadā ASV Aizsardzības sekretārs Aštons Kārters (*Ashton Carter*) Āzijas drošības 2015 *ShangriLa Dialogā* Singapūrā norādīja, ka Ķīnai jāpārtrauc tās būvniecības darbi Dienvidķīnas jūrā, citādi tiks vēl vairāk pavairota ASV militarizācija reģionā.¹¹¹

Vairāki incidenti izcēlušies starp ASV un Ķīnu Dienvidķīnas jūrā. 2001. gada martā, 2002. gada septembrī, 2009. gada martā un maijā ķīniešu kuģi un lidaparāti saskārās ar amerikāņu kuģiem *Bowditch*, *Impeccable*, *Victorious*, veicot izlūkošanas un novērošanas operācijas Ķīnas ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā (turpmāk – EEZ). (sk. 11.pielikumu) 2001. gada 1. aprīlī šādas izlūkošanas rezultātā notika sadursme starp ASV izlūkošanas lidmašīnu EP-3 un Ķīnas cīņas lidmašīnu F-8, kad EP-3 lidoja no Hainanas salas 65 jūdžu attālumā uz Dienvidu pusi. EP-3 nācās veikt ārkārtas nolaišanos Hainana salā.¹¹² 2013. gada 5. decembrī Ķīnas kuģis uzsāka sekošanu ASV kuģim *Cowpens*, kurš tajā brīdī veica novērošanas operāciju 30 jūdžu attālumā no Ķīnas lidaparātu uzņēmēja kuģa *Liaoning* un lika *Cowpens* mainīt kursu, lai izvairītos no sadursmes. 2014. gada 19. augustā gandrīz ļoti riskanti sadūrās Ķīnas iznīcinātājs ar ASV P-8 patruļu lidmašīnu, kura lidoja starptautiskajā gaisa telpā, aptuveni 135 jūdzes uz austrumiem no Hainana salas. 2016. gada 17. maijā Ķīnas iznīcinātāji lidoja 50 jūdžu attālumā no ASV EP-3 lidmašīnas Dienvidķīnas jūras starptautiskajā gaisa

¹⁰⁷ Brunstorm, D., Martina, M. (2015). *Xi denies China turning artificial islands into military bases*. Reuters. Pieejams: <http://www.reuters.com/article/us-usa-china-pacific-idUSKCN0RP1ZH20150925> (aplūkots 7.05.2017.)

¹⁰⁸ The White House. President Barack Obama. Office of the Press Secretary. (2015). *Readout of the President's Meeting with President Xi Jinping of China*. Pieejams: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/30/readout-presidents-meeting-president-xi-jinping-china> (aplūkots 26.04.2017.)

¹⁰⁹ Starr, B., Sciutto, J. (2015). *U.S. warship sails close to Chinese artificial island in South China Sea*. CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2015/10/26/politics/south-china-sea-islands-u-s-destroyer/index.html> (aplūkots 7.05.2017.)

¹¹⁰ Starr, B., Berlinger, J. (2016). *U.S. Navy sends ship near disputed island in South China Sea*. CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2016/01/30/asia/us-navy-south-china-sea/index.html> (aplūkots 7.05.2017.)

¹¹¹ Council on Foreign Relations. *China's Maritime Disputes*. Pieejams: http://www.cfr.org/asia-and-pacific/chinas-maritime-disputes/p31345#!/?cid=soc-facebook-in-interactive-infoguide_china_maritime_disputes-022716 (aplūkots 7.05.2017.)

¹¹² Congressional Research Service. (2001). *CRS Report for Congress. China-U.S. Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications*. p.4. Pieejams: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30946.pdf> (aplūkots 1.03.2017.)

telpā.¹¹³ Taču šie nav vienīgie incidenti, tādu ir bijuši daudz. Minētie tika aprakstīti, jo tie ir identificēti kā ļoti bīstami ar iespējamām, neprognozējamām sekām. Šādi precedenti apdraud ASV mērķi nodrošināt drošību un brīvību jūrās un veicināt uzticību starptautisko tiesību normām. Ķīna ar savām rīcībām pārbauda šos standartus, lai saprastu, kā notiek šo normu īstenošana praksē.¹¹⁴

2013. gadā Filipīnas iesniedza sūdzību tiesā saistībā ar Ķīnas aktivitātēm Dienvidķīnas jūrā – tā esot piesavinājusies teritorijas, uz kurām pretendē arī Filipīnas. 2016. gada 12. jūlijā tiesa pieņēma spriedumu, kurā pasludināja, ka Ķīnai nav tiesību uz Dienvidķīnas jūras lielāko daļu. Tā piebilda, ka Ķīna nav ievērojusi starptautisko tiesību normas, nodarot neizmērojami lielu kaitējumu jūras videi, pakļaujot briesmām Filipīnas kuģus un traucējot Filipīnas zvejošanas procesā un naftas ieguves procesā. Abas iesaistītās puses ratificējušas UNCLOS. Tiesa apgalvoja, ka salas un rīfi ir pārāk mazi Dienvidķīnas jūrā, lai tos pieprasītu savā īpašumā. Tā nonāca arī pie slēdziena, ka tādējādi Ķīna rīkojas nelegāli.

Ķīna ratificēja UNCLOS 1996. gada 7. jūnijā. Tomēr Ķīna izvēlējās konvencijas 2. pantu – normu par Teritoriālo jūru un blakus esošo teritoriju regulējumu – padarīt sev juridiski nesaistošu.¹¹⁵ Kopš 2009. gada Ķīnas amatpersonas uzsver, ka Ķīnai ir neapstrīdama suverenitāte pār salām un tās apskalojošajiem ūdeņiem Dienvidķīnas jūrā.¹¹⁶

Dienvidķīnas jūra tika atzīta kā starptautiskie ūdeņi, dodot tiesības ASV jūras kara flotei veikt militārās patruļas un novērošanas lidojumus. Tas arī ļauj ASV sabiedrotajiem – Filipīnām un Vjetnamai – izmantot ogļūdeņražā un zivju krājumus gar to jūras krastiem. Nozīmīgi, ka neilgi pēc tam, kad lieta tika iesniegta tiesā, Ķīnas valdība uzsāka mākslīgo salu būvēšanas darbus Spratlīja arhipelāgā, kuru pieprasa arī Filipīnas. Daudzi šo soli vērtēja kā demonstrāciju starptautiskajai tiesu sistēmai. Miscīfas rīfs, kā norādīts lietā, atrodas Filipīnas EEZ, tomēr Ķīna to turpina okupēt.¹¹⁷ Paralēli Filipīnas noslēdza ar ASV vienošanos, kas paredz ASV karavīru izvietojumu valstī. Pirmo reizi kopš 1991. gada ASV kuģi atgriezās Subikas līcī (*Subic Bay*) 2016. gadā.¹¹⁸

2017. gada 12. maijā tika rīkotas militārās mācības ar Japānas, Lielbritānijas, ASV un Francijas karavīriem, sludinot un aizstāvēt kuģošanas un lidošanas brīvību starptautiskajos

¹¹³ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.12. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹¹⁴ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.14. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹¹⁵ Buszynski, L., Roberts, C.B. (2014). *The South China Sea Maritime Dispute: Political, Legal and Regional Perspectives*. Routledge: New York. p.7.

¹¹⁶ McCann, A.M. (2015). *Balance of risk in the South China Sea*. Calhoun: The NPS Institutional Archive. p.45-46. Pieejams: http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/45901/15Jun_McCann_Adam.pdf?sequence=1 (aplūkots 25.04.2017.)

¹¹⁷ Perlez, J. (2016). *Tribunal Rejects Beijing's Claims in South China Sea*. The New York Times. Pieejams: <https://www.nytimes.com/2016/07/13/world/asia/south-china-sea-hague-ruling-philippines.html> (aplūkots 25.04.2017.)

¹¹⁸ The Wall Street Journal. (2016). *U.S.-Philippine Defense Boost. Manila's highest court approves closer military ties*. Pieejams: <https://www.wsj.com/articles/u-s-philippine-defense-boost-1452731782> (aplūkots 25.04.2017.)

ūdeņos, tai skaitā arī Dienvidķīnas jūrā.¹¹⁹ 2017. gada maijā ASV Senāta Ārlietu komiteja izteica bažas, ka ASV nav veikusi nevienu navigācijas brīvības operāciju kopš oktobra. Republikānis Bobs Korkers (*Bob Corcor*), demokrāts Bens Kardins (*Ben Cardin*) un pieci citi senatori uzrakstīja vēstuli ASV prezidentam Donaldam Trampam. Vēstulē senatori atzīst, ka Ķīna militarizē Dienvidķīnas jūru un kontrolē to.¹²⁰

2.2. Ķīnas militārais nodrošinājums, tā attīstība

Šajā apakšnodaļā uzmanība tiks pievērsta vairākiem Ķīnas militāro spēju aspektiem – aizsardzības budžetam un tehniskajam nodrošinājumam. Tas dod ieskatu Ķīnas militārajās spējās gan gaisā, gan jūras telpā.

2007.gadā Ķīna aizsāka palielināt savu aizsardzības budžetu. To var vērtēt kā spēka uzkrāšanu aizsardzības jomā. Tas ASV izraisīja bailes un neziņu par Ķīnas nodomiem. Tas, ka līdzekļi aizsardzības sektorā tika palielināti, nelika ASV kļūt mazāk uzmanīgai, jo tās nacionālajās interesēs ir saglabāt pastāvošo *status quo*. Varas balansa izmaiņas reģionā nozīmētu ASV varas samazināšanos. Ķīnas ekonomiskā izaugsme turpināja iedvest ASV bailes un lika tai nonākt pie slēdziena pavairoot savu klātbūtni reģionā. Pekina publiskajā telpā atzina, ka aizsardzības budžeta palielināšana ir mērķēta savas nacionālās drošības vairošanai, tās nodoms neesot bijis starptautisko draudu izraisīšana.

Ķīnas aizsardzības budžets kopš 2007. gada ir ievērojami pieaudzis – no 45 miljoniem ASV dolāru līdz 151,5 miljoniem ASV dolāru.¹²¹ 2017. gada 4. martā Ķīnas Ārlietu ministra vietnieks Fu Jings (*Fu Ying*) paziņoja preses konferencē, ka Ķīnas aizsardzības budžets šajā gadā pieaugs aptuveni par 7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. 2016. gada budžets bija aptuveni 954 miljardi juaņu (146,6 miljardi ASV dolāru). Pēc 7% pieauguma šis skaitlis pieaugtu līdz pat 1,021 triljonu juaņu (148,2 miljardi ASV dolāru). 2017. gada 6. martā Ķīnas Finanšu ministrija nolēma, ka 2017. gada aizsardzības budžets būs 1,044 triljoni juaņu (151,5 miljardi ASV dolāru).¹²² Šeit iezīmējas atsevišķs regulators – valsts amatpersonu sniegtā neskaidrā informācija. Patiesie dati par aizsardzības budžeta apjomu ir citādāki, nekā amatpersonu atklātie. Tas rosina psiholoģiskos regulatorus. Parādās svarīgi jautājumi: vai to var attiecināt arī uz citām amatpersonām; vai to sacītājam var akli uzticēties; vai nav

¹¹⁹ Daley, H., McAvoy, A. (2017). France-led Guam drills begin amid South China Sea fears. The Washington Post. Pieejams: https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/france-led-guam-drills-begin-amid-south-china-sea-fears/2017/05/11/2fa4c50e-36ac-11e7-ab03-aa29f656f13e_story.html?utm_term=.028abab22045 (aplūkots 25.05.2017.)

¹²⁰ Turpat.

¹²¹ Global Security. *China's Defense Budget*. Pieejams: <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget.htm> (aplūkots 27.04.2017.)

¹²² Center For Strategic & International. *What does China really spend on its military?* Pieejams: <http://chinapower.csis.org/military-spending/#chartMoreInfo> (aplūkots 29.04.2017.)

jāpārbauda katrs to izteikums. Turpmākajā rindkopā tiks aplūkotas nesamērības dažādu aktieru norādītajos datos.

Ķīnas valdība piedāvāja šādus datus – 2016. gada aizsardzības budžets bija 954 miljardu juaņu apmērā (146,6 miljardi ASV dolāru), tas bija pieaudzis par 7,6%, salīdzinot ar 2015. gadu (887 miljardi juaņu (144,2 miljardi ASV dolāru)). Aplūkojot starptautisku un neatkarīgu organizāciju aplēses par Ķīnas valdības tēriņiem, var novērot krasas atšķirības. ASV Aizsardzības departaments sagatavojis 2015. gada datus (par 2016. gadu dati vēl nav publiskoti), kuros norādīts, ka Ķīnas aizsardzības budžets ir vairāk nekā 180 miljardi ASV dolāru (par 35,8 miljardiem ASV dolāru vairāk nekā Ķīnas informācijā norādītais). Stokholmas Starptautiskais Miera Pētījumu institūts (*SIPRI*) Ķīnas 2015. gada budžetu novērtēja kā 214 miljardus ASV dolāru vērtu (par 69,8 miljardiem ASV dolāru vairāk nekā Ķīnas informācijā norādītais). Arī 2014. gada dati atšķiras ievērojami.¹²³ Šāda informācijas atšķirība pavairo bailes un savstarpējo neuzticību, jo Ķīnas valdības piedāvātā informācija nav uzticama. Šajā aspektā jāņem vērā arī Ķīnas režīma ideoloģija, kuras mērķos nav atklāt savus plānus visai starptautiskajai sistēmai.

Lai gan Ķīnas militārais budžets ar katru gadu ievērojami pieaug, to nevar salīdzināt ar ASV militāro budžetu. (sk. 12.pielikumu) Turklāt ASV ir saglabājusi tās globālo militāro klātbūtni, kamēr Ķīnai nav militāro bāžu citviet, un tās primārās aizsardzības intereses ir koncentrētas galvenokārt Āzijas un Klusā okeāna reģionā.¹²⁴

Ļoti svarīgs aspekts ir atšķirīgās valstu valūtas un to pirktspēja. Ķīna spēj iegādāties par to pašu naudas daudzumu daudz vairāk militārās tehnikas, nekā to var ASV. Varētu teikt, ka uztraukumam nav pamata (sk. 5.pielikumu), tomēr tas rada zināmus jautājumus, cik daudz militāro ekipējumu Ķīna var iegādāties. Ķīnas pieeja lētākām militāro tehniku izejvielām un materiāliem neļauj skaidri novērtēt esošo situāciju.¹²⁵

Var secināt, ka Ķīna piedāvā ļoti ierobežotu informāciju par tās militāro nodrošinājumu. Arī naudas daudzums, kāds tiek atvēlēts konkrētai aizsardzības jomai netiek publiski atklāts, šādi neļaujot novērtēt un saprast, cik attīstīts ir katrs militārais atzars, kādām jaunām tehnoloģijām tiek investēti līdzekļi. Pie šāda secinājuma autore nonāca, aplūkojot ANO piedāvātos statistikas datus par Ķīnas tēriņiem. Nav pieejama informācija par to, cik tieši tiek atvēlēts jūras flotei, sauszemes spēkiem, gaisa spēkiem – pieejamā informācija ir

¹²³ Center For Strategic & International. *What does China really spend on its military?* Pieejams: <http://chinapower.csis.org/military-spending/#chartMoreInfo> (aplūkots 29.04.2017.)

¹²⁴ Turpat.

¹²⁵ Schiavenza, M. (2014). *China Economy Surpasses US In Purchasing Power, But Americans Don't Need To Worry*. International Business Times. Pieejams: <http://www.ibtimes.com/china-economy-surpasses-us-purchasing-power-americans-dont-need-worry-1701804> (aplūkots 29.04.2017.)

tikai par kopējo militāro izmaksu apjomu.¹²⁶ Šis ir pamatots iemesls aizdomām un bailēm, ko tās pavada; ASV un arī reģiona valstis nevar iegūt konkrētu informāciju par to, kāds ir Ķīnas aizsardzības budžets un kāds ir iemesls, lai tā nesniegtu īstos statistikas datus. Šāda slepenība veicina psiholoģisko regulatoru darbību: ja Pekina sniegtu izvērstāku pārskatu par tās ekipējumu un kādos nolūkos tiek tērēts noteikts naudas daudzums, tad nerastos pārpratumi un aizdomas.

Skatoties no Ķīnas puses, tās primārās suverenitātes bažas ir par jūras zonām – Taivāna, teritoriju un jūrasdzīļu resursu strīdi ar Japānu Austrumķīnas jūrā, līdzīgi konflikti ar Vjetnamu, Filipīnām, Bruneju, Indonēziju un Malaiziju Dienvidķīnas jūrā, pirātu apdraudētās, vitāli svarīgās jūras komunikācijas līnijas Adenas līcī.¹²⁷

Ķīnas valdība ir atskārtusi, ka jūras flotes attīstībai, rekonstrukcijai un modernizācijai nav pievērsta īpaša uzmanība un tas savukārt izraisa lielu problēmu, kura var apdraudēt Ķīnas aizsardzību nākamajās dekādēs, ja vien tā netiek risināta nekavējoties.¹²⁸

Novērotāji uzskata, ka Ķīnas modernizācijas centieni ir orientēti pret konkrētiem notikumiem, kas šobrīd ir aktuāli reģionā. Risināt situāciju ar Taivānu militāri, ja nepieciešams; aizstāvēt Ķīnas teritoriālās prasības Dienvidķīnas un Austrumķīnas jūrās; pieņemt par patiesu Ķīnas uzskatu, ka tai ir tiesības regulēt ārzemju militārās aktivitātes tās 200 jūdžu jūras EEZ; aizstāvēt Ķīnas komerciālās jūras komunikācijas līnijas (piemēram, tādas, kuras savieno Ķīnu ar Persijas līci); samazināt ASV ietekmi Klusā okeāna rietumu daļā, apliecinot Ķīnas statusu kā galveno reģionālo varu un lielāko pasaules lielvaru.

Daudzi novērotāji apgalvo, ka Ķīna pieņēmusi A2/AD militāro stratēģiju (*anti-access/area-denial*). Šī stratēģija liedz piekļuvi citām valstīm kādam noteiktam reģionam, tai pat laikā, neļaujot ne tikai piekļūt, bet arī iegūt un noturēt tās teritoriju. Viens no šīs stratēģijas mērķiem ir atturēt ASV intervenci kādā no Ķīnas tuvumā esošajām jūrām. Ķīnas jūras flotes modernizācija iekļauj ne tikai Ķīnas jūras floti, bet arī Ķīnas militāros spēkus ārpus jūras flotei, bet to mērķis ir atturēt ASV jūras spēkus, kuri darbojas Klusā okeāna rietumu daļā. Militārie spēki šāda mērķa nodrošināšanai iekļauj: zemes uzbrukuma pretkuģu ballistikās raķetes (*land-based anti-ship ballistic missiles (ASBMs)*), zemes uzbrukuma gaisa spēku lidmašīnas, kuras ir apbruņotas ar pretkuģu spārnotajām raķetēm (*land-based Air Force aircraft armed with anti-ship cruise missiles (ASCMs)*), sauszemes-zemes-gaisa raķetes (*land-*

¹²⁶ United Nations Report on Military Expenditures. China Military Spending by Force. Pieejams: <http://www.un-arm.org/MilEx/CountryProfile.aspx?CountryId=42> (aplūkots 29.04.2017.)

¹²⁷ Cole, B.D. (2014). *The History of the Twenty-first-century Chinese Navy*. p.58. Pieejams: <https://www.usnwc.edu/getattachment/5c20e42d-5309-4644-8bf7-ea7932f99a49/The-History-of-the-Twenty-First-Century-Chinese-Na.aspx> (aplūkots 29.04.2017.)

¹²⁸ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.2. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

based surface-to-air missiles (SAMs)), arī sauszemes liela diapazona radarus, kuru mērķis ir noteikt un izsekot kuģu atrašanās vietu jūrā. Šie ieroči apdraud ASV gaisa un jūras iekārtas Okinavā¹²⁹ un Guamā¹³⁰, apgrūtinot plānoto misiju izpildi no Guamas; šīs raķetes var palaist no gaisa, zemes vai jūras.¹³¹

A2/AD mērķis ir atturēt ASV un tās sabiedrotos nokļūt konkrētā teritorijā un pielietot savu militāro varu tajā.¹³² ASV šīs stratēģijas rezultātā nespēj vairs izvietot savus spēkus tā, kā tā darījusi pagātnē (izvietojot spēkus noteiktajā reģionā, izpildot detalizētu izmēģinājumu un integrācijas aktivitātes, un tad uzsākot operācijas, kad un kur vēlams). Šī stratēģija attīstās un izaicina ASV rīcības brīvību, liekot ASV spēkiem rīkoties lielākā riska iespējamības līmenī un lielākā distancē no konkrētās zonas.¹³³

Ķīnas militārie spēki formāli tiek saukti par Tautas atbrīvošanas armiju (*People's Liberation Army (PLA)*). Tās jūras floti dēvē par Tautas atbrīvošanas armijas jūras floti (PLAN), tās gaisa spēkus dēvē par Tautas atbrīvošanas armijas gaisa spēkiem (PLAAF). PLAN ietver sevī arī gaisa komponentu, ko sauc par PLA jūras gaisa spēkiem (PLANAF). Ballistisko raķešu spēki tiek dēvēti par PLA Raķešu spēkiem. Papildus misijas Ķīnas jūras flotei iekļauj šādas darbības: veicināt jūras drošību (tai skaitā, anti-pirātisms), evakuēt Ķīnas valstsvīrus no ārzemēm, kad tas ir nepieciešams, veicināt humāno palīdzību katastrofās.¹³⁴

Ķīnas tuvumā esošo jūru reģions ietver Dzeltenu, Austrumķīnas un Dienvidķīnas jūru. Šo teritoriju aptver tā sauktā pirmā salu ķēde. Otrā salu ķēde aptver gan pirmās salu ķēdes ūdeņus, gan Filipīnas jūru, kura atrodas starp Filipīnām un Guamu.¹³⁵ (sk. 13.pielikumu)

Ķīnas militārā un jūras flotes modernizācija iesākusies pirms 25 gadiem. Pirmie modernizētie kuģi sāka patrulēt ap 20. gadsimta 80. gadiem. Eksperti apgalvo, ka Ķīna izjuta spiedienu modernizēt savu armiju, pateicoties ASV militārajām operācijām Irākā. Tas notika 1991. gadā un 1996. gadā, kad ASV izvietoja divus lidmašīnu bāzes kuģus netālu no Taivānas ūdeņiem kā atbildi uz Ķīnas raķešu testēšanu un jūras flotes darbībām netālu no Taivānas.¹³⁶

Novērojot preses izteikumus par Ķīnas militarizācijas modernizācijas pūlīņiem, tiek vienmēr uzsvērti atsevišķi elementi – Ķīnas lidmašīnu bāzes kuģu programma vai pretkuģu

¹²⁹ Okinavas sala ir lielākā sala Okinavas salu un Nansei salu grupā Japānas teritorijā.

¹³⁰ Guama, pilnā nosaukumā Guamas Teritorija, ir ASV organizēta neinkorporēta teritorija Klusā okeāna rietumos Marianas salu dienvidos.

¹³¹ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.1. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹³² U.S. Department of Defense. (2015). *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*. Annual Report To Congress. p. 33.-37.

¹³³ Air-Sea Battle Master Implementation Plan.(2013). *Air-Sea battle*. p.3. Pieejams: <http://archive.defense.gov/pubs/ASB-ConceptImplementation-Summary-May-2013.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹³⁴ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.1.-2. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹³⁵ Turpat.

¹³⁶ Turpat. p.5.

ballistiskās raķetes (ASBMs). Tomēr modernizācijas process ietver ne tikai to vien. Jāmin plašās ieroču iegūšanas programmas, ieskaitot ASBMs programmas, pretkuģu kruīza raķetes (ASCMs), sauszemes uzbrukuma kruīza raķetes (LACMs), zemes-gaisa raķetes, mīnas, pilotējamie lidaparāti, bezpilota lidaparāti, zemūdenes, lidmašīnu bāzes kuģi, iznīcinātāji, fregates, korvetes, patruļkuģi, desanta kuģi, mīnu kuģi, atbalstošās C4ISR sistēmas (komanda, kontrole, komunikācijas, datori, intelīģence, novērošana, izlūkošana). Tāpat arī šeit tiek iesaistīti uzlabojumi cilvēkresursos – loģistikā, personāla kvalitātē, izglītībā, treniņos, fiziskajā sagatavotībā.¹³⁷

Kopumā Ķīnas jūras flotes modernizācija tiek mazāk koncentrēta uz kopīgās platformas (kuģu un lidmašīnu, u.c.) palielināšanu skaitliski, tā vairāk fokusējas uz jauninājumu un spēju palielināšanu. Izmaiņas platformu spējās un sastādīto spēku procenta pieaugums modernajās platformās ir bijis daudz iespaidīgāks nekā izmaiņas kuģu un lidaparātu vienību pieaugumā. Tas liecina par to, ka Ķīnas valdība praktizē un koncentrējas uz kvalitāti nevis kvantitāti. Daudzu militārās tehnikas veidu skaits pēdējo 20 gadu laikā ir pat samazinājies, piemēram, zemūdeņu un piekrastes patruļas kuģu skaits. Tomēr, par spīti samazinājumam, kopumā spējas ir pieaugušas, jo veco platformu elementi ir nomainīti pret skaitā mazākām, bet modernākām tehnikas vienībām.¹³⁸

Ķīnas jūras flotei ir zināmi arī savi ierobežojumi un vājās puses, piemēram, kopīgas operācijas ar citām Ķīnas militārajām vienībām,¹³⁹ spēcīgu piekrastes un dziļūdens pret zemūdeņu tehnikas attīstības ierobežojumi (ASW), paļaušanās uz ārzemju piegādātājiem pēc noteiktām kuģu sastāvdaļām, tā vairāk paļaujas uz sevi kuģu detaļu nodrošināšanā,¹⁴⁰ ilglaicīga mērķēšana informācijas iegūšanā. Taču Ķīnas valdība strādā pie tā, lai novērstu un samazinātu ierobežojumus un vājās puses. Kaut arī Ķīnai trūkst konkrētu spēku svarīgās militārās jomās, Amerikas jūras izlūkošanas ofiss (*office of naval intelligence*) Ķīnas jūras floti novērtē kā pietiekami nokomplektētu kompetentu spēku.¹⁴¹

2016. gada 3. martā tika ziņots, ka Ķīna būvē aviācijas bāzes kuģu kaujas grupas un plāno izvietot tās ne tikai apstrīdētajās Austrumķīnas un Dienvidķīnas jūrās, bet arī, lai

¹³⁷ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.5. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹³⁸ .S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. p.5. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/> (aplūkots 05.05.2017.)

¹³⁹ U.S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. p.31. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/> (aplūkots 05.05.2017.); Chan, M. (2015). *PLA Navy in future will have world-class ships, but not the expertise to operate them, military observers say*. Pieejams: <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1844164/pla-navy-future-will-have-world-class-ships-not> (aplūkots 05.05.2017.)

¹⁴⁰ U.S. Department of Defense. (2015). *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*. Annual Report To Congress. p. 51.

¹⁴¹ U.S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. p.13. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/> (aplūkots 05.05.2017.)

aizsargātu valsts aizjūru intereses. Admirālis Jins Žuo (*Yin Zhuo*) norāda, ka aviācijas bāzes kuģu būvēšana ir paredzēta, lai aizsargātu Ķīnas suverenitāti salās un rifos, jūras tiesības un aizjūru intereses.¹⁴²

2015. gada statistika norāda, ka Ķīnas īpašumā atrodas vairāk nekā 300 virszemes kaujinieki, zemūdenes, desanta kuģi un raķetēm bruņoti patruļas kuģi. Virszemes spēki sastāv no aptuveni 26 iznīcinātājiem (21 ir modernizēts), 52 fregates (35 modernizētas), 20 jaunas korvetes, 85 raķetēm bruņoti patruļas kuģi, 56 desanta kuģi, 42 mīnu kara kuģi (30 modernizēti), vairāk nekā 50 galvenie palīgkuģi, un vairāk nekā 400 nelieli palīgkuģi un atbalsta kuģi. Kopumā 5 kodolieroču uzbrukuma zemūdenes, 4 kodolieroču ballistikās raķešu zemūdenes un 57 dīzeļdegvielas zemūdenes.¹⁴³

Pēdējo 30 gadu laikā Ķīnas jūras flotes stratēģija ir mainījusies no krastu aizsardzības, koncentrējoties uz sauszemes pasargāšanu, uz piekrastes aizsardzību, paplašinot Ķīnas piekļuvi teritoriālajiem ūdeņiem. Jaunā stratēģija ietver sevī augsti attīstītas tehnoloģijas, ar kuru palīdzību var darboties plašā diapazonā, lai aizstāvētu valsti reģionāli. Maiņa stratēģijā arī identificē, kā mainījusies jūras flotes uzbūve – no krasta balstītas jūras flotes uz spēku balstītu, kas ir spējīga veikt vairākas misijas visā pasaulē. Tās platforma iekļauj zemūdenes, galvenos virszemes kaujiniekus, raķešu patruļkuģus, kas ir domāti aviāciju uzbrukumiem jūrā, kā arī uz sauszemi balstītas sistēmas, pretkuģu kruīza raķetes un sauszemes gaisa raķetes. Tāpat nesen tika attīstītas pasaulē pirmās pretkuģu ballistikās raķetes.¹⁴⁴

Šajā apakšnodaļā tika apskatīta Ķīnas militārā varenība un tās attīstība 21. gadsimtā. Tā kā drošības dilemma veidojas, vienai no iesaistītajām valstīm uzkrājot militāro spēku, autore vēlējas uzskaitīt un uzsvērt Tautas atbrīvošanas armijas attīstību kā redzamu pierādījumu Ķīnas militārās varas pieaugumam, kurš savukārt sāka radīt nedrošību un bailes reģionā un starptautiskajā sistēmā.

2.3. ASV un Ķīnas attiecības Dienvidķīnas jūrā; drošības dilemmas attīstība

Šī apakšnodaļa veltīta abu valstu attiecību analīzei, lai novērtētu, kurā drošības dilemmas fāzē tās atrodas. Tiks identificēti psiholoģiskie un materiālie regulatori. Nodaļa tiks noslēgta ar darba hipotēzes pierādīšanu vai noraidīšanu.

Ģeogrāfiski Ķīnu ieskauj ASV sabiedrotās valstis: Vjetnama, Singapūra, Malaizija,

¹⁴² Zhen, L. (2016). *China Plans Aircraft Carrier Battle Groups To Protect Offshore Interests*. South China Morning Post.

¹⁴³ U.S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. p.13-18. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/> (aplūkots 05.05.2017.)

¹⁴⁴ U.S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/> (aplūkots 05.05.2017.)

Dienvidkoreja, Japāna, Filipīnas. Skatoties šādā aspektā, liekas pieņemami, ka Ķīnas valdība pavairo savu militāro varu, jo to provocē ideoloģiskās atšķirības un sabiedroto jeb ārējo aktieru skaits reģionā, kuri darbosies tikai saskaņā ar ASV principiem. Tādēļ Ķīna pašpalīdzības ceļā nonāk pie lēmuma pavairot savu varu ekonomiski un militāri.

2011. gads bija pagrieziena punkts, kas lika abām valstīm iekļūt nākamajā drošības dilemmas fāzē – aktivizētājā drošības dilemmā. Tika aizsākts rīcību un atbilžu cikls, kas saistījās ar nedrošību, ieviesa bailes un pauda neskaidrus rīcību motīvus, kā arī neuzticību. Šajā laika posmā abām valstīm radās bažas – ASV par *status quo* nosargāšanu, Ķīnai par to, ko ASV var tai nodarīt, palielinot savu klātbūtni reģionā. Rezultātā abas valstis uzkrāja spēku savas drošības palielināšanai. Šāda notikumu virzība aizsāka darbību un pretdarbību ciklu, iesaistot materiālos un psiholoģiskos regulatorus, veicinot drošības dilemmas dinamikas attīstību.

Svarīgs koncepts, kas parādās šī konflikta attīstības gaitā ir EEZ, tādēļ rodas nepieciešamība izskaidrot šo fenomenu un parādīt tā lomu konfliktā. UNCLOS veidotāji izveidoja šo konceptu, ietverot to konvencijā. To ir ratificējusi Ķīna, bet ne ASV.

EEZ ir 200 jūras jūdžu liela teritorija, kura atrodas blakus valsts piekrastei. (sk. 14.pielikumu) Šīs tiesības uz attiecīgo teritorijas izmantošanu reglamentē UNCLOS attiecīgie noteikumi.¹⁴⁵ Ķīna konfliktē par šo jautājumu galvenokārt ar ASV. Būtība ir par to, vai Ķīnai ir vai nav tiesības pēc starptautisko tiesību normām regulēt citu valstu militāro spēku spēju operēt Ķīnas EEZ. ASV nostāja šajā jautājumā ir šāda: ASV atbalsta principu, kurš nosaka kuģošanas brīvību jūras ūdeņos un gaisa telpas brīvību – valstis drīkst šķērsot EEZ jeb atrasties tajā uz zināmu laika periodu saskaņā ar starptautisko tiesību normām. Tā kā tiek atbalstīta kuģošanas un lidošanas brīvība (FONOP), neviena valsts nevar pieprasīt izslēgt citu valstu pieejas brīvību valstu EEZ.

ASV, tāpat kā vairākums citu valstu, uzskata, ka piekrastes valstis saskaņā ar UNCLOS regulējumu ir tiesīgas regulēt ekonomiskās aktivitātes savās EEZ, bet tām nav tiesību regulēt citu valstu militārās aktivitātes savās EEZ. (sk. 15.pielikumu) ASV turpinās savus militāros novērošanas lidojumus starptautiskajā gaisa telpā virs kādas valsts EEZ, jo tā ir tiesīga to darīt saskaņā ar starptautisko tiesību normām.¹⁴⁶

Varētu pat teikt, ka Ķīnai tas ir atkāpšanās punkts, ja tai tomēr neizdosies pierādīt, ka tā nav likumīga deviņu svītru līnijas aptverošās teritorijas vienīgā īpašniece, tad tā varētu

¹⁴⁵ Eiropas Komisija. INSPIRE Reģistrs. *Ekskluzīvā ekonomiskā zona*. Pieejams:

<http://inspire.ec.europa.eu/codelist/MaritimeZoneTypeValue/exclusiveEconomicZone/exclusiveEconomicZone.lv.html> (aplūkots 20.05.2017.)

¹⁴⁶ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.2.-3. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

cīnīties (ko tā šobrīd arī dara) par savu EEZ, lai tajā nevarētu iekļūt citu valstu gaisa un jūras spēki. Tomēr, ņemot vērā, ka stratēģiski visnozīmīgākā ir Spratlīja teritorijas apkārtnē tās bagāto resursu dēļ, Ķīnas interesēs primāri nav izcīnīt taisnību par EEZ, bet gan turpināt savas līdzšinējās darbības Dienvidķīnas jūrā.

ASV apgalvo, ka pasaules jūras ir starptautiskie ūdeņi, kuros ir iespējams brīvi kuģot. Ja Ķīnas nostāja (neviens nedrīkstētu kuģot un lidot virs tās EEZ) tiks attaisnota, tā būtu kā zaļā zīme citām valstīm, kuras vēlēšies īstenot kaut ko līdzīgu. Tas arī apgrūtinātu ASV jūras flotes operācijas Rietumu Klusā okeāna reģionā, Persijas līcī un Vidusjūrā, kur reģiona valstis arī varētu pieprasīt, lai neviens neatrodas to EEZ. Kuģošanas brīvības princips atvieglo ASV piekļuvi šīm zonām, to noraidot, izceltos drošības dilemmas daudzās valstu attiecībās. 2015. gada preses ziņojums publicēja Ķīnas valdības nostāju šajā jautājumā – tā viennozīmīgi atbalsta kuģošanas brīvību, bet tā neatbalsta, ka ārvalstu valdības drīkst veikt uzlidojumus ar kara lidmašīnām un kuģot karakuģiem kuģot caur tās EEZ teritoriju, izraisot neskaidrības un draudu sajūtu.¹⁴⁷ Arī šis konflikts par EEZ ir jāatrisina un nedrīkst palikt bez ievēribas, jo apdraud brīvas kuģošanas un lidošanas principus starptautiskajā sistēmā.

Turpmāk tiks aplūkota ASV nostāja šajā konfliktā, lai izprastu, kāda ir tās attieksme pret notiekošo. ASV nepieprasa noteiktu teritoriju Dienvidķīnas jūrā, bet tā pieprasa noteiktu veidu, kā šo konfliktu atrisināt. Tai ir jābūt mierpilnai pieejai, bez ietekmēšanas, iebiedēšanas, draudiem vai spēka pielietošanas un saskaņā ar starptautisko tiesību normām.

Lielu neskaidrību rada teritoriālais iedalījums un strīds par īpašumtiesībām uz to, kurai valstij pieder kāda noteikta teritorija Dienvidķīnas jūrā ar visām tur esošajām salām un rifiem. Šobrīd Ķīna ir pilnībā okupējusi Paraselu salas un pašlaik tur izvietojusi militāro tehniku. Spratlīja salas vēl aizvien ir plaši apspriests temats: kurai no reģiona valstīm tās likumīgi pienākas – Ķīnai, Taivānai, Brunejai, Malaizijai, Filipīnām vai Vjetnamai. Jau lielu daļu Spratlīja arhipelāga Ķīna, Vjetnama, Malaizija un Filipīnas ir okupējušas, tomēr Vjetnama, Taivāna un Ķīna turpina pieprasīt savā īpašumā visu Spratlīja arhipelāgu; Bruneja, Malaizija un Filipīnas pieprasa tikai daļu no tā.¹⁴⁸

ASV jāizanalizē un jānovērtē, kādam nolūkam Ķīnas militarizācijas modernizācijas pasākumi tiek veikti un, balstoties uz saviem secinājumiem, jāveido atbildes reakcija un jāveic izmaiņas ASV aizsardzības plānošanā un budžetā. Ķīnas darbību rezultātā notiek maiņa starptautiskajā drošības vidē, liekot lielu uzsvāru uz ASV drošību un ārpolitiku lielajā stratēģijā (*grand strategy*) un ģeopolitikā. ASV lielā stratēģijā ir darbības plāns jeb vadlīnijas

¹⁴⁷ Gomez, J. (2015). *Chinese Diplomat Outlines Limits to Freedom of Navigation*. Military Times.

¹⁴⁸ Buszynski, L. (2012). *The South China Sea: Oil, Maritime Claims, and U.S.-China Strategic Rivalry*. The Washington Quarterly. 35, 2. p. 141.

globālā vai starpreģionu līmenī attiecībā uz atsevišķām valstīm, reģioniem un galvenajām problēmām, iekļaujot tajā arī ārpolitikas nostādnes pret Ķīnu.

Vairākas ASV pie varas esošā prezidenta administrācijas kā vienu no lielās stratēģijas mērķiem izvirzījušas nepieļaut Ķīnas valdībai kļūt par reģionālo hegemonu, jo tas automātiski nozīmētu ASV sakāvi reģionā un virzītu tālāku apdraudējumu tās sabiedrotajiem reģionā. Tas var liegt ASV pieeju reģiona resursiem un ekonomiskajām aktivitātēm. Kā novērojusi ASV valdība, Ķīnas militārās jomas, tai skaitā, arī jūras flotes modernizācija ir viens no soļiem, lai kļūtu par reģionāla hegmona statusa ieguvēju.

Drošības dilemmas eksistence ir pastāvējusi šajās attiecībās jau ilgu laika periodu. Pirmajā jeb pasīvajā drošības dilemmas fāzē abas valstis atradās līdz brīdim, kad ASV Baraka Obamas vadībā 2011. gadā, reaģējot uz 2010. gada paziņojumu par Ķīnu kā otro lielāko ekonomiku pasaulē, nāca klajā ar jaunu rīcībpolitiku – stratēģisko balansēšanu Klusā okeāna un Āzijas reģionā (*pivot to Asia*), kuras mērķis tika identificēts kā diplomātiskās, stratēģiskās un ekonomiskās sadarbības veicināšana.¹⁴⁹ Šī tuvošanās reģionam programma izmaksāja 9 miljonus ASV dolāru, un reģionā tika izvietoti 22 000 karavīri.¹⁵⁰ (sk. 16.pielikumu) Abu valstu veiktās rīcības var dēvēt par rīcību un reakciju jeb atbilžu procesu. Ķīnas ekonomiskajai varai pieaugot, ASV nāca klajā ar jaunu rīcībpolitiku palielināt tās klātbūtni reģionā, lai būtu droša, ka pastāvošais *status quo* reģionā netiks izmainīts.

Obamas administrācija norādīja, ka tiks izvietoti karavīri un militārā tehnika Austrālijā un Singapūrā, lai aizstāvētu savus sabiedrotos reģionā, veicinātu demokrātiju, mieru un tirdzniecību. Pekina šādu notikumu virzību uztvēra kā apdraudējumu sev un savām pozīcijām.¹⁵¹ Obamas prezidentūras laikā cīņai ar šo konfliktu tika izstrādāti dažādi priekšlikumi un darbības plāni. Starp tiem bija Filipīnu tiesas lietas attīstīšana, FONOP uzsvēršana, tika uzaicinātas vairākas valstis iesaistīties kopīgās patruļās, sadarbība ar starptautiskajām organizācijām (ASEAN, G7, ES) un Japānu, un Indiju. Šīs pieejas konfliktam deleģitimazē deviņu svītru līniju un Ķīnas vēsturiskos teritorijas pieprasījumus.¹⁵²

ASV valdība arī strādājusi pie Ķīnas publiskā tēla un reputācijas graušanas starptautiskajā sistēmā. Daži piemēri ir starptautisko tiesību normu pārkāpumu minēšana, sabiedrības viedokļu aptaujas, fiziska ūdeņu kontrole, izlūkošanas operācijas ar kara tehniku,

¹⁴⁹ Council on Foreign Relations. *U.S. Relations With China*. Pieejams: <http://www.cfr.org/china/us-relations-china-1949---present/p17698> (aplūkots 2.05.2017.)

¹⁵⁰ Rolf, S., Agnew, J. (2016). *Sovereignty regimes in the South China Sea: assessing contemporary Sino-US relations*. Eurasian Geography and Economics. Routledge: New York. p.251.

¹⁵¹ Smith, D. (2016). *Military power in Asia 'shifting against' the US, major report warns*. The Guardian. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2016/jan/19/obama-us-military-power-pivot-to-asia> (aplūkots 5.05.2017.)

¹⁵² Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part I*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-i/> (aplūkots 28.04.2017.)

šķirējtiesas iznākums.¹⁵³ Šādi attiecību elementi dod pamatu jauna veida attiecībām ar lielvaru ASV.

ASV nevēlas riskēt iekļūt šajā konfliktā militāri, jo tas var notikt, ja pēkšņi izceļas kara draudi starp Ķīnu un Filipīnām vai Japānu, jo ASV un šīs valstis saista divpusējs līgums, kurš paredz, ka šādā situācijā ASV jādodas palīgā. ASV ir divpusējs drošības līgums ar Japānu, Dienvidkoreju, Austrāliju, Jaunzēlandi un Filipīnām, kas paredz to, ka ja šīm valstīm nepieciešams atbalsts no ASV puses, tad tas ir jāsniedz, šajā situācijā, iesaistoties Dienvidķīnas un Austrumķīnas jūru konfliktos.¹⁵⁴ Ķīnas un ASV attiecības tiks pakļautas riskam sabojāt to attiecības kādā citā aspektā.¹⁵⁵

FONOP var interpretēt dažādi, viens veids ir aizsargāt brīvās navigācijas principu pasaules ūdeņos, taču otrs norāda, ka tas ir arī līdzeklis, kā ASV spēj paplašināt savas jūras intereses.¹⁵⁶ Lai attaisnotu ASV izlūkošanas operācijas Dienvidķīnas jūrā par iemeslu var minēt to, ka Ķīna savus nodomus un mērķus atklāti publiskajā telpā neizpauž, tādējādi ASV nav piekļuves šādai informācijai. Lai iegūtu kaut nelielu daļu no tās, ASV turpina padziļināt un uzlabot attiecības ar sabiedrotajām valstīm, kurām ir savi informācijas avoti un perspektīvas par konflikta norises gaitu. Savstarpējo attiecību stiprināšana ar sabiedrotajiem Ķīnai dod signālu, ka tā ir ielenkta starp ASV sabiedrotajiem un, ja gadījumā tiek apdraudēta to pastāvēšana, tad ASV būs cīņas gatavībā tās aizstāvēt. Ap šo laika posmu jau ir iespējams novērot, ka abas valstis ir iekļuvušas rīcību un atbildes reakciju ciklā, kur neviena no abām pusēm neuzticas otrai. Situācija var nonākt tikt tālu, ka var izmainīties valstu nodomi – no neskaidriem un nevērstiem ar pašmērķi iznīcināt pretinieku līdz ļaundabīgiem ar mērķi apdraudēt pretinieka nacionālo drošību un pat eksistenci.

Kongresa dienas kārtībā ir šādi tēmas izklāstam svarīgi jautājumi: vai ASV jūras flote tuvākajos gados būs pietiekami liela un spējīga, lai adekvāti darbotos pretī uzlabotajiem Ķīnas jūras A2/AD spēkiem, vienlaikus adekvāti piedaloties un izpildot citas misijas visā pasaulē; vai ASV jūras flote spēj efektīvi stāties pretī Ķīnas ASBMs zemūdenēm? 2015.gada aprīlī iznāca Ārējo Attiecību padomes pētījums, kurā tika minēts, kā ASV attieksme mainījies pret Ķīnu nacionālā līmenī – no kādreiz esošās liberālās politikas, kuras mērķos bija atvieglot Ķīnas izaugsmi, lai iedrošinātu tās mierpilnu iekļaušanos starptautiskajā kārtībā, līdz

¹⁵³ Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part I*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-i/> (aplūkots 28.04.2017.)

¹⁵⁴ U.S. Department of State. *U.S. Collective Defense Arrangements*. Pieejams: <https://www.state.gov/s/treaty/collectivedefense/> (aplūkots 30.04.2017.)

¹⁵⁵ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.5.-7. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹⁵⁶ Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part I*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-i/> (aplūkots 28.04.2017.)

agresīvas stratēģijas sasniegšanai, kurā ierobežošana un pastiprinātā militārā iesaiste tieši Dienvidķīnas jūrā ir galvenie fokusa punkti.¹⁵⁷

Ķīnas-Amerikas Studiju Institūts publicējis vērtīgu materiālu par to, kāda ir Amerikas lielā stratēģija ('grand strategy') tās attiecībās ar Ķīnu. Tā demonstrējot balansu, kurš pašlaik "nosvēries" ASV labā. Tiek izmantotas dažādas metodes: Ķīnas ierobežošana, uz ASV aizsardzību vērsta dialoga veidošana, zema līmeņa spiediena izdarīšana. Šādas rīcībpolitikas rīkojumi tiek tālāk attīstīti, pateicoties dažādu domnīcu atjautīgo pētnieku atzinumiem, kuru veidošanā ņemti vērā secinājumi, kas radušies, izmantojot internetā bāzētās izsekošanas sistēmas, ar kuru palīdzību savukārt var sekot līdzi ķīniešu progresam mākslīgo salu būvēšanas darbos.¹⁵⁸

ASV, atbildot uz Ķīnas veiktajām rīcībām starptautiskajos ūdeņos un militārā spēka palielināšanos, veic dažādus pasākumus, lai mazinātu Ķīnas augošo ietekmi un saglabātu savu statusu. Ķīnas militārā vara pieaug un, lai to apstādinātu, ASV izjūt spiedienu rīkoties un palielināt savus spēkus ne tikai reģionā, bet arī visā pasaulē. Piemēram, ASV jūras flote plāno palielināt kuģu daudzumu Klusajā okeānā no šobrīd esošajiem 55% līdz 60% 2020. gadā.¹⁵⁹

ASV tēla un tās lielās stratēģijas viens no vislielākajiem atbildīgajiem ir ASV prezidents. Salīdzinot Baraku Obamu ar Donaldu Trampu, viennozīmīgi var redzēt, ka Obamas pieeja Ķīnas rīcībām bija daudz mierīgāka un arī mediju telpā Obamas izteikumi nav bijuši tik kritiski kā Trampa teiktā. Trampa galvenais ienaidnieks ekonomiskajā jomā ir Ķīna. Prezidents jau paspējis izteikties, ka ASV jau ir tirdzniecības karā ar Ķīnu, kurā Ķīna jau esot uzvarētāja. Gadiem ilgi Tramps ir apsūdzējis Ķīnu par intelektuālā īpašuma zagšanu, valūtas devalvēšanu, tērauda un alumīnija izgāšanu, citu negodīgu tirdzniecības darbību veikšanu attiecībā uz ASV. Tas it sevišķi darīts kopš 2008. gada, kad Ķīna iestājās Pasaules Tirdzniecības organizācijā. Ķīnas mērķis esot sakropļot amerikāņu ražoto un izpildīt galveno mērķi, proti, iegūt dominanci pār ASV ekonomiski un militāri. Tramps jau ir izteicis brīdinājumus par Ķīnas ģeopolitisko uzvedību, iekļaujot savos izteikumus Dienvidķīnas jūras militarizāciju. Baltā nama tikšanās reizēs Trampa administrācijas amatpersonas skaidri izteicās, ka ekonomiskais karš ar Ķīnu ir 21.gadsimta galvenā problēma.¹⁶⁰

Izpētot ASV lomu šajā konfliktā, nav iespējams nenovērot dažādas pretrunas. No vienas puses, ASV ir pasaules lielvara, kuras mērķos vienmēr ir bijusi demokrātija, brīvais

¹⁵⁷ Blackwill, R., Ashley, T. (2015). *Revising US Grand Strategy towards China*. New York: Council on Foreign Relations. p.12.

¹⁵⁸ Center for a New American Security. (2016). *FLASHPOINTS*. Pieejams: <http://www.cnas.org/flashpoints> (aplūkots 3.04.2017.)

¹⁵⁹ USA. Department of Defense. (2015). *Asia-Pacific Maritime Security Strategy*. Report. Washington D.C. p.22.

¹⁶⁰ Kahl, C., Brands, H. (2017). *Trump's Grand Strategic Train Wreck*. Foreign Policy. Pieejams: <http://foreignpolicy.com/2017/01/31/trumps-grand-strategic-train-wreck/> (aplūkots 25.04.2017.)

tirgus, cilvēktiesības. Un tās iesaiste Dienvidķīnas jūrā tiek attaisnota ar mērķi pasargāt savas sabiedrotās un atrisināt konfliktu mierpilnā ceļā. No otras puses, nav saprotams, kādēļ ASV, it kā taisnīgu principu piekritēja, kura cenšas visu atrisināt mierpilnā ceļā, nav ratificējusi UNCLOS, apdraud Ķīnas drošību, veicot pārlidojumus un patruļas gaisa un jūras telpās (jau pirms mākslīgo salu būvēšanas), pārdodot ieročus tās sabiedrotajām. Tīks turpināts ar Ķīnas valdības attieksmi pret konfliktu.

Ir izteiktas dažādas teorijas, kādēļ Ķīna vēlas sasniegt lielāka mēroga kontroli pār tās reģiona jūrām. Dažas no tām – pirmkārt, tā vēlas izveidot buferzonu iekš tā sauktās pirmās salu ķēdes, lai, izceļoties konfliktam, ASV militāriem spēkiem nebūtu pieejas attiecīgajai teritorijai. Otrkārt, izveidot bastionu Dienvidķīnas jūrā, lai varētu uz tā izvietot kodolieroču ballistisko raķešu zemūdenes (SSBN). Treškārt, palīdzēt sasniegt vislielāko mērķi, kļūt par reģionālo hegemonu.¹⁶¹

Ķīnas iekšējie un ārējie mērķi norāda, ka šī valsts, gluži tāpat kā jebkura cita, vēlas mierpilnu attīstību. Iekšējie Ķīnas mērķi ir pavairot Ķīnas komunistu partijas leģitimitāti, uzlabot valdības spējas, restrukturizēt ekonomiku, veicināt ilgtspējīgu attīstību un uzlabot sociālo labklājību. Ķīnas ārējie mērķi atbalsta un saglabā esošo starptautisko sistēmu, tādējādi, uzlabojot jauno ekonomiku lomu.¹⁶² Mierpilnie nodomi un vēlme attīstīties ir signāls kaimiņiem, ka tie nav draudi. Šāda Ķīnas nostāja tika aprakstīta 2015. gadā – laikā, kad Ķīna aizsāka savas aktivitātes Dienvidķīnas jūrā. Šāds uzstādījums par mierīgu attīstību publiskajos paziņojumos gan mazina, gan aptur drošības dilemmas dinamiku. Kaut arī valstu līderi pauž valsts nostāju, tomēr paliek kaut kāds neuzticības procents, kurš šajā gadījumā izrādījās pārāk augsts un ASV nespēja uzticēties valstij, kuras ideoloģija nav tāda pati. Ķīna arī cenšas apturēt, pēc tās domām, ASV pārmērīgo ietekmi tās perifērijā, tā vēlas izveidot pati savu drošības vidi, kamēr tā var izvairīties no konflikta ar ASV. Ķīnas galvenais pašmērķis ir uzlabot tās enerģijas drošību, jūras krasta drošību, atrisināt jūras teritoriju domstarpības, novērst ASV un tās sabiedroto draudus.¹⁶³

Ķīnas valdība norāda, ka tās pieprasīto Spratlīja un Paraselu salu apbūve ar militāro tehniku mērķis ir atvieglot glābšanas darbus, dabas katastrofu novēršanai/ mazināšanai, jūras zinātniskajai izpētei, meteoroloģiskiem novērojumiem, ekoloģiskās dabas saglabāšanai, kuģošanas drošībai un zvejošanai.¹⁶⁴

Ķīnai visu šo laiku ir šķitis, ka ASV ir galvenais manipulators un virzītājspēks šajā

¹⁶¹ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.3. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹⁶² Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part II*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-ii/> (aplūkots 29.04.2017.)

¹⁶³ Bates, G. (2010). *Rising star: China's new security diplomacy*. Washington, DC: Brookings Institution Press. p. 7-10.

¹⁶⁴ Department of Defense. (2015). *Asia-Pacific Maritime Security Strategy*. p. 15-17.

konfliktā. Klusā okeāna pavēlniecības komandieris admirālis Herijs Haris (*Harry Harris*) apsūdzēja Pekinu par Dienvidķīnas jūrā izraisīto sasprindzinājumu un pieteica, ka ASV jābūt gatavai doties karā. ASV militāro spēku komandieri lobē ASV drošības padomi, lai tiktu pieņemta daudz konfrontējošāka pieeja pret Ķīnu. Daudzie uzlidojumi 2 jūras jūdžu attālumā no Kvarterona rifa pārkāpj Ķīnas likumus un starptautiskās tiesību normas. ASV militāro spēku vienību komandieri šo piemēru izskaidroja kā kļūdu.¹⁶⁵

ASV nav ratificējusi UNCLOS, tā tikai izteikusies, ka pieņems tās principus un tos respektēs. Ir lēsts, ka šī konvencija nav ASV interesēs. Šie nelikumīgie pārlidojumi sākumā tika nodēvēti par nevainīgām teritorijas caurbraukšanām, bet vēlāk tās ieguva demonstrācijas statusu – navigācijas brīvības operācijas un pat apgalvoja, ka tās ir saskaņā ar starptautiskajām tiesību normām un tās notiks regulāri. Kad kāda valsts uzsāk nevainīgu teritoriju caurbraukšanu, tai ir jāinformē valsts, kura pārvalda attiecīgās teritorijas, šajā gadījumā Ķīna. ASV pēc šī principa būtu jādod Ķīnai trīs izvēles opcijas: nav nepieciešams speciāli informēt; informēt noteiktu laiku iepriekš; lūgt un sagaidīt piekrišanu no Ķīnas. ASV karakuģi, patrulējot Dienvidķīnas jūrā, iepriekš nebrīdināja Pekinu, šādi ne tikai neievērojot starptautisko tiesību normas, bet arī pazemojot Ķīnu. Pēc ASV domām, tā rīkojas, lai brīdinātu Ķīnu par tās aktivitātēm Dienvidķīnas jūrā. Ķīna savukārt uzskata, ka šādas ASV darbības to apdraud un tā tiek pazemota starptautiskā līmenī.¹⁶⁶

Pēdējos gados pieaudzis ne tikai Ķīnas, bet arī citu reģiona valstu militārais budžets. 2010. - 2014. gada Filipīnu militārais budžets pieauga par 35%, Vjetnamas par 59,1% un Malaizijas par 27,6%, Ķīnas par 50%.¹⁶⁷ Nevar arī aizmirst faktu, ka Dienvidķīnas reģiona valstis redz Ķīnu kā imperiālistisku aktieri, kura varas pieaugumu var balansēt ar ASV palīdzību.

ASV ir radušās bažas, ka Ķīna, kļūstot par hegemonu reģionā, kļūs aizvien spēcīgāka līdz pat tādām punktam, ka tā izmainītu esošo starptautisko sistēmu. Daudzi eksperti lēš, ka Ķīna apzinās, ka tā sasniegusi savu pozīciju, pateicoties esošajai starptautiskajai sistēmai un visticamāk, tā tik sekmīgi neattīstītos, izveidojot savu starptautisko sistēmu.¹⁶⁸

Ķīnas māsklīgo salu veidošana un to militarizācija mediju telpā rada jautājumu, vai Ķīna šādā veidā vēlas sevi izolēt? Viennozīmīgi 21. gadsimtā, kad globalizācija ir neatņemama šodienas sastāvdaļa, tas pat nebūtu iespējams. Pēdējo trīs dekāžu laikā Ķīna ir

¹⁶⁵ Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part I*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-i/> (aplūkots 28.04.2017.)

¹⁶⁶ Turpat.

¹⁶⁷ Stashwick, S. (2015). *Naval Buildups in the South China Sea*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2015/07/naval-buildups-in-the-south-china-sea> (aplūkots 29.04.2017.)

¹⁶⁸ Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part II*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-ii/> (aplūkots 29.04.2017.)

bijusi viena no galvenajām ieguvējām (otra ir ASV). Vai tiešām šis konflikts netiks risināts diplomātiskā ceļā? Ņemot vērā MIT Politikas zinātnes profesora Teilora Freivela (*Taylor Fravel*) pētījumu, pēdējo divu dekāžu laikā Ķīna ir veiksmīgi atrisinājusi daudzus konfliktus ar tās kaimiņvalstīm, pat Krieviju. Tās viena no galvenajām pieejām konfliktu risināšanai ir mierpilni līdzekļi un divpusēji dialogi, sarunas saskaņā ar starptautisko tiesību normām. Ķīna sevi neizolēs, ja vien citas valstis to nedarīs. Ķīnas integrēšana starptautiskajā sabiedrībā ir ne tikai pašas Ķīnas, bet arī citu valstu nacionālajās interesēs.¹⁶⁹

Tirdzniecību saišu vairošana ar Ķīnu tās kaimiņiem nozīmētu tikai uzvaru. Tā kā Ķīna ir jauna, strauji augoša ekonomika, investējot Ķīnā un sadarbojoties ar to tirdzniecības ceļā, celtu arī kaimiņu ekonomikas spējas un labklājību. Tas nozīmē arī to, ka, ja kaimiņvalstis stāsies ceļā vai centīsies apstādināt Ķīnas izaugsmi, un apdraudēs tās intereses, tad tām nebūs iespēja iegūt no Ķīnas puses jebkādu ieguvumu, ko tā var piedāvāt tirdzniecības un ieguldījumu sektorā.¹⁷⁰

Atgriezoties pie Filipīnas tiesas lietas. Tiek apgalvots, ka lieta nodarīs tikai minimālu bojājumu Ķīnai, raugoties ilgtermiņā. Protams, īstermiņā tā uzlika diplomātiski lielu spiedienu.¹⁷¹ Tomēr Ķīnas vadītāji uzsver, ka ASV ir pieņēmusi Aukstā kara stratēģiju attiecībā pret to, jo tā, nevis risina konfliktu mierīgi, bet gan tirgo ieročus Taivānai un atvieglo Vjetnamas ieroču embargo, neņemot vērā Ķīnas viedokli šajā lēmumā.¹⁷²

Šāda aktieru nostāju salīdzināšana liek katram izdarīt savus secinājumus. Vai tiešām Ķīna vēlas uzsākt militāru konfliktu ar ASV, ņemot vērā, ka abu valstu īpašumā ir nopietns kodolieroču skaits. Šis konflikts ir īpaši sarežģīts, jo katrai valstij ir atšķirīgs politiskais režīms, kas uzliek zināmus stereotipus par to, kā valsts rīkosies un kādiem mērķiem tā rīkojas. Tādēļ drošības dilemmas teorijas principi šajā konfliktā izpaužas ļoti spilgti. Nevienam valstij nevajag vērtēt pēc tās režīma, jo reālisma paradīgmā ir svarīgs aktieris, bet ne tā režīms, tādējādi noņemot stereotipus par valsti, ko uzliek režīma piederība. Valstis un indivīdi, kuri šo principu neievēro, automātiski pieņem dažādu valstu rīcības par pašsaprotamām.

Spēka uzkrāšanai un sabiedroto lomai ir liela nozīmība šajā konfliktā. Ķīnas mērķis – mierīga attīstība, tās suverenitātes nosargāšana un teritoriālās prasības. Jo lielāka ir Ķīnas aktivitāte Dienvidķīnas jūrā (spēka uzkrāšana aizsardzības nolūkiem), jo lielāka paliek trauksmes un baiļu izjūta reģiona valstīs par Ķīnas nodomiem. Tas automātiski liek reģiona

¹⁶⁹ Chen, D. (2016). *Actually, China Is Not Building a 'Great Wall of Self-Isolation'*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/06/actually-china-is-not-building-a-great-wall-of-self-isolation/> (aplūkots 29.04.2017.)

¹⁷⁰ Norton, S. (2015). *China's grand strategy*. The University of Sydney. China Studies Center. p.8.

¹⁷¹ Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part II*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-ii/> (aplūkots 29.04.2017.)

¹⁷² Paramerwaran, P. (2016). *The Case for Lifting the US Vietnam Arms Embargo*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/05/the-case-for-lifting-the-us-vietnam-arms-embargo/> (aplūkots 29.04.2017.)

valstīm stiprināt tās attiecības ar lielvaru – tās sabiedroto ASV. Tas savukārt iedveš Ķīnā trauksmi un bailes. Tādējādi izskatās, ka Ķīna piekopj tādu taktiku, kurā tiek izmantotas pārliedzināšanas darbības savas kontroles tālākai izplatīšanai, kam tālāk seko aktivitāšu samazināšana diplomātisko sakaru salabošanai un ieguvumu konsolidēšanai, tajā pat laikā veiksmīgi izvairoties no problēmas eskalācijas līdz militāram konfliktam.¹⁷³

Izvērtējot notikumu gaitu, var secināt, ka abu valstu attiecības atrodas aktivizētajā drošības dilemmas fāzē, jo, kaut arī var novērot strauju reakciju un atbilžu ciklu, tomēr abas valstis nav noskaņotas ļaundabīgi, jo abām labvēlīgs iznākums būtu mierīga, diplomātiska pieeja konflikta atrisinājumam. Tā kā šie nodomi nav ļaundabīgi, tad arī drošības dilemma nevirzās tālāk. Toties abu valstu gatavošanās ļaunākajam iespējamajam iznākumam vienmēr ir klātesoša – abas valstis turpina palielināt savus militāros budžetus un klātbūtni reģionā, kas arī neļauj drošības dilemmai mazināties to starpā.

Slepenība, kas valda starp abām pusēm arī ir liela problēma to veiksmīgas komunikācijas veicināšanā - Ķīnas aizsardzības budžeta patieso datu neizpaušana. Arī cita prāta problēma ir novērojams elements abu attiecībās – neviena no abām pusēm nespēj iztēloties sevi otras vietā, tādējādi arī tās negūst priekšstatu, kā otra puse jūtas un, kādi ir tās patiesie nodomi. Ārējie aktieri šo problēmu padara daudz sarežģītāku, jo Ķīna jūtas ielenkta starp daudzajām ASV sabiedrotajām reģionā, šādi vēl vairāk pavairojot bailes, neziņu un trauksmi. Augstāk minētā spēka uzkrāšana būs vienmēr aktuāls jautājums, jo abas valstis, pēc autores domām, nekad nebeigs to darīt ne tikai starpvalstu mijiedarbības dēļ, bet arī starptautiskās sistēmas dēļ – ASV kā spēcīgākā lielvara un Ķīna, kā viena no spēcīgākajām komunisma pārstāvēm. Teorijā paredz, ka valstis nekad nebeigs bruņoties, jo tās vienmēr vēlēšies būt nodrošinātas pret potenciālajām briesmām un draudiem, jo starptautiskā vide ir anarhiska, tādējādi neprognozējama.

21. gadsimtā ASV ir pierādījusi, ka principiāli tā cenšas būt mierpilna valsts, bet, atskatoties pagātnē, tā ir izmantojusi spēku, lai sasniegtu savus mērķus. Arī Ķīna apgalvo, ka darbojas, aizsardzības motīvu vadīta, tomēr tās darbības palielina ASV nedrošību, liekot tai atbildēt ar līdzīgām reakcijām, rezultātā rodas neuzticības spirāle. Vai abas valstis jebkad spēs pārvarēt savstarpējo neuzticības un aizdomu dinamiku? Neuzticības spirāle starp abām valstīm darbojas ļoti aktīvi. Tā kā visticamāk abu valstu spēkos nav pārvarēt savstarpējo neuzticības un aizdomu dinamiku, tas izraisa drošības dilemmu, kura attīstoties ierauj valstis karā, kaut arī iesaistīto pušu nodomos nav kaitēt viena otrai.

Valstis nespēj ievierzīties nākamajā drošības dilemmas fāzē – akūtā drošības dilemmā, jo ne ASV, ne Ķīna nav ieinteresēta doties karā, jo tas novestu tikai pie traģiskām

¹⁷³ Norton, S. (2015). *China's grand strategy*. The University of Sydney. China Studies Center. p.9.

sekām – abām valstīm ir kodolieroči. ASV varētu graut Ķīnu ekonomiski, bet arī ASV ir ieinteresēta savstarpējās ekonomiskās atkarības pastāvēšanā.

Lai mazinātu esošo (aktivizēto) drošības dilemmu, abām valstīm vajadzētu apzināties, kādēļ situācija ir izvērtusies tieši šāda un ņemt vērā radušos secinājumus, un uzsākt kopīgu dialogu par konflikta risināšanas stratēģijām. Taču viena no problēmas lielākajām pretrunām ir valstu režīmi. Kādēļ lai ASV piekāptos un izdabātu komunisma pārstāvim, pieļaujot Ķīnas netraucētu aktivitāti reģionā? Jau pašos principos rodas nesaskaņas un nevēlēšanās parādīt jebkādu piekrišanu no savas puses, jo arī pārējie starptautiskās sistēmas aktieri vēro šo konfliktu. Piemēram, to noteikti dara Krievija, lai varētu valstu pieņemtos principus piemērot citām situācijām un konfliktiem. Iestāšanās jaunās organizācijās vai jaunu alianšu dibināšana dotu pieeju jaunai informācijai, kura mazinātu zināšanu trūkumu un saspīlējumu starpvalstu attiecībās. Režīma maiņa arī varētu mazināt drošības dilemmu, bet esošajos apstākļos tas nebūtu iespējams.

ASV darbības liecina, ka tā darbojas defensīvā reālisma principos. Tā vēlas saglabāt esošo spēku līdzsvaru un savu militāro potenciālu reģionā, kur tai ir iespējams novērot, kontrolēt un būt informētai par noteikto reģionā. Taču Ķīna darbojas kā ofensīvā reālisma valsts. Tā neuzskata, ka ASV hegemonu statuss reģionā pastāvēs mūžīgi. Tādēļ tā rīkojusies neatkarīgi no starptautiskās vides principiem, uz citu valstu rēķina (šeit domāts uz starptautiskajiem ūdeņiem, kuri nepieder nevienam), izbūvējot ievērojamas militārās bāzes. Hegemonija reģionā ir Ķīnas galvenais mērķis.

2.4. Iespējamie drošības dilemmas riski Ķīnas-ASV attiecībās

Ķīnas un ASV sadarbības attiecības citās jomās apdraud Dienvidķīnas jūras konflikta eksistence. Basloties uz to ekonomisko savstarpējo atkarību, kara izcelšanās starp valstīm nozīmētu – sankcijas, ekonomikas regresiju un cilvēku upurus.

Konfliktam izceļoties, sāktu svārstīties naftas cenas un, tas atstātu nelabvēlīgu ietekmi uz globālajiem naftas tirgiem, izraisot nopietnas problēmas, kas saistītas ar valstu enerģijas drošību. Ar šo problēmu saskartos valstis, kuras pārāk paļaujas uz naftas un gāzes importu – īpaši Dienvidkoreja, Japāna, Taivāna, Singapūra. Japāna ir trešā lielākā naftas importētājvalsts pasaulē, aiz ASV un Ķīnas.¹⁷⁴

Kara izcelšanās ir maz ticama, jo ASV interesēs ir globāla ekonomikas izaugsme, kuras neatņemama sastāvdaļa ir Ķīnas dalība. Tādēļ, ja tiks izveidotas ekonomiskās sankcijas

¹⁷⁴ Daiss, T. (2016). *Growing Geopolitical Risks From South China Sea Disputes, Says Fitch Ratings*. Forbes. Pieejams: <https://www.forbes.com/sites/timdaiss/2016/07/18/growing-geopolitical-risks-from-south-china-sea-disputes-says-fitch-ratings/2/#834fd5438d01> (aplūkots 5.05.2017.)

un netiks veicināta sadarbība, tas nevarētu ekonomisko izaugsmi. Atskatoties uz nesējamiem notikumiem starptautiskajā sistēmā, sankcijas, kuras tika vērstas pret Krieviju saistībā ar Krimas aneksiju, uzlika lielu spiedienu tās ekonomikai. Tādējādi arī Ķīnas ekonomika ciestu.

Abas puses būtu ieguvējas, ja tās sāktu koncentrēties uz miermīlīgu attīstību, respektējot starptautiskās tiesību normas un nodibinot jaunu reģionālu drošības organizāciju, tādu kā Klusā okeāna drošības alianse. Cits risinājums varētu būt arī vienošanās noslēgšana, pieņemot kompromisu par to, kā abas valstis var rīkoties reģionā. Politiski ļoti vērtīgi būtu abām valstīm uzsākt dzīvotspējīgu platformu savstarpējām diskusijām– Ķīna šobrīd nav ieinteresēta daudzpusīgam forumam. Toties divpusējas diskusijas joprojām ir neefektīvas. Valstis, kuras koncentrējas uz tirdzniecību, investīcijām, draudzīgām diplomātiskām attiecībām, vienmēr būs ieguvējas. Tās uzlabos savstarpējās tirdzniecības saites, investēs viena otrā, un atbaslīs diplomātiski viena otru.¹⁷⁵ Sarunas ar Ķīnu ir atslēga konflikta atrisināšanā, tās mazinātu savstarpējo spriedzi un vairotu uzticību. Ja abas valstis turpinās šādā pašā dinamikā darboties, tad tas tikai destabilizēs situāciju reģionā vēl vairāk.

¹⁷⁵ Boston Global Forum. (2015). *Chinese Disputes in the South China Sea: Risks and Solutions for the Asia-Pacific*. A Boston Global Forum Report. p.22.

SECINĀJUMI

Dienviņķīnas jūras konflikts šobrīd ir viens no 21. gadsimta ievērojamākajiem notikumiem, kura nevēlams pavērsiens var ietekmēt ne tikai reģiona valstis, bet arī visu starptautisko sistēmu. Konfliktā iesaistīto valstu – ASV un Ķīnas – attiecību dinamika tika aplūkota caur drošības dilemmas teorijas prizmu. Abu aktieru attiecības aizsākušās jau 20. gadsimtā, kad abas valstis iesaistījās militāros konfliktos. Tiesa, starptautiskā vide ir mainījusies, un diplomātija tiek virzīta kā galvenā pieeja konfliktu risināšanā, kaut arī ir zināmi dažādi izņēmumi.

Tomēr vēsture un valstu pieņemtais režīms ir neatņemami valstu attiecību veidošanās elementi. Proti, tie veido priekšstatus un stereotipus par otru valsti, kuras vērtības ir krasi atšķirīgas. Abām valstīm – ASV kā demokrātijas un Ķīnai kā komunisma pārstāvei – ir atšķirīgi ideāli un, tādēļ sadarbība varētu šķist sarežģīta, bet, ja valstis saprastu, ka vienojošais mērķis – izaugsme un attīstība – varētu tikt panākts kopīgi, tad valstis mazinātu savstarpējo neuzticību un spriedzi.

Režīmu atšķirība ir viens no galvenajiem faktoriem, kas radījis savstarpējās bailes un nedrošību, attīstot drošības dilemmas dinamiku un novedot abas valstis aktivizētajā drošības dilemmas fāzē. Valstis šajā fāzē izjūt nedrošību un apdraudējumu, kā arī regulatoru klātbūtne neļauj tām samazināt savstarpējos draudus. Psiholoģiskie un materiālie regulatori pavada abu attiecības nepārtraukti. Taču abu attiecības atrodas aktivizētajā fāzē, jo aktieru nodomi nav ļaundabīgi, un nav izcēlies militārs uzbrukums. Ķīna savus būvēšanas darbus salās ir pabeigusi, tur izvietots plašs militārais arsenāls. Tā nav klausījusi ASV lūgumam pārstāt militarizāciju, kas raisa vēl lielāku neizpratni un savstarpējo spriedzi. Abas valstis uzkrāj spēku – Ķīna pavairo savu militāro budžetu un ASV palielina savu klātbūtni reģionā.

Ķīnas ievērojami palielinātais aizsardzības budžets un ekonomikas straujā izaugsme vairojusi ASV bailes par *status quo* zaudēšanu un hegemonu statusa zaudēšanu. Tādēļ tā nāca klajā ar stratēģisko balansēšanas plānu, kurš paredz lielāku ASV klātbūtni reģionā. ASV uzsāka gaisa uzlidojumus un jūras patruļas, kas savukārt iedvesa bailes Ķīnā. Ir pat notikušas vairākas sadursmes šādu operāciju rezultātā. Ķīnas kaimiņvalstis stiprināja savas saites ar ASV, liekot Ķīnai justies apdraudētai, tādēļ tā uzsāka mākslīgo salu veidošanu, lai iegūtu teritoriju, kurā varētu izvietot militāro ekipējumu, un tādējādi varētu pasargāt sevi no iespējamajiem draudiem tās suverenitātei.

Bakalaura darba izvirzītā hipotēze „ASV un Ķīnas attiecības ir nonākušas drošības dilemmas drošības dilemmas modeļa pedējā posmā – aktivizētajā drošības dilemmā.”

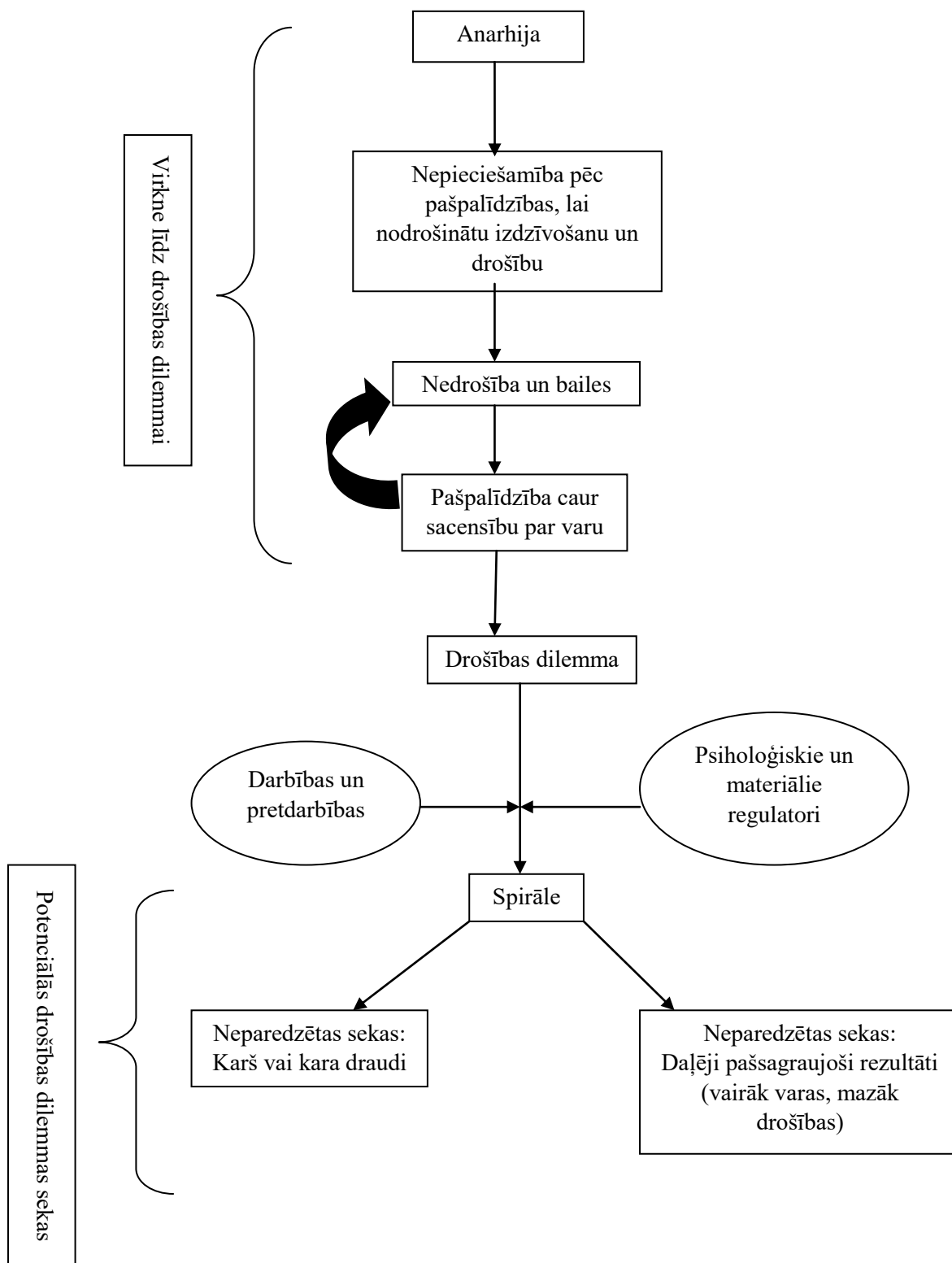
apstiprinās – darba gaitā tika identificēti psiholoģiskie un materiālie regulatori, kuri uztur attiecību dinamiku aktivizētajā drošības dilemmas fāzē. Spēka uzkrāšana un ārējo aktieru iesaiste ir divi galvenie materiālie regulatori, savukārt slepenība, gatavošanās ļaunākajam iznākumam un „cita prāta problēma” pierāda psiholoģisko regulatoru klātbūtni. Bailes par esošā stāvokļa zaudēšanu vai iespēju tikt iznīcinātam, nedrošība, aizdomas un slepenība ir kā degviela drošības dilemmas dinamikai.

Anarhijas dēļ valstis spēj rīkoties tā, kā tās vēlas, un ignorēt starptautisko tiesību normas. Ķīna izveido un militarizē salas, un ASV izvairās UNCLOS ratificēšanas. ASV baidās pazaudēt savu esošo stāvokli starptautiskajā sistēmā, tā nevēlas, lai Ķīna kļūtu par reģionālo hegemonu, tādēļ tā darīs visu iespējamo, lai to nepieļautu. Te rodas šaubas par ASV taisnīgajiem principiem, vai karavīru un militāro bāžu veidošana reģionā ir labākā atbilde uz Ķīnas ekonomikas varas pieaugumu. Ķīnas valsts vadītāji vienmēr kā galveno iemeslu savām darbībām min suverenitātes nosargāšanu un drošības pavairošanu. Lasot literatūru, kurā piedāvāti ieskati no abām pusēm, sāk rasties dažādi jautājumi, vai tiešām ASV izraisīja Ķīnas lēmumu būvēt un militarizēt salas. Vai arī Ķīna veic militarizācijas darbus kādam citam, ļaundabīgam mērķim, kurš ievirzītu abas valstis akūtā drošības dilemmas fāzē. Varbūt Ķīna pārbauda ASV, proti, to, kā tā reaģēs uz tās rīcībām, lai apzinātos, cik tālu tā var iet. Taču to, kā šis konflikts izvērtīsies, varēs novērtēt tikai pēc kāda laika.

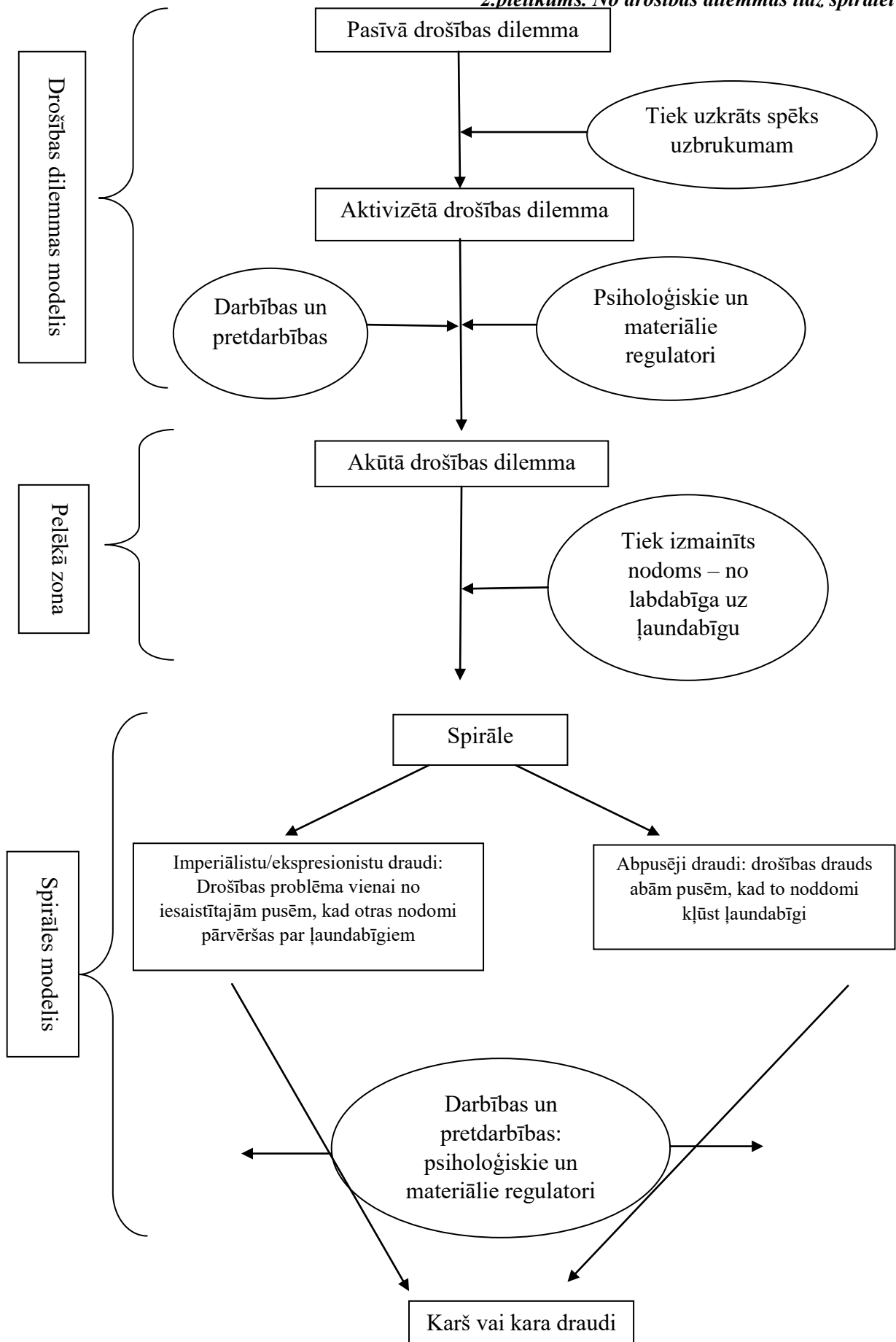
Maz ticams, ka ASV un Ķīnas starpā izveidosies militārs konflikts, jo tas nozīmētu arī kodolieroču iesaistīšanu, apdraudot visu starptautisko sistēmu. Ķīnas ekonomikā izaugmse arī vairo ASV ekonomikas izaugsmi, tās vieno savstarpējā ekonomiskā atkarība, kuras stiprināšana un vairošana palīdzētu abām atrisināt šo konfliktu, jo tas nozīmētu diplomātijas un sarunu veicināšanu.

Analīzes gaitā šaubas radīja starptautisko tiesību normu efektivitāte, jautājums ir par to, vai to spēkos ir ietekmēt un atrisināt šāda mēroga konfliktu. Vai ar UNCLOS palīdzību tiks atrisināts konflikts (ievērojot to, ka tikai viena no abām pusēm ir ratificējusi konvenciju, turklāt izslēdzot vienu no pantiem). Pašreizējais tiesiskais regulējums nespēj atrisināt šo saspīlējumu starp abām valstīm. Notiekot pēkšņai eskalācijai, iespējamās ekonomiskās sekas varētu būt smagas – valstis, kuras paļaujas uz naftas importu, ciestu visvairāk. Nestabilitāte reģionā ietekmētu visu globālo ekonomiku, palielinot preču un pakalpojumu cenas. Tādēļ vai tiešām mierīgā attīstība lika ASV rīkoties tā, ka šobrīd visa globālā sistēma ir nokļuvusi spriedzes situācijā.

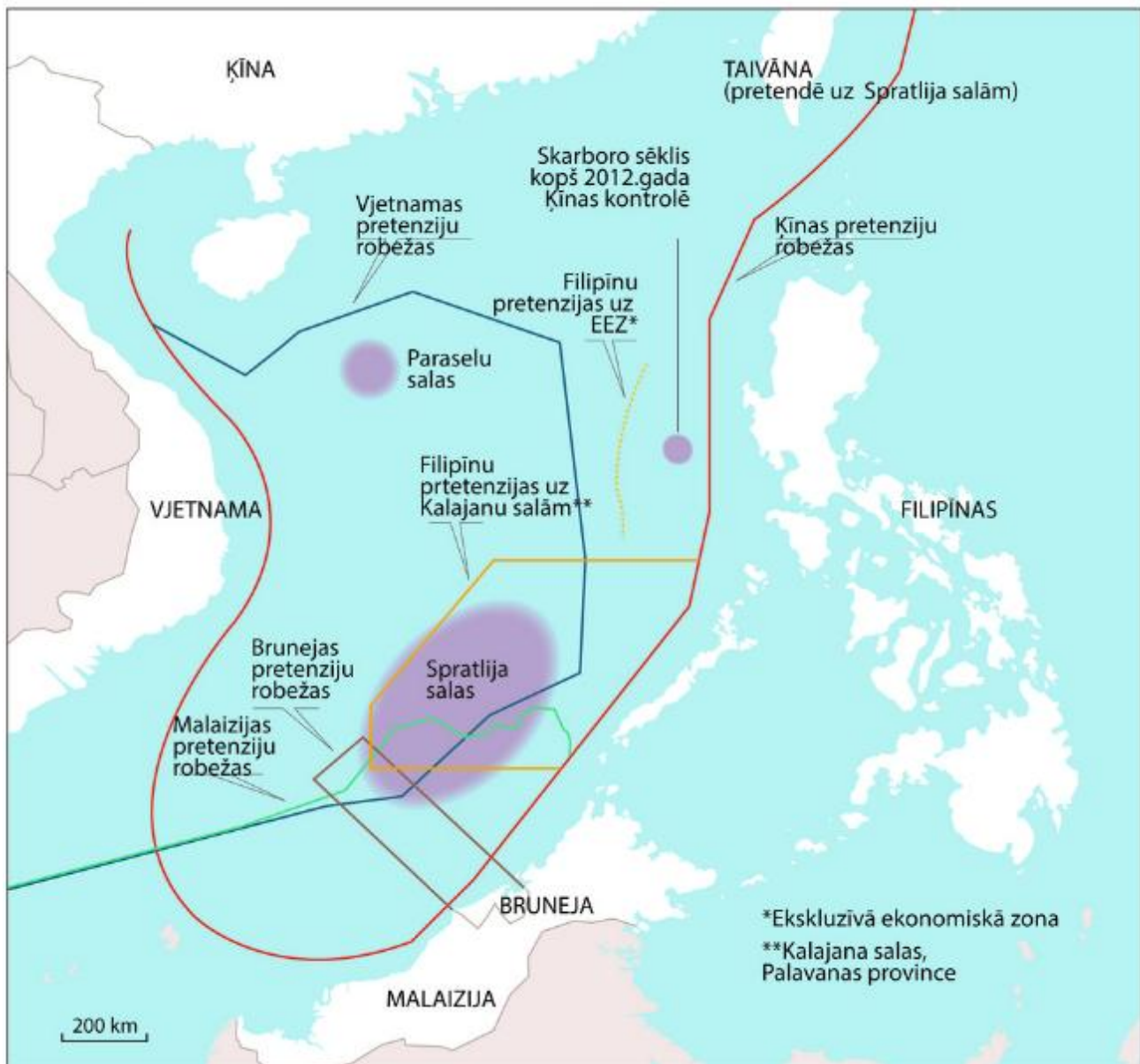
PIELIKUMI

¹⁷⁶ Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 596

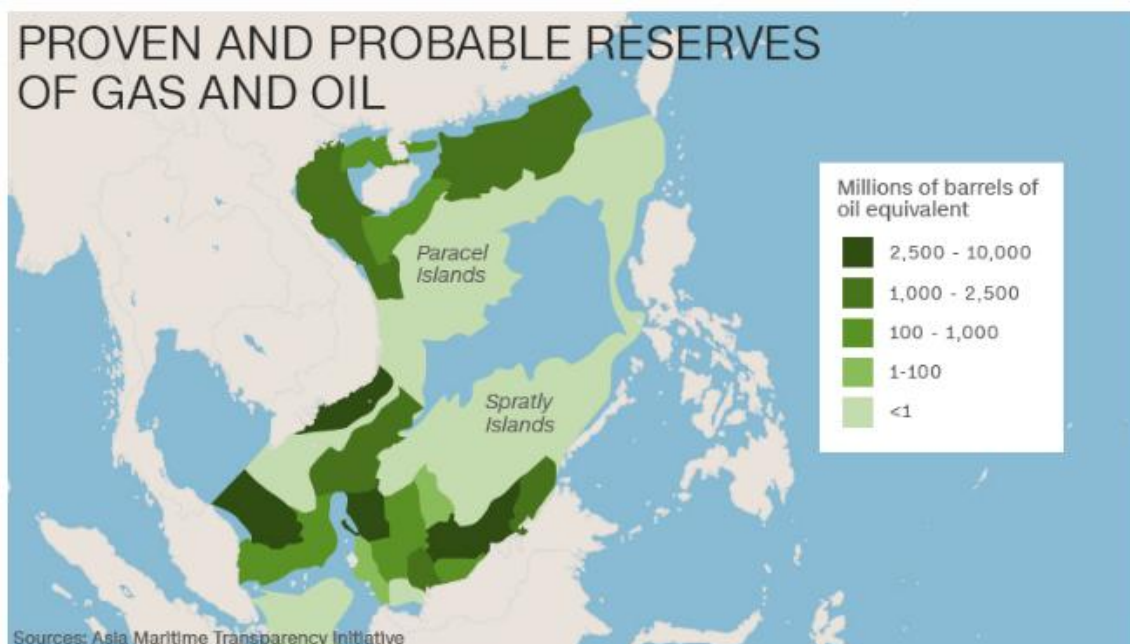

¹⁷⁷Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies, Vol. 18, Issue 3. p. 616.

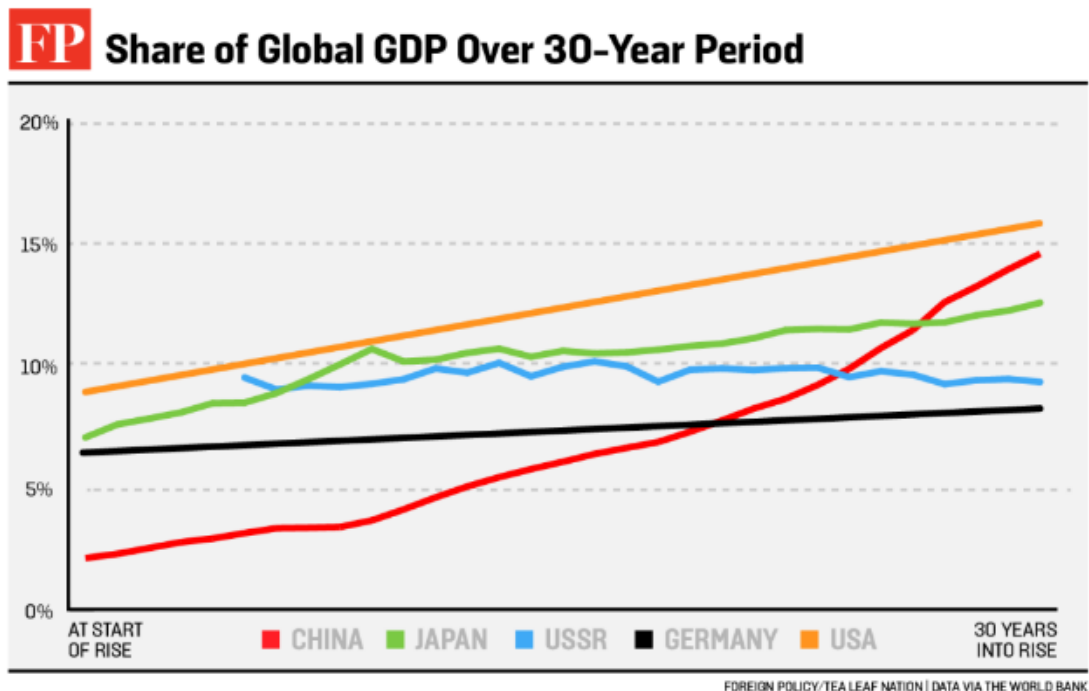

¹⁷⁸ Valstu pretenzijas Dienvidķīnas jūrā. LETA. Pieejams: <http://stor1.leta.lv/za-feb3f20/ig/0/6/a/06aea1f2-782f-4619-8da4-316554870319/index.5630db13d0349.html> (aplūkots 10.05.2017.)

4.pielikums. Gāzes un naftas rezerves Dienvidķīnas jūrā¹⁷⁹

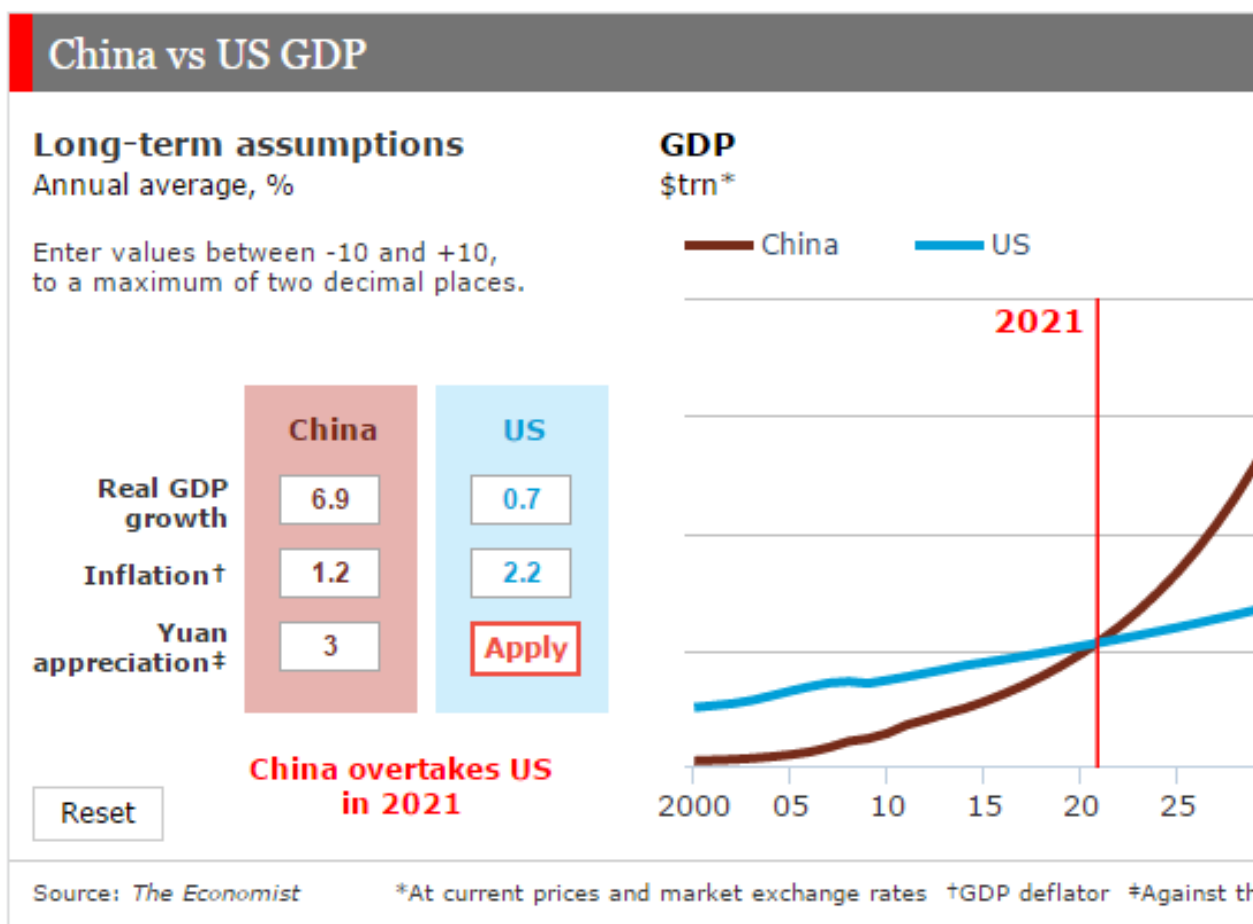

5.pielikums. Ķīnas iekšzemes kopprodukta pieaugums¹⁸⁰

¹⁷⁹ Asia Maritime Transparency Initiative. *18 Maps that explain maritime security in Asia*. Pieejams: <https://amti.csis.org/atlas/> (aplūkots 29.04.2017.)

¹⁸⁰ Kliman, D.M. (2014). *Is China the Fastest-Rising Power in History?* Foreign Policy. Pieejams: http://foreignpolicy.com/2014/05/16/is-china-the-fastest-rising-power-in-history/?wp_login_redirect=0# (aplūkots 10.05.2017.)

¹⁸¹ S.R., D.H. (2013). *Chinese and American GDP forecasts Catching the eagle*. The Economist. Pieejams: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/08/chinese-and-american-gdp-forecasts> (aplūkots 01.05.2017.)

7.pielikums. 2014.gadā Ķīnas izvietotais naftas urbšanas tornis Paraselu salu teritorijā¹⁸²

8.pielikums. Satelīta uzņēmums – Gaivena rifs Spratlīja arhipelāgā¹⁸³

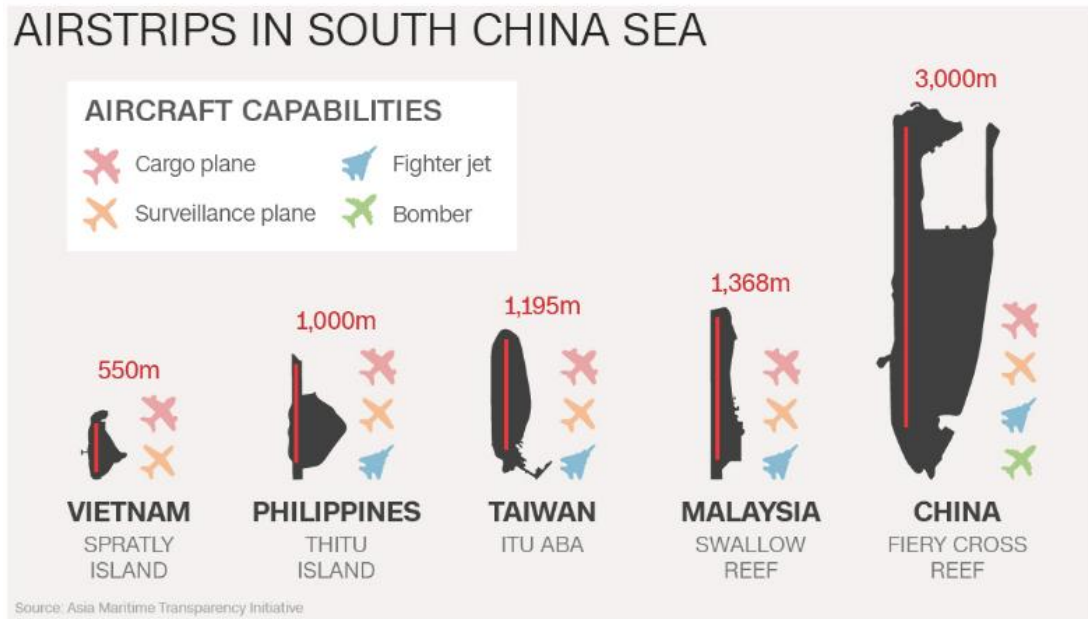
¹⁸² Tiezzi, S. (2016). Vietnam to China: Move Your Oil Rig out of the South China Sea. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/04/vietnam-to-china-move-your-oil-rig-out-of-the-south-china-sea/> (aplūkots 01.05.2017.)

¹⁸³ Hunt, K. (2016). Showdown in the South China Sea: How did we get here? CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2015/10/28/asia/china-south-china-sea-disputes-explainer/> (aplūkots 5.05.2017.)

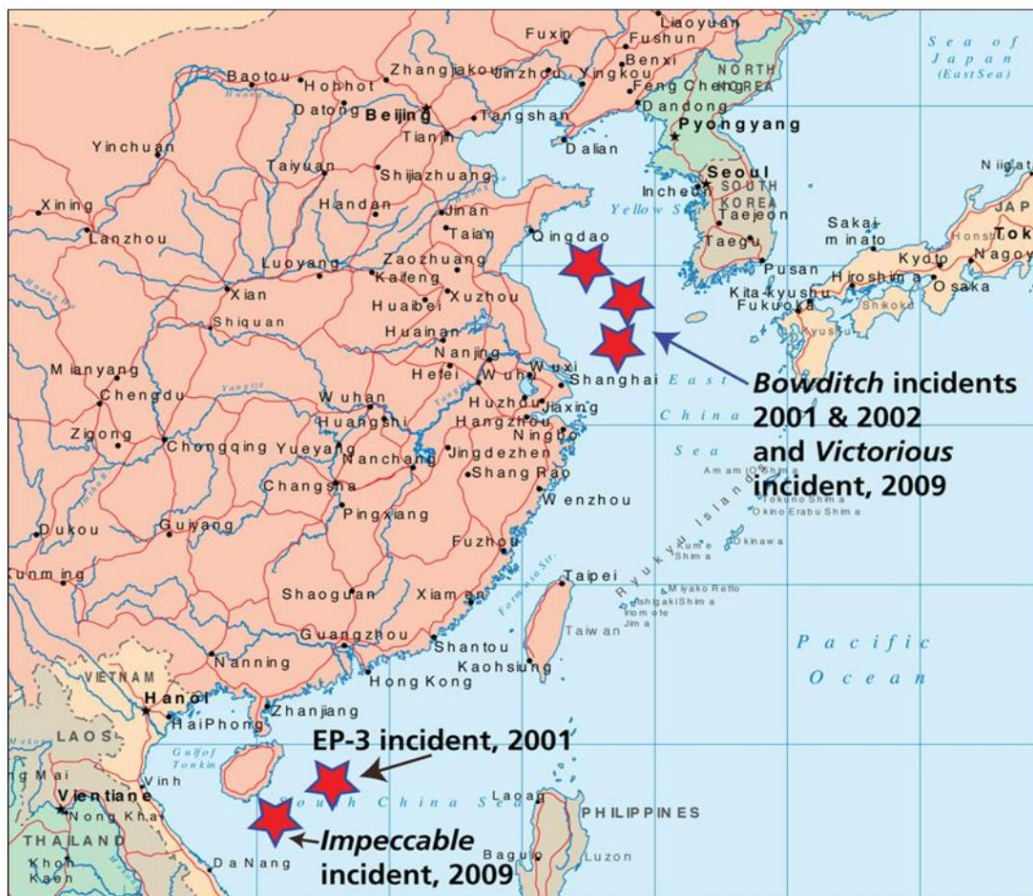
9.pielikums. Satelīta uzņēmums – mākslīgo salu veidošana un militarizēšana.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Watkins, D. (2015). *What China Has Been Building in the South China Sea*. The New York Times. Pieejams: <https://www.nytimes.com/interactive/2015/07/30/world/asia/what-china-has-been-building-in-the-south-china-sea.html? r=0> (aplūkots 20.05.2017.)

11.pielikums. ASV un Ķīnas incidenti jūrā un gaisā 2001., 2002., 2009.gadā¹⁸⁶

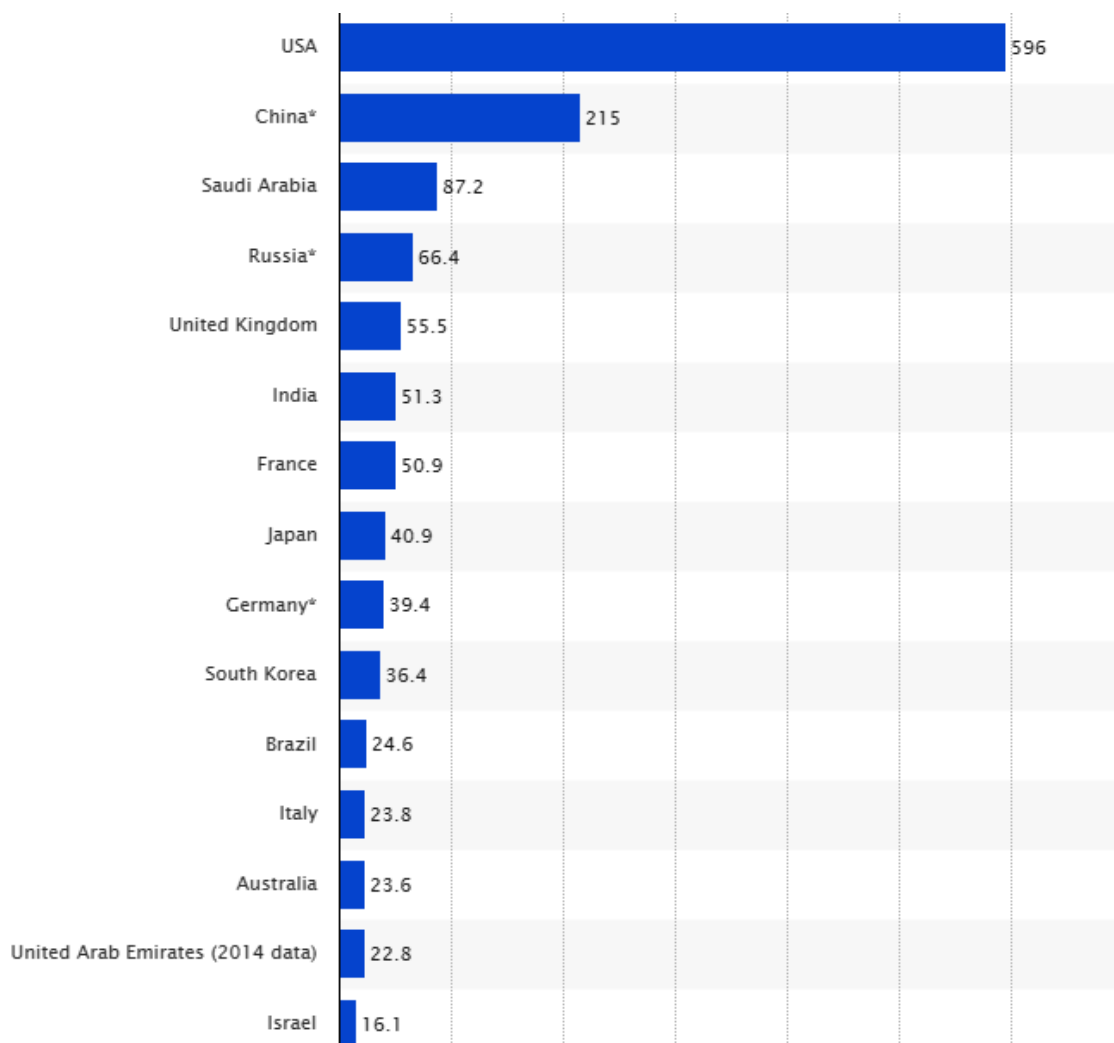

Source: Mark E. Redden and Phillip C. Saunders, *Managing Sino-U.S. Air and Naval Interactions: Cold War Lessons and New Avenues of Approach*, Washington, Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, September 2012. Detail of map shown on p. 6.

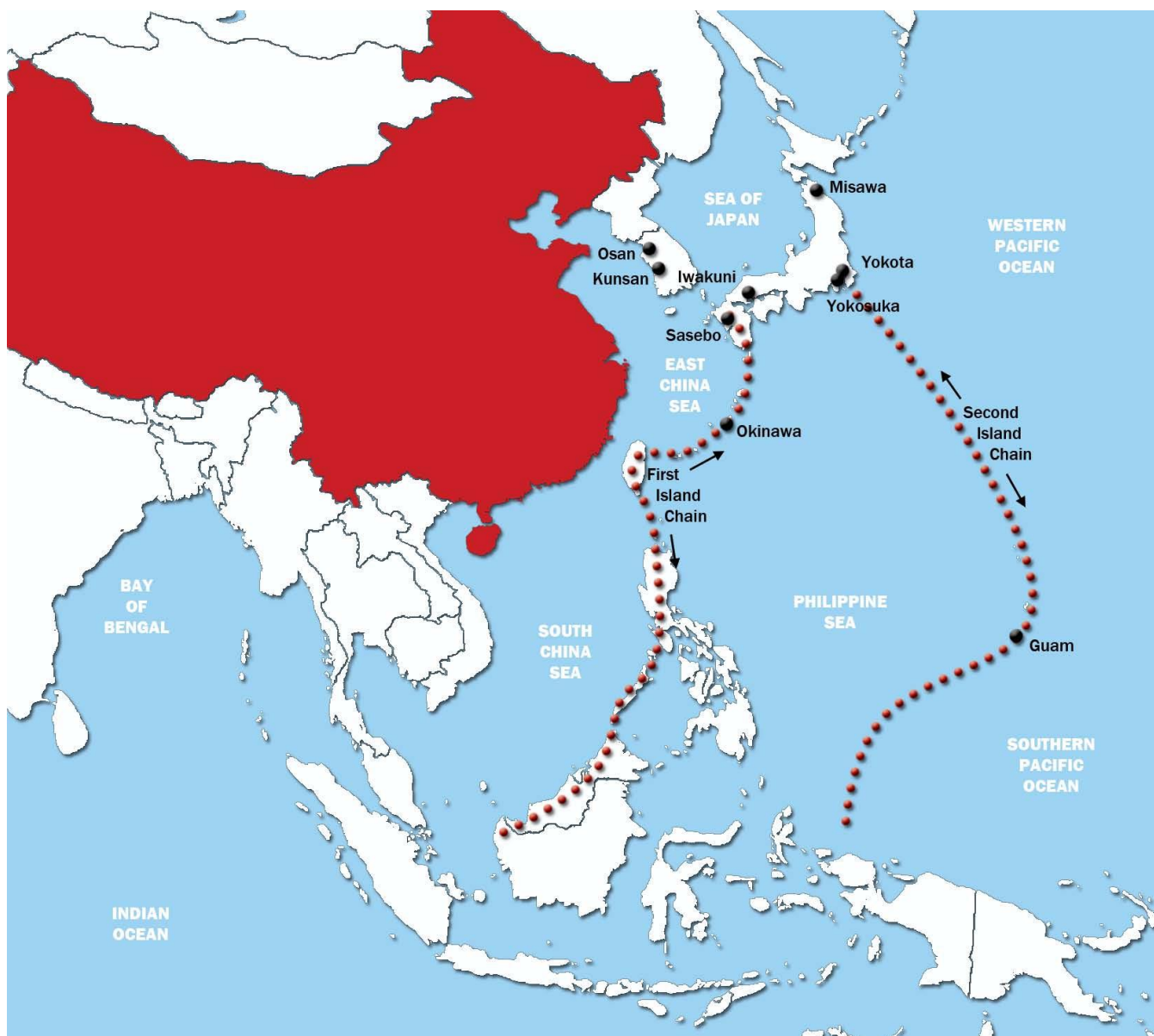
<http://edition.cnn.com/2015/10/28/asia/china-south-china-sea-disputes-explainer/> (aplūkots 5.05.2017.)

¹⁸⁶ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.11. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

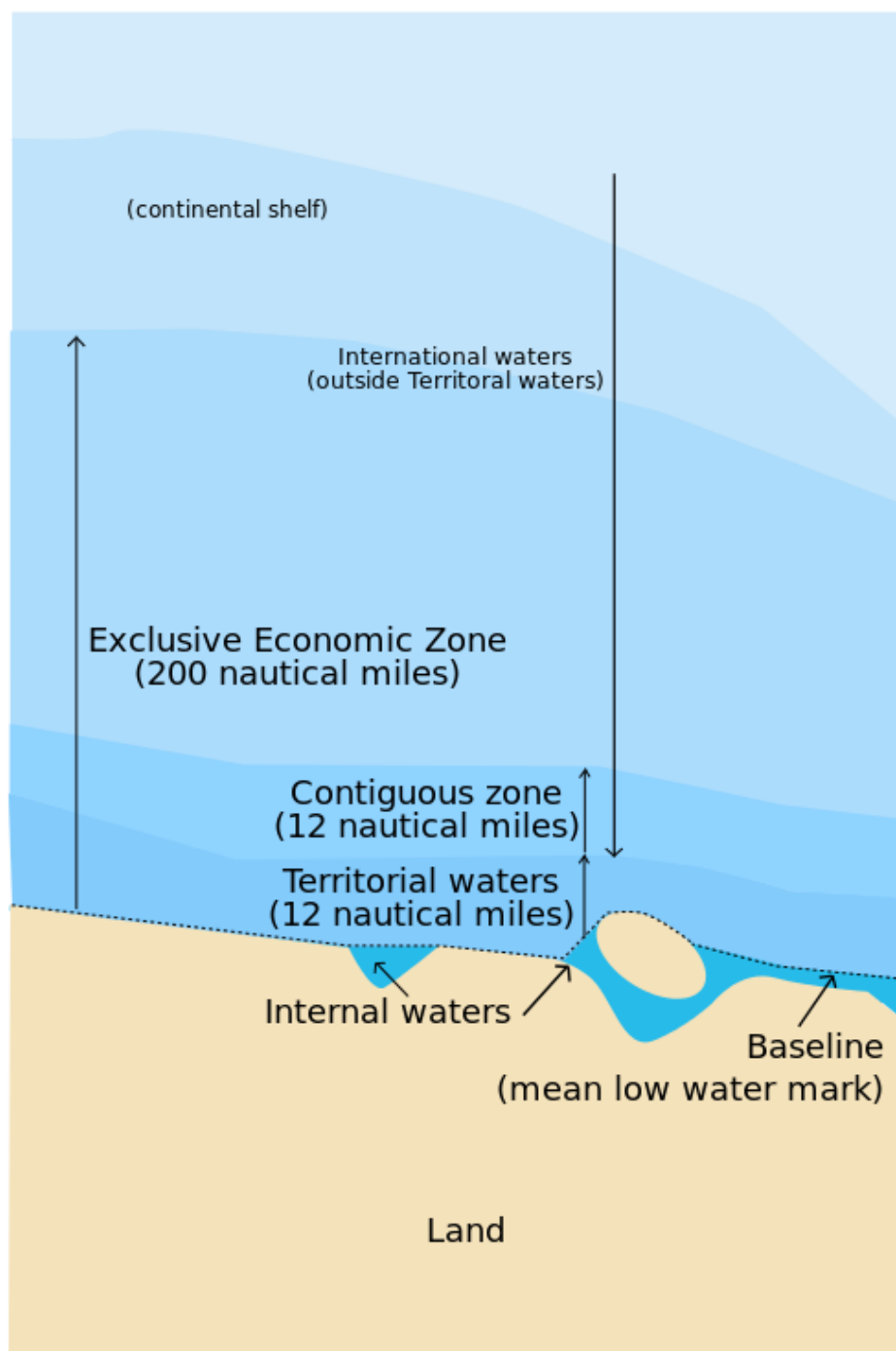
12.pielikums. Ķīnas un ASV militāro tēriņu salīdzinājums¹⁸⁷

¹⁸⁷ Statista. *The 15 countries with the highest military spending worldwide in 2015 (in billion U.S. dollars)*. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (aplūkots 01.05.2017.)

¹⁸⁸ Global Security. *People's Liberation Navy - Offshore Defense*. Pieejams: <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/plan-doctrine-offshore.htm> (aplūkots 15.05.2017.)

¹⁸⁹ Marine regions. *Disputed area South China Sea*. Pieejams: <http://www.marineregions.org/eezdetails.php?mrgid=49003&zone=eez> (aplūkots 15.05.2017.)

¹⁹⁰ O'Rourke, R. (2017). *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Center. p.27. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf> (aplūkots 20.05.2017.)

¹⁹¹ Lamothe, D. (2016). *These are the bases the U.S. will use near the South China Sea. China isn't impressed.* The Washington Post. Pieejams: <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/03/21/these-are-the-new-u-s-military-bases-near-the-south-china-sea-china-isnt-impressed/> (aplūkots 10.04.2017.)

IZMANTOTĀS INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS

Air-Sea Battle Master Implementation Plan.(2013). *Air-Sea battle*. Pieejams:

<http://archive.defense.gov/pubs/ASB-ConceptImplementation-Summary-May-2013.pdf>

Asia Maritime Transparency Initiative. *18 Maps that explain maritime security in Asia*.

Pieejams: <https://amti.csis.org/atlas/>

Barnes, J., Stoll, R.J. (2007). *Preemptive and Preventive War: A Preliminary Taxonomy*. The James A. Baker III Institute For Public Policy Rice University. Pieejams:

http://www.bakerinstitute.org/media/files/Research/50987fa2/Preemptive_and_Preventive_War-1.pdf

Bates, G. (2010). *Rising star: China's new security diplomacy*. Washington, DC: Brookings Institution Press.

Baylis, J., Smith, S. (2005). *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford University Press. 3rd ed.

Blackwill, R., Ashley, T. (2015). *Revising US Grand Strategy towards China*. New York: Council on Foreign Relations.

Blazevic, J. (2012). *Navigating the Security Dilemma: China, Vietnam, and the South China Sea*. Journal of Current Southeast Asian Affairs. 31, 4.

Booth, K. (2014). Threat Assessment. *Strategy and Ethnocentrism*. Routledge.

Booth, K., Wheeler, N. (2008). *The Future. The security dilemma: Fear, cooperation and trust in world politics*. Basingstoke Palgrave Macmillan.

Booth, K., Wheeler, N. (2008). *Uncertainty. The security dilemma: Fear, cooperation and trust in world politics*. Basingstoke Palgrave Macmillan.

Boston Global Forum. (2015). *Chinese Disputes in the South China Sea: Risks and Solutions for the Asia-Pacific*. A Boston Global Forum Report.

Brunnstorm, D., Martina, M. (2015). *Xi denies China turning artificial islands into military bases*. Reuters. Pieejams: <http://www.reuters.com/article/us-usa-china-pacific-idUSKCN0RP1ZH20150925>

Buszynski, L. (2012). *The South China Sea: Oil, Maritime Claims, and U.S.-China Strategic Rivalry*. The Washington Quarterly. 35, 2.

Buszynski, L., Roberts, C.B. (2014). *The South China Sea Maritime Dispute: Political, Legal and Regional Perspectives*. Routledge: New York.

- Buzan, B. (1984). *Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations*. *Journal of Peace Research*. vol. 21, no. 2.
- Center for a New American Security. (2016). *FLASHPOINTS*. Pieejams: <http://www.cnas.org/flashpoints>
- Center For Strategic & International. *What does China really spend on its military?* Pieejams: <http://chinapower.csis.org/military-spending/#chartMoreInfo>
- Chen, D. (2016). *Actually, China Is Not Building a 'Great Wall of Self-Isolation'*. *The Diplomat*. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/06/actually-china-is-not-building-a-great-wall-of-self-isolation/>
- Christensen, T.J. (1999). *China, the U.S.-Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia*. *International Security* 23, no. 4.
- Cole, B.D. (2014). *The History of the Twenty-first-century Chinese Navy*. Pieejams: <https://www.usnwc.edu/getattachment/5c20e42d-5309-4644-8bf7-ea7932f99a49/The-History-of-the-Twenty-First-Century-Chinese-Na.aspx>
- Congressional Research Service. (2001). *CRS Report for Congress. China-U.S. Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications*. Pieejams: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30946.pdf>
- Copeland, D.C. (2011). *Rationalist Theories of International Politics and the Problem of the Future*. *Security Studies*, 20:3.
- Council on Foreign Relations. *China's Maritime Disputes*. Pieejams: http://www.cfr.org/asia-and-pacific/chinas-maritime-disputes/p31345#!/?cid=soc-facebook-in-interactive-infoguide_china_maritime_disputes-022716
- Council on Foreign Relations. *U.S. Relations With China*. Pieejams: <http://www.cfr.org/china/us-relations-china-1949---present/p17698>
- Daiss, T. (2016). *Growing Geopolitical Risks From South China Sea Disputes, Says Fitch Ratings*. *Forbes*. Pieejams: <https://www.forbes.com/sites/timdaiss/2016/07/18/growing-geopolitical-risks-from-south-china-sea-disputes-says-fitch-ratings/2/#834fd5438d01>
- Daley, H., McAvoy, A. (2017). *France-led Guam drills begin amid South China Sea fears*. *The Washington Post*. Pieejams: https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/france-led-guam-drills-begin-amid-south-china-sea-fears/2017/05/11/2fa4c50e-36ac-11e7-ab03-aa29f656f13e_story.html?utm_term=.028abab22045
- Department of Defense. (2015). *Asia-Pacific Maritime Security Strategy*.
- Dowding, K. (2011). *Encyclopedia of Power*. SAGE: U.S.

- Eiropas Komisija. INSPIRE Reģistrs. *Ekskluzīvā ekonomiskā zona*. Pieejams:
<http://inspire.ec.europa.eu/codelist/MaritimeZoneTypeValue/exclusiveEconomicZone/exclusiveEconomicZone.lv.html>
- Evera, S.V. (1990). *Primed for Peace: Europe after the Cold War*. International Security, 15:1.
- Fearon, J.D. (1994). Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes. *American Political Science Review* 88, no. 3.
- Glaser, C.L. (1997). *The Security Dilemma revisited*. World Politics. Vol. 50, No.1.
- Glaser, C.L. (1990). *Analyzing Strategic Nuclear Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Glaser, C.L. (2010). *Rational Theory of International Politics: The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton: Princeton University Press.
- Global Security. *China's Defense Budget*. Pieejams:
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget.htm>
- Global Security. *People's Liberation Navy - Offshore Defense*. Pieejams:
<http://www.globalsecurity.org/military/world/china/plan-doctrine-offshore.htm>
- Gomez, J.(2015). *Chinese Diplomat Outlines Limits to Freedom of Navigation*. Military Times.
- Herz, J. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. World Politics, 2:2. Cambridge University Press.
- Herz, J. (1951). *Political Realism and Political Idealism: A Study in Theories and Realities*. Chikago: University of Chikago Press.
- Hunt, K. (2016). *Showdown in the South China Sea: How did we get here?* CNN.Pieejams:
<http://edition.cnn.com/2015/10/28/asia/china-south-china-sea-disputes-explainer/>
- Hunt, K., Sciutto, J., Hume, T. (2016). *China said to deploy missiles on South China Sea island*. CNN.Pieejams: <http://edition.cnn.com/2016/02/16/asia/china-missiles-south-china-sea/>
- Huth, P.K. (1999). *Deterrence and International Conflict: Empirical Findings and Theoretical Debates*. Annual Review of Political Science 2.
- Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Jervis, R. (1978) *Cooperation under the Security Dilemma*. World Politics vol. 30, no.2.
- Jervis, R. (2001). *Was the Cold War a Security Dilemma?* Pieejams:
<https://www.ou.edu/uschina/SASD/SASD2006/Jervis2001CWSecDil.pdf>
- Jervis, R. (2011). *Dilemmas about Security Dilemmas*. Security Studies, 20:3. p. 417.

- Jervis, R. *War and Misperception*. Pieejams:
http://faculty.washington.edu/caporaso/courses/203/readings/jervis_Origin_and.pdf
- Kahl, C., Brands, H. (2017). *Trump's Grand Strategic Train Wreck*. Foreign Policy. Pieejams:
<http://foreignpolicy.com/2017/01/31/trumps-grand-strategic-train-wreck/>
- Kaufmann, C.D. (1996). *Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars*. International Security 20, no. 4.
- Kazianis, H. (2013). China's Expanding Cabbage Strategy. The Diplomat. Pieejams:
<http://thediplomat.com/2013/10/chinas-expanding-cabbage-strategy/>
- Kliman, D.M. (2014). *Is China the Fastest-Rising Power in History?* Foreign Policy. Pieejams: http://foreignpolicy.com/2014/05/16/is-china-the-fastest-rising-power-in-history/?wp_login_redirect=0#
- LaFond, E. (2013). *South China Sea*. Encyclopedia Britannica. Pieejams:<https://www.britannica.com/place/South-China-Sea>
- Lamothe, D. (2016). *These are the bases the U.S. will use near the South China Sea. China isn't impressed.* The Washington Post. Pieejams: <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/03/21/these-are-the-new-u-s-military-bases-near-the-south-china-sea-china-isnt-impressed/>
- Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part I*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-i/>
- Li, X., Yanzhuo, X. (2016). *How the US Misjudged the South China Sea, Part II*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/08/how-the-us-misjudged-the-south-china-sea-part-ii/>
- Marine regions. *Disputed area South China Sea*. Pieejams:
<http://www.marineregions.org/eezdetails.php?mrgid=49003&zone=eez>
- McCann, A.M. (2015). *Balance of risk in the South China Sea*. Calhoun: The NPS Institutional Archive. Pieejams:
http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/45901/15Jun_McCann_Adam.pdf?sequence=1
- Mearsheimer, J.J. (1994). The False Promise of International Institutions. International Security 19:1.
- Milo, Y. (2013). *In the Eye of the Beholder: How Leaders and Intelligence Communities Assess the Intentions of Adversaries*. International Security, Vol. 38, Issue 1.
- Montgomery, E.B. (2006). *Breaking out of the Security Dilemma: Realism, Reassurance, and the Problem of Uncertainty* International Security 31:2.

- Norton, S. (2015). *China's grand strategy*. The University of Sydney. China Studies Center.
- O'Rourke, R. (2017). Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress. Congressional Research Center. Pieejams: <https://fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf>
- Paramerwaran, P. (2016). *The Case for Lifting the US Vietnam Arms Embargo*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/05/the-case-for-lifting-the-us-vietnam-arms-embargo/>
- Perlez, J. (2012). *China Launches Carrier, but Experts Doubt Its Worth*. The New York Times. Pieejams: http://www.nytimes.com/2012/09/26/world/asia/china-shows-off-an-aircraft-carrier-but-experts-are-skeptical.html?_r=1
- Perlez, J. (2016). *Tribunal Rejects Beijing's Claims in South China Sea*. The New York Times. Pieejams: <https://www.nytimes.com/2016/07/13/world/asia/south-china-sea-hague-ruling-philippines.html>
- Pletcher, K. (2015). *Spratly Islands*. Encyclopedia Britannica. Pieejams: <https://www.britannica.com/place/Spratly-Islands>
- Posen, B.R. (1993) *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*. Survival. Vol.35, no.1.
- Roe, P. (1999). *The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a 'Tragedy'?* Journal of Peace Research vol. 36, no. 2.
- Rolf, S., Agnew, J. (2016). *Sovereignty regimes in the South China Sea: assessing contemporary Sino-US relations*. Eurasian Geography and Economics. Routledge: New York.
- S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. p.5. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/>
- S.R., D.H. (2013). *Chinese and American GDP forecasts Catching the eagle*. The Economist. Pieejams: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/08/chinese-and-american-gdp-forecasts>
- Schiavenza, M. (2014). *China Economy Surpasses US In Purchasing Power, But Americans Don't Need To Worry*. International Business Times. Pieejams: <http://www.ibtimes.com/china-economy-surpasses-us-purchasing-power-americans-dont-need-worry-1701804>
- Sciutto, J. (2015). *Exclusive: China warns U.S. surveillance plane*. CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2015/05/20/politics/south-china-sea-navy-flight/>
- Smith, D. (2016). *Military power in Asia 'shifting against' the US, major report warns*. The Guardian. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2016/jan/19/obama-us-military-power-pivot-to-asia>

- Snyder, G.H. (2001) *Mearsheimer's World – Offensive Realism and the Struggle for Security*.
Pieejams:
<http://ir.rochelleterman.com/sites/default/files/glaser%20review%20of%20measheimer.pdf>
- Starr, B., Berlinger, J. (2016). *U.S. Navy sends ship near disputed island in South China Sea*. CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2016/01/30/asia/us-navy-south-china-sea/index.html>
- Starr, B., Sciutto, J. (2015). *U.S. warship sails close to Chinese artificial island in South China Sea*. CNN. Pieejams: <http://edition.cnn.com/2015/10/26/politics/south-china-sea-islands-u-s-destroyer/index.html>
- Stashwick, S. (2015). *Naval Buildups in the South China Sea*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2015/07/naval-buildups-in-the-south-china-sea>
- Statista. *The 15 countries with the highest military spending worldwide in 2015 (in billion U.S. dollars)*. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/>
- Taliaferro, J.W. (2000). *Security Seeking under Anarchy. Defensive Realism revisited*. The MIT Press.
- Tang, S. (2009). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security Studies. vol. 18, no. 3.
- Tang, S. (2010). *The security dilemma and ethnic conflict: toward a dynamic and integrative theory of ethnic conflict*. British International Studies Association.
- Tang, S. (2010). *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis. The theory of Security Strategy for our time. Defensive Realism*. Palgrave Macmillan.
- The Council on Foreign Relations (2004). *The Bush Administration's Doctrine of Preemption (and Prevention): When, How, Where?*.
- The Wall Street Journal. (2016). *U.S.-Philippine Defense Boost. Manila's highest court approves closer military ties*. Pieejams: <https://www.wsj.com/articles/u-s-philippine-defense-boost-1452731782>
- The White House. President Barack Obama. Office of the Press Secretary. (2015). *Readout of the President's Meeting with President Xi Jinping of China*. Pieejams: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/30/readout-presidents-meeting-president-xi-jinping-china>
- Tiezzi, S. (2016). *Vietnam to China: Move Your Oil Rig out of the South China Sea*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/04/vietnam-to-china-move-your-oil-rig-out-of-the-south-china-sea/>

- Tiezzi, S. (2016). *Vietnam to China: Move Your Oil Rig out of the South China Sea*. The Diplomat. Pieejams: <http://thediplomat.com/2016/04/vietnam-to-china-move-your-oil-rig-out-of-the-south-china-sea/>
- U.S. Department of Defense. (2015). *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*. Annual Report To Congress.
- U.S. Department of Defense. (2015). *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015*. Annual Report To Congress.
- U.S. Department of State. *U.S. Collective Defense Arrangements*. Pieejams: <https://www.state.gov/s/l/treaty/collectivedefense/>
- U.S. Office of Naval Intelligence. (2015). *China's Capabilities and Missions for the 21st Century*. Pieejams: <http://www.oni.navy.mil/Intelligence-Community/China/>
- United Nations Oceans and Law Of the Sea. (2009). Communication from China to the United Nations. Pieejams: http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/vnm37_09/chn_2009re_vnm.pdf
- United Nations Report on Military Expenditures. China Military Spending by Force. Pieejams: <http://www.un-arm.org/MilEx/CountryProfile.aspx?CountryId=42>
- USA. Department of Defense. (2015). *Asia-Pacific Maritime Security Strategy*. Report. Washington D.C.
- Valstu pretenzijas Dienvidķīnas jūrā*. LETA. Pieejams: <http://stor1.leta.lv/za-feb3f20/ig/0/6/a/06aea1f2-782f-4619-8da4-316554870319/index.5630db13d0349.html>
- Watkins, D. (2015). *What China Has Been Building in the South China Sea*. The New York Times. Pieejams: https://www.nytimes.com/interactive/2015/07/30/world/asia/what-china-has-been-building-in-the-south-china-sea.html?_r=0
- Wheeler, N. (2008). *To Put Oneself into the Other Fellow's Place: John Herz, the Security Dilemma and the Nuclear Age*. International Relations, vol. 22, no. 4.
- Wheeler, N., Booth K. *Rethinking the Security Dilemma*. Pieejams: <http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010,%20Wheeler.pdf;jsessionid=5914F456D0F444874D2CB18EC587A913?sequence=1>
- Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 30.

- Wheeler, N., Booth, K. (1992). *The Security Dilemma*. In: *Dilemmas of World Politics*. New York: Oxford University Press. p. 35.
- Wirtz, J.J., Russel, J.A. (2003). *U.S. Policy on Preventive War and Preemption*. Pieejams: <https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/npr/101wirtz.pdf>
- Zhen, L. (2016). *China Plans Aircraft Carrier Battlegroups To Protect Offshore Interests*. South China Morning Post.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs "Iespējamie drošības dilemmas riski – Ķīnas un ASV attiecībās Dienvidķīnas jūras reģionā" izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veiks patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (neskaitot izmantotos informācijas avotus un pielikumus) ir **131 826** rakstu zīmes (ieskaitot intervālus).

Autore:

(personiskais paraksts)

Anete Rožukalne

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Doktorantūras students Mārtiņš Hiršs _____ 29.05.2017.

(personiskais paraksts)

Recenzents: _____

(vārds, uzvārds; personiskais paraksts)

Darbs iesniegts politikas zinātnes nodaļā 29.05.2017.

Dekana pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____

Darbs aizstāvēts kursa darba gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____

Prot. nr. ____.

Komisijas sekretāre: _____

(vārds, uzvārds; personiskais paraksts)